



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## Universitätsbibliothek Paderborn

### **De Vita Et Institutio S. Ignatii Societatis Iesv Fvndatoris. Libri Qvinque**

**Bartoli, Daniello**

**Lvgdvni, 1665**

Liber Tertivs Libri Synopsis.

**urn:nbn:de:hbz:466:1-10840**



# LIBER TERTIVS

## LIBRI SYNOPSIS.

**L**IBRI huius tertij pars prior Societatis explicat Institutum. Quem finem habeat sibi propositum; quam recte ex fine veluti regulâ, quaedam sibi adsciuerit propria, alia etsi communia omiserit; quibus se praesidiis tueatur; de admittendis, & dimittendis; de consensione totius cum capite, quam praestat Obedientia; & partium inter se, quam efficit caritas; totius corporis cum Deo, quam recta, & pura mens. Pars libri posterior gubernationem Ignatij describit, ad typum exactam quem ipse Constitutionibus impressum tradidit.



**S**OCIETAS Iesu Religiosi Ordinis adepta formam, instruenda mox Regulis fuit, nam etsi Romæ agentibus, lex erant S. Ignatij præceptiones, & exempla; sed late in remota spargendos, connecti oportuit constanti regula priuata cuiusque virtutis, & communis omnium gubernationis. Tenebat quidem, & pridem Ignatius, mente conceptum Institutum, cuius summam Pontifex approbat, idque cum Deo, sociis, & secum conferens, perficiebat quotidie, verum quod integra illius operis ad vnguem elaboratio, vt erat artis absolutissimæ, sic diuturnæ, ac lentæ meditationis; & volebat supremo experientiæ argumento, ex rerum præsentium euentu de futuris decerni, multos propterea in annos distulit Constitutionum distinctam compositionem. Quæ donec prodiret, paucis interea legibus nostros generatim instituit, quales se Deo, & iis qui præfunt; quales proximis, adeoque sibiipsis præbere deberent. Sunt autem eiusmodi.

I.

*Quadam religioe viuendi regula, à S. Ignatio Societati initio tradita.*

Quoad fieri posset, Deum vt in mente, in Deo mentem defixam perpetuo tenerent, extra Deum nihil aut diligenter, aut mente versarent, soli vel in turba, ab eius oculis, nunquam oculos amouerent. Motus vitæ omnes contenderent in sanctissimam eius voluntatem. Argumentum sermonis, aliud; mercedem laborum, aliam, præter Deum, nunquam admitterent. De Christi

Christi vita, viuendi exemplum ducerent, illamque suam veluti sigillum imprimerent, conarenturque in seipsis viam illius imaginem reddere.

Deum in iis qui præsunt attenderent, vt esset eorum potestatis reuerentia facilior & imperatorum executio promptior. Certi vero essent Obedientiam voluntatis diuinæ interpretem esse, fallendi nesciam, & viam ducem, erroris expertem. Iisdem porro, & aliis quibus animæ curam credidissent, interioris hominis sinus omnes haberent apertos, & peruios; nec quicquam tacitum premerent, vnde hostis malignus posset cæcam iis perniciem moliri; multo minus vellent sensu proprio regi, eo semper magis caligante, quo se putat oculatiorem.

In extrahendis ex criminum cæno mortalibus, ita sibi cauerent, vt qui iam iam aquis præfocando fert opem; id soletter, & maxime deuitans, ne cum illo pariter demergatur. Complecterentur se mutua caritate, non modo vt fratres, sed tanquam seipsos. Cumque haud raro ex contentione, si minus flamma, scintilla saltem indignationis excuti soleat; volebat nostros verborum contentionibus plane abstinere, atque vbi foret opinionum dissensio procul ambitu vincendi, vnus veri amor, & elucidandi, & persuadendi, disputationis arbiter litem dirimeret.

Teneri silentium iubebat, nisi cum aliud necessitas posceret; tunc vero aduerterent, ne linguam superbia in fastum verborum ageret; curiositas in nouitates rerum futillum; æmulatio in cuiuspiam censuram; otium in vana, & ludicra. Quibuscumque autem adhibere illos diuina bonitas dignaretur, haud tamen propterea de se magnificè sentirent, neque vllam sibi laudis eius partem decerperent quæ brachio debetur, non instrumento plerumque inepto, vt nec asini maxillæ Philistæorum strages: Acumen ingenij, facultatem dicendi, agendi solertiam, & sagacitatem ne iactarent; nec vllum nauatæ aliis operæ pretium grandius contemptu & ignominia ducerent; vnico scilicet quo mundus Christi labores rependit pretio. Si quæ publicè laberentur, vnde se crederent auctoritate, famæque excidere; ne ob id animo, spebusque desponderent, aut abiectiores fierent, sed agerent Deo plurimas gratias, qui lapsu illo manifesto, virtutis occultæ infirmum ac debile, prodi voluisset, ne pluris quam reuera essent vulgo haberentur. Ad hæc alij omnes de vnus casu, stare condiscerent, statuerentque ex eodem vitro se esse conflatos, & reo socio seriam à Deo emendationem flagitarent. Iam breui quod iis conceditur animi laxamento, meminissent eius modestiæ, quam semper Apostolus iubet in nobis esse conspicuam; in hilaritatem nec sese effunderent; nec se morosius seorsum contraherent. Ne bonum præsens elabi sibi de manibus, meliotum spe lusi paterentur, & nosset ab hoste vaferrimo inflari nos desideriis grandibus facinorum admirabilium, nunquam in opus iturorum, vt ab consuetis ritè obeundis nos interea abducat. Postremo in cæpto vocationis sanctæ perstarent immobiles, domui Dei radicitus, & fundamento penitus inhærentes. Vt enim dæmoni familiare est solitarios pellicere ad communitatem, sic

in auxilium vocatos animarum, ad solitudinem inuitare, cuius artificij scopus est, vt hac leuitate in exitum denique nos impellat, dum vias nobis ab iis pandit diuerfas, in quas nos Christus induxerat.

II.  
Relect. in c.  
Ita quorundam,  
de Iudas, recognita  
& impressa  
Roma  
1580.

Sunt hæc prima pietatis dictata, quæ sanctus fundator suis mandauerat, nec cuiquam obscurum est, quin tenui semine, magnæ molem arboris clauderent, usque quanta vis inesset, quæ consecuta sunt abundè ostenderunt; & quando hæc tacere non licet, commodius fecero, si testem eorum dederò Canonum doctorem eximium, limati iudicij hominem, claræque in Ecclesia probitatis Martinum Nauarrum, qui de nostrorum Conimbricæ Collegio agens, ita scribit. [Postea vero quam præfatam relectionem composuimus, & pronuntiauimus, superiorique Epistola præposita eam typis excudi fecimus; rogati secreto extra Lusitaniam, nomine cuiusdam præcellentis Senatus, quid de præfata noua Societate sentiremus, & præfageremus; respondimus, nostrum de illa bonum iudicium, & præfagium plurimum confirmasse auxiliisque quiddam, quod per septennium, & amplius in collegio primò suæ Societatis Conimbricensi contigisse obseruauimus: & nobis pro quodam miraculo reputauimus. Nempè quod cum illud Collegium esset omnium totius Ordinis primum: & solum legibus naturalibus diuinis, & communibus gubernaretur; (nondum acceptis legibus, quibus libertas illa communis à religiosis arctatur,) cumque in eo centum & plures collegæ regio, & largo sumptu conuiuierent: omnes quidem scholastici, & iuuenes, ac eiusdem farinae, cuius erant, qui foris degebant, atque omnes tanta libertate uterentur, quanta qui foris extra collegia, & monasteria viuebant: adeo quod liceret eis etiam solis diu, noctuque etiam non petita à Præfecto licentia, collegio, & ciuitate ad omnia pia opera, quæ Spiritus eis dictabat exire ad visendos omnes vtriusque sexus sanos, & infirmos, bonos, & malos, bona persuasuri, mala dissuasuri. Cumque fere vniuersa ciuitas, tota Ecclesia Cathedralis cum omnibus parochis, omnia monasteria, tam virorum quàm feminarum, & academia ipsa saltem tacitè essent eis contraria; Cumque præfati omnes suapte natura essent acuti, curiosi, & suo ingenio ad noscendas res nouas, vitamque alienam propensi & ad solerter falsèque de more gentis dicendum prompti. Cum, inquam, hæc omnia ita se haberent: nunquam tamen toto illo tempore audiui aliquem, qui serio, vel ioco vlli eorum detraheret; neque aliqua vitij macula, illorum quempiam inspergeret præterquam nimie carnis mortificationis, & sensualitatis; nimis honorem suum, gentisque suæ despiciendo, pannolis vestibus utendo, omniaque ministeria, sibi præcæta, quamlibet humilia, & sordida in vtilitatem sui Collegij libenter intus, & foris, priuatim, & publicè subeundo. Quodque nimis acriter, sed vtiliter diè, noctuque mundi vanitatem populo proponerent, clamantes, homines terram, puluerem & cinerem esse, quæ tamen detractio satis perpensa magna laudis eis erat. Neque profecto abs re, mea sententia, mihi pro quodam miraculo visum fuit. Tam quod vix à sæculo auditum est aliquam fuisse

fuisse congregationem tot iuuenum, tam liberè degentium, inter tot clericos, monachos, scholasticos, & ciues ad mordendum propensos, & sibi exosos, cuius aliquis tanto tempore aliqua vitij nota non inspergeretur; immò cuius multi non infamarentur, caperentur, & priuatim vel publicè castigarentur. Tum quod August. c. quantumlibet 47. dist. ad Vincent. Donatistam significat, rara esse collegia hominum, etiam parua, & seniorum, quam sui erant, collegarum in quibus aliquis aliquo vitio non notetur in hæc verba: Quantumlibet vigilet disciplina domus meæ, homo tamen sum, & inter homines viuo: nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior sit, quàm arca Noë, vbi tamen inter octo homines vnus reprobus inuentus est: Aut melior sit, quàm domus Abraham, cui dictum est: Eice ancillam, & filium eius: Aut melior sit, quàm domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est: Iacob dilexi: Esau autem odio habui. Tum quod ex quodam elegio Episcopi Osiij, in c. Osius de elect. eruditissimus Nicolaus Archiepiscopus Panormitanus colligit, quod licet nullus de populo singulariter præsumi debeat in dubio malus: iustè tamen quis potest credere in populo esse aliquos malos.

Præfatum testimonium subiicere voluimus, primum quidem in gloriam Dei, & Domini nostri Iesu Christi, de cuius nomine prædicta Societas dicitur; quique in ea multifariam multisque modis ostendit esse verum id, quod quidam in gloss. cap. nisi cum pridem de renuntiat. verb. Spiritus ei dixit.

*Tu spiras vbi vis; tu munera diuidis, vt vis.*

*Scis, cui des quod vis, quantum vis, tempore quo vis.*

Deinde, vt omnia alia collegia eiusdem Ordinis, iam per totum orbem Christianum magna cum eius vtilitate, atque mira celeritate propagata noverint, quanto cum miraculo primam eorum omnium cæperit florere Combricæ; quæ Regum Portugallie antiquissima est regia, & nunc academia florentissima inclyta. Postremo, vt meminerint, quantum contendere debeant, vt quæ illi primo adiecerunt multa (vt ille ait) formidata profunda incrementa Ioui: ita nomen, & famam in illo difficili ortu quaesita semper conferuent, in dièsque magis ac magis, quod faciunt, augeant, quo respondeant vltima primis.]

Iam vero Constitutiones informans S. Ignatius (quod dicendū venit priusquam illarum in dicemus designationem) res duas iunxit maximè disiunctas, conatum summæ prudentiæ, & spei Deo vno nixæ velut otiosam fiduciam, illum perinde operi incumbens vt si ab se penderet vno; hanc perinde à Deo omnia expectans, vt si tantum esset Deo sibi dictante scripturus. Illa ergo primùm Examini ratio cui cuncta subdebat de quibus esset decernendum, singularem habet prudentiam. Vnumquodque in partes vocabat oppositas, suis partem vtramque rationibus instruebat, nec paucis, nec leuibus quæ rem hinc legendam, hinc reiiciendam suaderent; & in quadam non admodum graui, vidi ipse octo in partem alteram, in alteram quindecim

III.

decim valdè graues. Post hæc omnem affectum priuati iudicij, ac sensus penitus exuebat, vt nuda recti verique ratio voluntatem ad optimum traheret: inde magna per se consultatione, rationum inuicem commissarum momenta librabat, vt sciret quid cuique præ alia ponderis inesset. In his noctium bonam partem ponebat, interdum etiam diei, ablegatis interim ab se negotiis, & vel in hortulo, comitate viri nobilis commodato; vel in conclauis solus, ad cuius fores Benedictus Palmius excubabat, vt amoueret interpellatores. Etsi autem omnes religiosorum Ordinum legisset regulas, notassetque diuersos de singulorum successibus, illorum exitus, causasque tum prouectionis tum defluxus; quamdiu tamen scribendis Constitutionibus incubuit, alium in cubiculo codicem præterquam Euangeliorum, & Thomæ de Kempis non habuit. Ita prudentiæ defunctus officiis, regulam quamlibet ad precepcionis lydium reducebat, quam multas protendens in horas ad lucis radios, tunc sibi de cælo infundi solitos, retractabat à capite omnia, instarque pueri, decernendæ in perpetuum rei tantæ inepti, orando flendoque instabat, commonstrari sibi diuinitus quod futurum esset Dei obsequio & Societatis bono conuenientius. Virginis Matris apud Christum intercessionem; Christi apud Patrem adhibebat; ac securus licet partis alterius effectus, haud tamen se illi sic statim tradebat, quin producendis in longum precibus, certius aliquid, & euidentius exorasset. Cuius diligentiam adeo operosam extat etiamnum argumentum in re quadam, in qua cum posset de perspecta Dei voluntate tuto confidere, quam per dies decem ex eo quaesierat; quaerendo tamen, & recogitando, supremam sententiam ad vsque diem quadragesimum distulit. Sed erat is quem per id temporis petebat intelligentiam radius, haud paulo donis inferior, quæ interea cælitus hauriebat: Vt enim fuit Isaia, & Ezechieli minus gloriosum, mitti ad promulganda Dei imperia, quam ad audienda in cælum induci, maiestatis illius regni spectatores, Ita Ignatio tanta illa cum Deo familiaritas ad scienda suæ regulæ capita, multo quam poscebat donis vberior extitit. Quæ utinam ad nos peruenissent & sciremus ab tanti operis exordio ad finem quanta fuerint quæ mente percepit. Superest eorum vix breuis particula, & velut specimen, ipsius autographum, quod eius aut oculum, aut memoriam fugit, idcirco ab eo vt scripta reliqua non est igni datum. Hinc possunt quæ desunt vtrumque conici, quorum pauca quædam insignia libro sequenti oportunius referentur. Sunt autem ij motus animi, & obiecta de cælo visa quibus fruebatur in illo dierum quadraginta examine quo deliberabat, præstaretne templa professorum domorum statim reditu fulciri, an vero fortuita piorum liberalitate. In iis Christus & Virgo saepe aspectabiles leguntur, in iis Dei ipsius sublimis aspectus qualis potest mortali contingere, mente ab imaginibus sensuum sublata ad excelsiorem incomprehensibili spectaculi perceptionem. Raptus extra se in Deum, ardore intimi, transcursus igniti luminis, impetus flagrantissimæ caritatis, pulsus palpitantium venarum, incitationes

citationes vehementes, tranquillæ dulcedines, lacrymæ ad vsque periculum cæcitatæ, cogitationes de beatorum gloria perspicuæ seque in cæli summa, vt ipse loquitur, penetrantes; luminum denique diuorum eiusmodi copia, vt ipsi quodammodo interdum videretur nihil præterea superesse, quod posset à mortali homine cognosci. Hæc & similia, de more, in suo diario adnotauit, singulæque in vna solummodo, non adeo graui, quoad paupertatem, consultatione expertus est. Ex quo conficitur constitutiones verbum, aut apicem habere nullum, quem is multo fletu non rigarit, & multis radiis Deus illustrarit. Quare vt specie flammæ olim Spiritus sanctus in Apostolos est delapsus, sic Ignatij capiti Constitutiones perscribentis, insidere visa est, linguæ similis flamma, cuiusdam splendoris, documentum patens scribenti diuinum Spiritum sua luce, & igne vberim adesse. Iam nec eius securus, quod precando, meditandoque statuisset, mandatam scripto Constitutionem, in sacro altari deponebat, illoque affluxu lacrymarum & contentione animi quibus sacrum facere consueuerat, eam luminum Patri cum diuinissima hostia offerebat, vt eam propitiis oculis dignaretur, & si quid inesset minùs illi acceptum, certiore indicio commonstraret. Ita S. Leo damnationem Eutichetis ad Flavianum Episcopum missurus, prius altari S. Petri dies quadraginta impositam tenuit, ieiunans, & supplicans, vt si quid esset in ea erratum, ipse sua manu emendaret. Interiores certè scribendorum approbationes quibus Ignatio confirmabat Deus, quod illi suggererat, nullum relinquebant de placito ipsius dubitandi locum. Itaque Lainium aliquando cum interrogasset, censeretne instituta & regulas fundarioribus ordinum, peculiari Numinis instinctu fuisse indicta, respondiissetque Lainius quoad præcipua quibus necessariò constant, se ita censere; mihi quoque infert Ignatius, planè idem videtur, ex sua opinor experientia, de aliis censens. Et hoc profecto eius Institutum fluxisse diuinitus vel eo sit clarum, quod vi hominum nullà dissipari, aut sui parte aliquà conuelli potuerit; imo quacumque impetum est ab aduersariis, illac nouis, & certis ab sede Apostolica defensionibus inexpugnabile euasit. Nec enim possunt à Deo profecta successus alios sortiri, nempe Deo volente in cælo rata; in tertis eorum auctoritate immobilia, quos Deus Ecclesiæ suæ vice præfecit. Tale est omninò Societatis Institutum, quod datis Cocino literis scribit Indorum Apostolus, [seruo suo Ignatio Patri nostro, arcana præscriptum designatione, Apostolica potestas sempiternum fecit atque immobile] idque omnino intelligendum est Constitutionum nomine, sanctum voluisse pari iure cum earum textu, earum etiam Declarationes, ad latus adiunctas contineri; cuius rei ignoratione censuere nonnulli, eas aut Natalis, aut Polanci operâ conscriptas. Sed absque ylla dubitatione, opus sunt S. Ignatij qui trifariam Instituti totius materiam ab initio diuisit. Scripsit enim seorsim quæ corpus conflarent Constitutionum tum quæ illas elucidarent in Declarationes referenda; demum quæ inserenda diplomatibus, quibus In-

Decis. 245.  
n. 11.

stitutum Pontifex confirmavit. Legimus hanc partitionem in veteribus manuscriptis; declarationes vero etiam lituras praeferunt, additiones, & mutationes sancti manu notatas; & Declarationum particulae, multis locis constitutionum, inclusa lineis cernuntur, cum hoc ad marginem monito sancti viri adscripto manu, quae illic habentur in margine esse ad Declarationes referenda. Quare suam haud solum ex eo vim ducunt, quod eas summa Pontificis firmitate auctoritas; quo titulo etiam, debent pro Constitutionibus papalibus haberi ex Rotae Rom. sententia; Verum etiam ex eo, quod legitima sint, & germana S. Ignatii dictata, non minus ab eo quam ipsaemet Constitutiones quarum partem conficiunt profecta. Subeamus nunc in aedificium praestantissimi operis, sic tamen ut fas sit non partes modo spectandas proponere, sed & rationem quarundam edere, cuius apud nonnullos ignorantia vituperata sunt.

In examine  
Generali c. 1.  
3 narr. const.  
r. 1. §. 9.

Imprimis cum mores finis constituat (in quibus vitae Instituta partem primariam obtinent) tribuatque illis tum gradum efficientiae, tum eligendorum mensuram ac modum, ante omnia finem S. Ignatius posuit. Quod autem in rebus diuini obsequii; & hac potissimum, qua maiorem in vita non habuit; media designatus semper alta spectaret, in excellentissimum exemplar aciem defixit, ex quo Instituti quod mente versabat, quam simillimum posset apographum duceret. Quare obseruata in aduentu Christi, vitaeque eius omni, diuini consilii ratione, & quicquid aut viuens egisset aut petulisset moriens, ad perficiendum, ut sic loquar, seipsum, & alios contulisse, fines quoque hos duos inuicem aptos, & indiuiduos sibi proposuit: Christo enim aequae diuinae momenta gloriae intellexit nemo, nemo castius veriusque tractauit; hos vero fines velut Instituti primos, & supremos limites sic loquens Ignatius expressit. *Finis huius Societatis est, non solum saluti; & perfectioni propriarum animarum cum diuina gratia vacare; sed cum eadem, impense in salutem; & perfectionem proximorum incumbere.* Sic quanta quanta est, tota, ut alibi ait, ad maiorem Dei gloriam refertur; cum tota sit ad universale bonum, & utilitatem animarum instituta. His diplomata concinunt quibus Societas à Pontificibus confirmatur, in quibus Gregorius XIII. sicut, inquit, *finis dictae Societatis fidei propagatio, & defensio, animarumque in vita, & doctrina Christiana progressus; ita etiam gratia eius vocationis proprium est, diuersa loca ex Rom. Pontificis, ac praepositi Generalis eiusdem Societatis directione peragere.* Dixi sanctum haec duo subiectione mutua aptasse: totum enim se proximorum saluti curandae tradere, pars est primatia, & intima huius Instituti, ut supra vice versa, sui priuatim perficiendi praesidia omnia, viae quaedam apparatusque ad fingendos idoneos alienae salutis curatores. Hoc euidentius ut fiat reddam; hic quod inde à primis temporibus praclare adnotauit inter carissimos Ignatii filios Iacobus Mironus [obseruandum est, ait, non esse principem Societatis nostrae scopum, in meditando, & orando; sed his velut communibus instrumentis plurimum inesse roboris ad



ad virtutes instituti nostri ministeriis pernecessarias, quæ tamen haud tam meditando & precando, quam coercentis naturæ motibus parantur. Quare virtutum solidarum quibus Societas nititur fundamentum, continuam sui abnegationem P. Ignatius in Constitutionibus posuit, & Christus Iesus Dominus noster eodem Christianam fundavit sanctitatem, edicens illud *abneget semetipsum & tollat crucem suam*. Quare precatio, & meditatio ad hoc debet à nobis admoueri, vt mentis affectus perfectè, & integrè rationi, Deoque subdantur: si quem vero sancta precandi voluntas, à ministeriis animarum, regulæ obedientia iniunctis auocari, vocationis suæ officio is planè defuerit. Oratione quoque ab Instituto nostro aliena is vitur, qui suo interim affixus iudicio, præbet se ad imperata indocilem, vbicumque aliquid iubetur, quod minus ad ipsius genium faciat. Vt enim alij Ordines suum quendam habent, finis in quem tendunt, consequendi modum; sic tenet Societas peculiarem sibi, & propriam orandi rationem, comprimendis, seranandisque affectibus destinatam, & iudiciis, ac voluntatibus, obedientiæ nutui subiugandis, quomodo finis idonei, proximorum saluti tuto promouendæ, qui Societatis nostræ ad maiorem Dei gloriam finis est. ] Hæc Mironus quod autem pro scopo Societas habeat, *Suas, & proximorum animas ad finem vltimum consequendum ad quem creatæ sunt, inuare*; vt loquuntur constitutiones; haud tamen idcirco putanda est in Episcoporum gradum inuadere, qui & ipsi perfecti, & à quibus debent alij perfici: habet enim is gradus quod in eo locati, eò virtutis absolutæ censentur attigisse, quod nos instituti nostri ratio tendere hortatur.

Stabilito in hunc modum Societatis fine, applicuit animum fundator sanctissimus, ad legenda eius obtinendi præsidia. Ergo illis duobus vitæ generibus ob oculos positis eorum imaginem, occupationes, ingenium diligentius inspexit: illius quidem tanquam Marthæ, sui quodammodo oblitæ, in iuuandis autem aliis sedulo satagentis, & laboriosæ; atque vt ait Augustinus, *quomodo pascat Dominum intentæ*; huius vero Magdalenæ instar, ad Christi pedes, sancto in otio residentis, & multum exosæ quicquid inde ipsam tentet auellere, vbi vnum id quærît *quomodo pascatur à Domino*. Horum porro duorum, seorsim & per se spectatum, neutrum satis Ignatium implebat; non contemplatio, nam qui aliorum vtilitatibus se totos mancipant, non debent melli piarum dulcedinum viscato sic alas permittere, vt ægrius aduolent quocumque locorum, & gentium, maior Dei honos & hominum salus illos vocauerit. Ne actiuosa quidem vita, nam qui suus est totus, nefas est eum aliorum salutem suæ anteferre, ne vt montes susceptis de cælo pluuiis cum feraci limo in subiecta dimissis; sic ille dum fecundat alios, ipse sterileseat: quapropter vtramque viuendi formam temperatione mirabili sic ipse permiscuit, vt quod optimum vnicuique, & præstantissimum inerat, non difficile coalesceret in vnum; sunt enim denique sorores non aduersariæ

V.

*Præsidia quæ  
S. Ignatius  
ex contem-  
plat, &  
actiuosa vita  
ad finem suum  
elegit.*

Martha, & Maria; sibi que inuicem si solitaria; impedimento sunt: si iuncta aliam alia temperet; adiumento; dum alterna vicissitudine actiuosa labor opimat otia contemplantis; & contemplatio laborem vegetat, & corroborat actiuosa. Ex altera ergo quotidianam qua mente peragitur orationem decerpit, excoquenda virtutis potentissimam obrusam, & penae artificem ignita, qua humi iacentem animam attollit, & Deo coniungit. Exercitia Spiritus mens interdum solido obeunda, & quaterna in diem meditatione, qua longe ab cauernis, & specubus, procul tamen non modo a saeculo hominem eximit; verum, quod magis est arduum, etiam a seipso; Instaurationes votorum semestres, orationibus, confessione generali, asperitate spontanea comparata, & maxime seria interioris hominis reformatione. Ad haec geminum quot diebus, mane, ac vesperi examen ad vitam vniuersae correctionem mire accommodum; aliud item magis singulare (de quo libro sequenti fusius) vel ad exculpendam qua praecipue egemus, a nobis virtutem; vel extirpandum radicibus vitium quomolestius infestatur; in omni vita, rebusque singulis rectam mentem, nullius nisi Dei vnus cupidam, legem praeterea, conscientiae arbitro euoluendi, explicandique funditus quicquid in ea boni, aut secus geritur; piorum librorum quotidie usum priuatum, & publicum, cohortationes domesticas de diuinis, & collationem de iis mutuam: accessum ad mysteria adoranda frequentem: in eluctandis animi motibus constans, & ad vsque supremum halitum proferendum certamen. Votorum denique religionem accuratissimam, atque sanctissimam. His ad culmen virtutum subsidiis Societas enititur, vnaque se periculo subtrahit, ne instar pedamenti adminiculando frugiferis vitibus, inarescat, ignique seruetur. De opibus autem vitae actiuosa ad proximi opem, non id modo selegit Ignatius quod per se spectaret pietatem, verum id etiam quod excolendis quoque ingeniis, ad excipienda semina pietatis, plantas eruncat noxias, & solum subiegit, studia, inquam, literarum, in scholis, & academiis palam omnibus tradenda, professione omnium doctrinarum, qua religiosam conditionem non dedecent, absque Grammatices infimis ad Theologiam vtramque, sciendi ac viuendi magistram: idque haud alia mercede, quam exprimenda ab discipulis honorarij loco, probitatis, pietatisque Christianae, & sacramentorum crebritatis. Quae vero proximè pietatem attingunt animarum auxilia, sepono ea in librum sequentem, vbi de sancti virtutibus acturus, eius in proximis iuuantis ardorem industrium exponam.

## VI.

*Societatem esse clericalem nihil Hierarchia efficit, & praestat summo Pontifici eam vero teneri quam Episc.*

Ex instituto in hunc finem, & his obtinendum subsidiis Ordine, qui natura sua, omnique sui ratione, in auxilium tenderet animorum, necessario id conseqebatur, vt cooptandum eam curaret in professionem, cuius est aeternae salutis adiumenta populis ministrare. Quamobrem illum in clerum adscribi voluit, & sacra Synodus Tridenti habita, ipsique Pontifices Paulus III. & IV. Iulius III. Pius V. Gregorius XIII. & Clemens VIII. appellant Clericalem, nec nostros alio quam Clericorum nomine, & Sacerdotum vocant. Esse vero haudquaquam abusu nominis, sed proprietate clericalem,

clericalem liquet ex eo quod vt antea narraui, aliorum bono se prorsus deuouet, profectusque ipsos priuatae virtutis eò refert, vt quisque habile iuuandi proximi instrumentum euadat. Porro ex eo quod Societatis homines Religiosi clerici merè sint, duo sequi necesse est; Primum eos Hierarchiae Ecclesiasticae, ea sibi in parte locum vindicare quae populis ad colendum Deum, & quarendam salutem manum tendit, quod cleri munus est: cum enim Societas instituti sui ratione non sit monastica; Religionis certè titulo, adeo nihil habet quod cum clericatu non optimè consonet, vt etiam quod illi addidit, intra eius metas, eius praestantiam augeat, quamobrem & Paulus III. & Iulius III. Marcellus II. & Paulus IV. Societatis homines haud aliter nominant quàm Reformatos. Nec vero propterea vel factum Ordinem turbare, vel segregare se ab eo putanda Societas, quod extramorem illius Ordinis, ab Episcoporum proximo iure eximatur; solemnè siquidem, & peculiari sibi voto, tota pèdet ex nutu summi omnium Pastoris, cuius in gregem vniuersum prouidentiae est, illa vt, vbicumque animarum salus, & Episcoporum obsequium tulerit. Episcopis quidem, si potius Obedientiam, quàm summo Pontifici iurasset, quod iuuandis eorum ouibus minùs necessarium videbatur; in magnum profecto Ecclesiae totius incommodum cessurum id erat, nam quae carent Episcopis regiones, haereticis, & infidelibus infestae, Societatis quoque subsidio caruissent, quod iis à Christi Vicario transmissum, animas Deo peperit innumerabiles; imo vt suo iam saeculo testatur Pius V. regna integra Ecclesiae adiunxit. Præterquam quod Pontificiae potestatis, non exiguum erat ornamentum, habere in promptu tot hominum millia, iis dotibus praedictorum, quas in professis admittendis Societas necessariò exigit, ad nutum expedita parataque ex voto, absque vlla excusatione, & viatico, ad suscipiendum iter quocumque gentium barbararum, cuiusuis negotij causa, quamlibet ardui, ac periculosi ad salutem animarum spectantis. Quod tametsi semper futurum fuit Pontificibus summis perhonorificum, & Christianis perutile, verum hac ætate pernecessarium, vnde tum summi Pontifices, tum quos pridem memorauì scriptores, Christum suae Ecclesiae eiusque Vicario, ad necessitates rerum, & temporum nouas, aiunt noua hæc arma prouidisse. Iam non esse hanc pompæ inanis iactantiam, & nomen sine re vacuum, sed Societatem rebus gestis, promissi mensuram cumulatè implese, ambigi verantum facta ipsa quae suis locis historia loquetur, tum absque numero omnis generis haereticorum scripta, vnam hanc ob causam ad infamiam nominis, ad doctrinæ suggillationem, ad Instituti ludibrium, & dedecorandam Societatem composita. Contendit suos inter Calvinistas Lermæus, magnis quidem nostris promissionibus ad defensionem Rom. Pontificis nos esse obstrictos, factis tamen promissa generosè vicisse, & flocci duxisse, si tantum ministros religionis reformatæ exagitaremus, nisi tota etiam Gallia, & Germania simpliciore ætate dementaremus amore, & reuerentia Romanæ sedis, Quae in arte nos esse tam potentes, vt dibaphorum citius

vanescat purpura, quam *stos* *Papæ doctrina*; quo iuuentutem imbuimus Atlantes Papæ, nos appellat Caluini assēcla Misenus: Hasenmullerus, Romani Episcopi liētores; Vitacherus Papismi medullam: Euangelistas Pontificis Eumius, *causam pro ipso adeo strenuè agentes, ut vix aliquid granius pro Christo præstari possit.* Quibus bellè item consentit pietura qua concurrentes nos exhibent ad fulciendam Petri sedem Lutheri calcibus succullam, quia vero, inquit; Florimundus, per Societatis latera Ecclesiam petunt; ob id pari homines pietate, ac sapientia, rati hæc dedecora pro summis, & inuidendis honoribus habenda, multo aliter scripsere, quam ex vulgo nonnulli, qui nos ex multis accusatoribus reos, ex multorum odiis iudicant infelices. Longè inquam, aliter duo sapientissimi Cardinales Stanislaus Hosius, & Guillelmus Alanus, quorum ille Societatis homines alloquens, [ vestra, inquit, felicitas est, vestra beatitudo tanto, maior, quanto ab Christi rebellibus crudeliora toleratis, à quibus nihil vobis pertimescendum est: *nam capilli capitis vestri omnes numerati sunt, utque is promisit, ne vnus quidem ex iis peribit; accedet etiam quod in patientia vestra possidebitis animas vestras.* Neque illas tantum possessuri estis, sed animas aduersariorum etiam lucri facietis, quibus minori odio non estis quam esset olim hebræis Christus, in cuius Societate militatis ut perpeffionum cum illo nunc socij, postea sitis consolationis, æternarumque voluptatum. Quare viriliter agite, & magno animo estote: futurum est, qui vos execrantur, eo vsque mutantur, ut vos ad se certatim magnis precibus, inuitent, quo salubri vestra disciplina, & exemplis fruuntur ] Alter vero in apologia pro seminario anglicano [ noua est, ait, istorum hominum viuendi ratio, & Ordo; doctrina, & fides omnino eadem quæ Patrum veterum, & Ecclesiæ vniuersæ. Hæreticis odio, & contemptui sunt, quod sibi Hieronymus dacebat maximè gloriosum, hos enim à Deo submissos ad reparandas Lutheri, & Caluini, ac similium ruinas, quanta hæretici execratione detestantur, tanta illos auersati quondam hæretici, sanctissimos homines quos secum in pugnam Deus commiserat. ] Iam votum Obedientiæ Christi Vicario nuncupandæ, Societati magis quam vlli præterea hominum generi conuenire Stanislaus Rescius eximie colligit, ex alio Societatis eiusdem voto de repudiandis Ecclesiæ præfecturis, Echios enim, Taperos; Roffenses, Moros, Hesselios, Hosios, Sanderos, eiusdemque mensuræ homines qui contra Ecclesiæ præduelles, voce, ac scriptis fulminarunt; haud parem suæ pietatis, & sapientiæ apud eos fidem inuenisse, quod falso licet, suspecti tamen essent, in prædicanda veritate non castè satis, & integrè versari absque vlla commodorum suorum ratione, velut, ait ille, *quam profitebantur fidem, eam ob Papæ metum, ob censuum, reddituum, Episcopatum, & id genus amorem tuerentur. Propterea visum est Domino novos homines suscitare, sine re, sine sede, sine Episcopatibus, sine abbatibus, viles in oculis sæculi, nihil timentes nisi*

*nisi Deum, nihil sperantes nisi a Deo, qui mortem pro Christo lucrum putarent, occidi possent, vinci non possent.*

Alterum quod esse consequens aiebam ex eo, quod Clericalis ordo sit Societas Iesu, & pro instituti sui ratione, proximorum saluti se totam debeat, alterum, inquam est, non esse propterea mancam, aut re vlla defectam quod minimè iussa sit ab sancto suo fundatore omnia complecti, quæ cæteri Ordines Religiosorum magno suo, & bono, & Ecclesiæ decore profitentur. Extra dubium est rei præstantiam, addendis quæ illi non quadrant, non minus confundi, quam detrahendis quæ ad eam propriè pertinent: quæ porro pertineant, vel ab ea sint aliena, certo aliundè decerni non potest, præterquam ex fine, vtpote omnium ad eam spectantium norma & regula. Exemplo sit architectonice quæ nisi, absurdè, quamlibet fabricam quolibet Ordinis non disponet; sua ædibus sacris, sua palatijs, sua est arcibus figura. Quod quidem ædificia sunt, quædam necessariò, natura sua poscunt; fundamenta, muros, & communia omnibus talia: quod autem in vsus extruantur, finèsque diuersos; diuini cultus, habitationis, propugnationis; inter se plurimum differunt. Sic planè Ordines in eo omnes sibi sunt similes, quod vnde vnde si absit, Religiosi rem, & nomen amittant, cuiusmodi est sacra Professio, & obseruatio votorum; cætera inter se sic discrepant vt sunt fines diuersi, quos habent à Deo, & fundatoribus præstitutos, & Ordo ni fallor Melitensium Equitum, Monasticus, & Clericalis, haud magis inter se conueniunt, quàm arx, palatium, & templum. Hic si quis Monachos ex sacris eductos Chartularis in scholas inducat, horas quotidie saltem quinque more nostro docendis pueris duros; aut mittat illos in vltimas Indias ad conuersionem barbarorum; his licet bona sint excellentissimæ caritatis, quis neget tamen præstantissimi Ordinis compositissimam disturbari structuram, auertere illum à familiaritate cum Deo intima quam pro fine habet, contemplationis præsidio quærendam. Nempe quod per se bonum, non statim cuiuslibet idcirco bonum est. Haud prorsus aliter qui Societatem ad chorum, & solitudinem, & similia compelli voluerit, eam suscipere euerterit. Quod adeo certum est vt religiosos videamus qui vel Pontificis, vel prælatorum suorum assensu, iuuandis animis, vltro suam operam locarunt, iure ab choro, ieiunijs, etiam quandoque ab religioso habitu gestando eximi; vt mirum videri non debeat, Ordinem cui ex instituto, iuuamen incumbit animarum, lege sibi propria id tenere, quod extra morem alijs indulgeret, extra morem dico, haud quidem officij, sed eius Ordinis quem ipsi profitentur. Planè artem regendæ vniuersitatis, scitè intelligens in salutem aliorum natæ, rectorque ac simplici oculo inspectum S. Ignatij Institutum cognoscens, reuerberetur in eius conformatione, sublimitatem mentis ad omnem humanam, & diuinam prudentiam exactæ. Tandem hæretici, quibus pro quinto elemento Societatis odium est, eiusque architecti; in constructione illius

## VII.

*Instituto S. Ignatij absolutissimè, & quod illa quæ habet propria, & quoad illa quæ non habet ex alijs Ordinibus communia.*

illius condemnanda, non satis peritè (dempris aliquibus) maligni esse valuerunt, ne nimium stolidi viderentur, utique gratius habituri, si foret Societas inordinatior, & dissipatior: quanquam arbitrati, ab ea animas, sanandi specie necari, dum eas primum ad Romanam fidem, inde ad servandam Dei legem adducit; Constitutiones Ignatij velut exquisitam symphoniam laudarunt; sed incantamenti verborum aptatam, audientes in monstra totidem mutaturis. Verumenimverò (quod in architectos, & sculptores egregios Michaël Angelus aiebat) qui oculum habet pro circino, & in eo quod cernit opere, artis solertiam percipit, partiumque consensum ex quibus coaluit, de hoc profecto Ignatij opere, seu Dei potius Ignatium agentis, nec sentire aliud, nec loqui poterit, quàm quod olim Philippus Sega Cardinalis, *Artem qua id corpus tam pulchrè, tam aptè, tam excellenter coagmentatum est divinam prorsus non humanam fuisse, & eius architectum Ignatium, non tam peritiâ labore partâ, quàm lucè, è cælo impertita, illud coagmentasse.*

## VIII.

Gregor. 13.  
Quacumq; &  
Quanto fru-  
tuosius.

Ecclesia Ca-  
tholica

Et hoc supremi Pontifices facillè aduerterunt, qui ex alta boni publici specula, illuminata diuinitus acie, prospiciunt longius, ut iure debeat ipsorum iudicium tanquam regula sentiendi, in subiectos populos transferre; alioqui sensuros, & affectu magis, quam ex iudicio, & vel admodum parum, vel transuersum à recto visuros. Perspectum itaque Pontificibus fuit Societatis institutum *iuxta divina vocationis dispositionem emanasse.* Atque in eo ita conferendo, ut suum utrumque in scopum, propriæ scilicet, aliorumque sanctitatis pari felicitate contenderet, *spiritum sanctum qui bona memoria Ignatium Loyolam eiusque socios excitauit, media etiam præclara, maximèque opportuna huius sedes ministerio, iis tribuisse, atque confirmasse, &c.* quæ illic enumerat Pontifex. Ex quo deinde velut indubitato principio, hæc regula exitit quam in Societatis causa Gregorio XIV. Spiritus sanctus infudit certissimam, *quoniam, inquit, neque tranquillitati, neque firmitati huiusmodi Ordinum prospectum esse poterit, nisi eorum Instituta firmiter inconcussa seruentur, iisdemque modis feliciter progrediantur, & crescant, quibus à fundatoribus, Domino inspirante, atque hac sancta sede approbante primum fundata sunt.* Et paulò inferius, *In regularis discipline, ac spiritualis perfectionis, non exiguum detrimentum vengeret, si ea quæ à fundatoribus sanctè statuta sunt, atque ab illo uniuerso Ordine sæpius in illius Generalibus Congregationibus recepta, & approbata; & quod præcipuum est, ab hac sancta sede sancita, & confirmata sunt, non solum mutari, sed quocumque prætextu impugnari contingat; &c.* planè ut picturis, non nemo scripsit accidere, quarum si aut ætas, aut casus, colores, aut elegantiam fuscarent, non sunt mutandis lineamentis, figurisque corrigendæ, sed rediuiuis coloribus in pristinam speciem excitandæ, ut suum non modò nomen retineant, verum etiam seipsas. Quod in Societatis quidem rebus quamuis initio, præferret aliquid fortassis probabile, sed eam tandem haud minùs esset deicendum, quàm ædificia  
motis

motis fundamentis, necesse sit subruī. Idque sapienter vnus Pontificum attingit, qui molitiones quorundam referens, ad subripiendam à Pio V. sanctæ mem. mutationem aliquam in agendi modo quem tenet Societas [ his, inquit, & talibus impugnantium inuentis si detur aditus, Societatis structura funditus corruat ] & cum ea simul id emolumentum quod suorum sudore, & sanguine Societas, Ecclesiæ parit. Quare (præfatur grauissimè Gregorius XIII.) *eius Instituta tanquam fundamenta eius presidij, quod Catholica religioni impendunt, immota, atque inconcussa, aliorum etiam Rom. Pontificum exemplo debemus Apostolica auctoritate iueri.* Postremò vt quiuis intelligat Constitutiones Societatis, statuta, & regulæ, decreta, & quælibet Instituti pars, quam pulchrè cohæreant, quam securitatem iis tribuerit Apostolica testificatio; instar omnium sit, quod ab cognitoribus Rom. Rotæ, Papales Constitutiones nominantur, cum multiplici Instituti nostri laudata confirmatione ab Iulio III. Gregorio XIII. & XIV. & Paulo V. per quorum, inquit, literas confirmatur Institutum, Constitutiones, ac statuta & decreta, & subdit, *ita vt dubitari non possit de validitate dictarum constituutionum debeantque censei papales.* Et hoc illa demonstrat ratio singularis quod diserto Pontificis iussu compositas, sanctus earum auctor statim initio testatur; tum quod à Paulo IV. Cardinalium quatuor, seuero examini subiectæ, integram ex eo tulere approbationem; Inde præter, ac post eundem Paulum, Pontifices quatuor, maioribus eas diplomatis, & motu proprio, & ex certa scientia, & ex plenitudine potestatis, firmas esse iusserunt, eamque approbationem ita omnibus, & singulis tribuerunt, vt si singulas verbatim Constitutiones, Regulas, statuta, decreta, &c. suis diplomatis expressissent, idcirco hunc illis vti Papalibus constitutionibus honorem deferri, pœnis grauibz imperarunt, ne quis illas ausu temerario damnare, vel impugnare attentaret, ne in dubium quidem reuocare, boni licet maioris colore, ac studio enucleandæ veritatis, ipsis quoque Societatis hominibus, eiusdem imperij religione comprehensis legantur hæc omnia ex Constitutione Ecclesiæ Catholice Gregorij XIV. *Vt perturbatorum, & contradicentium audacia coerceretur, ac ne ipsi, vel pernicioso illorum exemplo alij in posterum, que ab hac Apostolica sede semel stabilita sunt, præcipuè circa regularium Ordinum Institutionem, & Confirmationem, in quibus tantum ad eandem sedem manus apponere spectat; impugnare, aut enervare, impune præsumant. aut villo modo valeant, Præcipimus in virtute sanctæ Obedientiæ, vniuersis, & singulis personis tam secularibus, quam quorumuis Ordinum Regularibus, cuiuscumque status, gradus, & præeminentiæ existant, etiamsi Episcopali, Archiepiscopali, & Patriarchali, aut maiori Ecclesiastica dignitate, seu Cardinalatus honore, vel mundana quavis auctoritate, seu Excellentia præfulgeant; ipsis vero Regularibus, etiam dictæ Societatis religiosi, sub pœnis Excommunicationis læ sententiæ necnon inhabilitatis ad quæuis officia, & dignitates, vocisque tam actiue, quàm passiuæ priuationis, eo ipso absque alia declaratione incurrendis, (quarum absolutionem, nobis*

Bul. Ascendente Domi-  
no.

Decis. 477.  
n. 6. p. 4. re-  
cor.

ac successoribus nostris dumtaxat reservamus, ne dicta Societatis Institutum, Constitutiones, aut Decreta, vel ex eis quidpiam, &c. maioris boni, aut zeli, seu quouis alio questio colore, aut pretextu, directè, vel indirectè, impugnare, vel immutari, alterari, aut formam aliam, seu rationem circa ea induci curare, &c. audeant, &c.

## IX.

Divisio constit. S. Ignacij in decem partes, earumque notus.

Indicata nunc leuidentè atque in genere, structura Instituti ab Ignatio exædificari, sequitur imprimis vt aptas inter se constitutionum partes videamus, earumque distinctam conformationem, prout ab illo præscriptæ sunt; rationum deinde seorsum pondus quibus auersus est, seu dicam verius, à Deo veritus, quædam in eas inducere, quæ sanctè in alios Ordines inducta seruantur: Corpus ergo Constitutionum decem partibus aptauit, ita nexis, vt posteriores à prioribus orientur, eo nascendi crescendique, ac sui tuendi ordine, quem religiosæ vniuersitatis bene compositæ iunctura deposcit. Pars prima dotes numeratè ponit, quibus esse præditos oportet qui admittendi sunt in hoc vitæ genus; nauos item qui ab eo arcent, si sciantur; si vero ignorentur admissionem irritam faciunt, perperamque adscitos excludunt. Cum autem qui cooptati sunt, expectationi quam fecerant, non omnes inter experimenta respondeant, nec sit ineptis Societas oneranda; parte altera causas, modamque præscribit, quo dimitti ab ea debeant: qui vero retinentur horum multos in annos periclitatio tenditur, priusquam Societatis corpori accedant: variis itaque auxiliis prouehendi sunt in cursu pietatis, & egent regula, quæ contineantur in proposito fide, fiantque habiles ad ministeria, quæ quilibet pro virili sua præstiturus est salutis alienæ, vtrique pars tertia Constitutionum abundè prospexit. Sed ministeria quæ ex instituto Societas maximè proficetur, cum supellectilem exigant literarum minimè vulgarem, de illorum studiis, progressu, ordine, gradibus, partitione scientiarum, & linguarum, pars quarta præscribit, & de totius Vniuersitatis dispositione: de regendis quoque sustentandisque Collegijs ibidem agitur, in quibus seorsim à Professis domibus habentur scholæ. Et eatenus quidem de necessariis ad professionem votorum quatuor, quæ Societatis corpori inseruntur, qui suam in literis, & virtute præstantiam, cumulatè Societati probauerint. Quare parte quinta condiciones exponuntur, tum gradus illius Professorum; tum inferioris alterius spiritualium adiutorum, in quo illi consistunt, quibus mediocritas sua superiorem negauerit. Iam Societati intime adiunctos, consequens fuit edoceri primum, quales in seipsos deceret se gerere, idque præcipue votis religiosè obseruandis, quod docet sexta pars; tum erga proximum, obeundis Societatis muneribus, quibus eorum iuuatur salus; missionibus præsertim, iubente Pontifice, vel Generali Præposito susceptis, vt septimo loco edicitur. Quibus huc vsque omnibus Societatis corpus formatum est, caput autem illius, quæ consequuntur partes duæ propius attingunt; docet enim, & sancit Octaua Societatis cum illo nexum, & de legendo illo & conuentu ad eam electionem

nem



nem Generali tractat; nona Societatis cum eodem stabilitur consensus eius bene regendæ præsidia, & mutua vtriusque auctoritas; decima denique augendi, tuendique sui, communes viæ Societati assignantur, atque hoc Ordine Ignatij constitutiones denotata hæc articulatio connectit, ac diuidit; quibus ab ipsomet, ad singula capita, addita est elucidatio, cni (vt Generali quoque Examine) non minor quam ipsis obseruantia debetur. Quod autem prima post sancti obitum Congregatione Generali quæsitum est, an esset aliquid in iis mutandum? causam hanc patres habuere, non fuisse illis postremam manum, vltimamque approbationem à fundatore sancto adhibitam; decretum nihilo secius, intactas penitus seruari, obseruarique oportere, neque in posterum de vilo consulendum, quod earum substantiam tangeret: cetera momenti leuioris, possent dumtaxat hæc lege proponi, ne qua in iis item admitteretur mutatio, nisi quam experientia, aut euidentis ratio imperaret, quibusdam vero extra legitimum Constitutionum canonem regulis de quibus S. Patris comperta mens vltima non erat, suam cuique vim, & locum eadem Congregatio tribuit. Sic itaque Constitutiones ex S. Viri autographo exscriptæ, & magna fide cum eo compositæ, inde in propriam, atque immobilem Ordinis legem acceptæ sunt, & publico iussu ab Ioanne Polanco Secretario subscriptæ, ac sigillo munitæ, ab eodem postea Latinè ex Hispanico redditæ, demum sapius collatæ, emendatæque ad primigenium textum, post plenam approbationem typis editæ sunt. Nunc partem alteram quod spectat.

Id primum occurrit, certi coloris, aut formæ præscriptum habitum Societatem non habere, quod parum aduertens scriptor quidam vitæ Pauli IV. habitum nobis de suo Ordine commodauit, cum tamen ab eo quo vulgo vtimur vestitu, aliena sint nonnulla, quæ sunt illius Ordinis in veste propria. Tunicæ quidem erectum collare à patriis Sacerdotibus honestis fundator sumpsit, talarem vero pallij vice Scholasticis dedit, Parisientium imitatione, inter quos & ipse studuerat, & quod iuuenes nostros primùm ad studia miserat, sed horum neutro schemate ita socij vtuntur, quin pro varietate regionum, & occasionum, diuersum adhibeant. Clericorum cultu incedimus, quod clerici sumus, & (si cui lubeat) sit hic sanè nostri Ordinis proprius, nempe clericalis. Eius autem modum conditione triplici sanctus definiuit. *Vt honestus sit; ut ad usum loci in quo viuitur accommodatus; ut professioni paupertatis non repugnet.* Præter quas fuit aliundè ita idonea ratio, vt necessaria quoque videatur; Hæretici enim ad septentrionem, veterem cultum monachorum tam exosum, & execrabilem populis fecerant; vt iis conuertendis deuota Societas, prudenter, & necessariò abstinuerit eo cultu, cuius ipsi aspectum exhorrebant, ne tanquam à feris sic ij ab sociis fugerent, qui tamen solo eorum congressu domestico & familiari iuuari poterant: quin etiam, cum inter ethnicos plus auctoritatis ad fidem habeat literatorum cultus, vt

X.

*Chr. Societas  
certo habitus  
non utatur.*

Mandatorum inter Sinas, inter Indos Brachmanum; posito Clericali, ad tempus ille induitur. Et quibus Prouinciis non sustinet hæresis umbram ullam vestitus Ecclesiastici, illic in milites, in seruos, in medicos, mercatores, artifices fingimur, transcribimurque in omnia quibuscumque potest aditus muniri ad latentes Catholicos sine suspicionis periculo adiuuandos.

## XI.

Lib. 3. de Inst.  
& iure q. 5.  
art. 3.

Suar. tom. 4.  
de relig. l. 1.  
cap. 8.

Const. Ex se-  
dis Aposto-  
licæ.

Choro præterea Societas abstinet, priuata officij contenta recitatione quod Dominico Soto visum est ab religiosis familiis adeo alienum, vt cum nulli earum licere censuisset, cetera hac parte tam necessaria contemplationis; hæc verba subiunxit; *loquor de religionibus antiquis, nam si alius religionis modus circa huiusmodi obligationes admittatur, certe vix nomen Religionis meretur, quippe qua maximo religionis splendore caret.* Quod magnæ moderationis, grauitatisque doctus, *Pessimè dictum* liberè arguit, tanto sanè haud dignum Theologo, qui præter chorum, in quo tantum ponit, quicquid religioso deesset Ordini (quod esse vult tantulum, vt si chorus non desit, religionis tamen nomen retineat) id omne ex choro, cantuque publico suppleri putauerit. Sotus, celebris in Theologicis magister, choro adesset, necne, alij viderint, illud certum, notumque, multis Ordinibus religiosa disciplina claris in more esse, vt ij qui concionantur, qui docent, qui ad magnum Ecclesiæ decorem, atque usum, eiusmodi munera exercent, priuata lege ab choro eximantur, nec idcirco fiat, vt *vix* ij sint religiosi, sed eò fortassis verius inde sibi hoc nomen asserant, quò præstantius officium, & Deo gloriosius exercent. Igitur si ordo natura sua id nactum sit, quod ordinibus cæteris, ex causa indulgetur, immunitatem scilicet ab choro, is nempe vix religiosus Soto censente vocabitur: Iam quod suo ab ortu Societatem choro fundator suus obstringi noluerit, summique Pontifices idem sancierint, patet imprimis ex eiusdem Constitutionum parte sexta vbi hæc habentur: *quoniam occupationes quæ ad animarum auxilium assumuntur magni momenti sunt, & nostri instituti propria, & valdè frequentes, cumque aliqui nostra habitatio tam sit in hoc, vel illo loco incerta; non veniunt nostri choro ad horas canonicas, vel missas, & alia officia decantanda; quandoquidem illis quos ad ea audienda deuotio mouerit, abnudè suppetet, vnde sibiipsis satisfaciant. Per nostros autem ea tractari conuenit, quæ nostra vocationis ad Dei gloriam magis sunt propria.* Cuius sancienda Constitutionis argumentum maius viderunt nullum summi Pontifices quam egregios progressus, suis copiosè respondentibus principiis, sic præter alios Gregorius XIII. *Nos considerantes, inquit, Religionem prædictam vberissimos fructus ad Dei Laudem, & sanctæ Catholice fidei propagationem per vniuersum orbem dedisse, meritoque in suis propriis institutis conseruendam esse, motu proprio, & ex certa nostra scientia sociis prædictis, vt horas canonicas singuli, & priuatim iuxta usum R. Ecclesiæ; non autem communiter, seu in choro recitare teneantur, quo acrius studiis, lectionibus & prædicationibus intendere possint, concedimus.* Ad hæc Societas, extra monasticos Ordines instituta, hoc siue adiumentum, seu caput aliquod cõtemplationis nequaquã desiderat, vt quam nõ habeat sibi pro fine propositam. Nam splendor,

splendor, tanti apud laudatum Theologum momenti, vt summam Ordinum religiosorum in eo statuere visus sit, nulla sui parte Societati deesse compertus est. Sane quidem Tridentini Patres, & quinque Pontifices, à quibus probata, & confirmata est, semper fere præmissis acri examine, ab Theologia & canonum peritis, postque aduersarios potentes diligenter auditos, haud paulo aliter de illa iudicarunt; integritate enim morum ex instituto vigentium inspecta, supputatisque lucris infracta ipsius ac perpetua opera (qui legitimus est opinor eiusmodi Ordinis ac verus splendor) tam magnifice testati sunt Illustratam ab ea Ecclesiam (quantum poterat ab Ordinum minimo Illustrari) vt de suis narranti agrè illa referre liceat. Societatem videlicet confuebantur vt tabulam, suo in lumine collocatam, in quo tota sui elegantia se prodit, cum in opposito nihil exhibeat præter colores temere confusos, illam, inquam, spectarunt suo scopo intentam, hoc est ab Ecclesia præscriptis in conuersionem animarum obsequiis, non autem monasticis, quibus magna cum laude tot alij Ordines sanctè occupantur, videruntque, *quantum in Ecclesia Dei hæcenus fructum attulisset* (iam tum Pio IV. cuius hæc sunt verba, Pontifice) & *quantum in futurum allatura esset* vtque sanctissimus item Pontifex Pius V. *Innumerabiles fructus quos benedicente Domino Christiano orbi, viros literarum præcipuè sacrarum scientia, religione, vita exemplari, morumque sanctimonia perspicuos, multorum religiosissimos præceptores, & verbi diuini etiam apud longinquas, & barbaras illas nationes, quæ Deum penitus non nouerunt, optimos predicatores, & interpretes producendo, felicissime hæcenus attulisset, & adhuc sollicitis studiis afferre non desisteret. Tam viles, nempe, vt ait Gregorius XIII. tamque necessarias functiones quas tum in Domibus per frequentem Pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramentorum administrationem, & ad eorum frequentationem sanctam exhortationem, prædicationemque, & spiritualia Exercitia, ac alia verbi Dei ministeria, tum in Collegiis per lectiones tam bonarum literarum, quam Philosophia etiam, & Theologia; ad Iuuentutem bonis moribus & literis imbuendam ex ipsius Societatis primæ institutione, ac diuina vocatione magno Dei beneficio, & Ecclesiæ spirituali emolumento exercet.* Clemens vero 8. nullis inquit, fracti laboribus, nullis vitæ periculis territi ad propagandam religionem Christianam, Catholicæ fidei conseruationem, atque vbi res poscit, restitutionem, demum ad salutem animarum procurandam, profecti sunt, & progrediuntur nunc etiam occasione quauis, ad agrum Domini excolendum officii, & ministerii pietatis. Quam etiam ob causam Societas à Paulo V. *Sancta, & nunquam satis laudata Religio* dicta est, ob singularem, vt perhonorificè testatur, quam ex ea ducebat, & antea duxerat vtilitatem Ecclesiæ. Tandem Gregorius XV. Viridunensi Episcopo Carolo à Lotharingia concedens vt Societatem amplecteretur, breui diplomate sic eum alloquitur. *Quod Reip. Christianæ bono fiat, abiectis humanarum curarum opumque impedimentis, proficiscere*

Const. Etsi  
ex debito.  
Bul. innum-  
merabiles.

Bul. Saluato-

ad eam sacra militia Societatem, Catholici nominis defensione, & hereticorum excidiis clarissimam. Hæc ergo, ut dixi, Pontificibus comperta, qui Societatem æquis luminibus spectarant, multiplex ab eis præconium tulere, cuius pauca quæ reddidi, si non erro satis conficiunt, Societatem choro destitutam haudquaquam splendore destitui. Quo sane si choro teneretur, & ipsa luceret parcius, nec posset alios pro Instituto ratione, nisi parcius illustrare. Præter hæc tamen ex iis quæ Societatem conflant variis conditionibus facile cernitur, non potuisse illam à Sancto Fundatore chori officiis obstringi sine magna totius Ordinis, vitæ, ac munerum perturbatione. Domos enim habet Probationum, Collegiorum, & Professas: tyrones qui probantur, præter alias interdum, horas quotidie in excolendo animo ponunt quinque, sesquihoram meditationi; alterum tantum piæ lectioni, cohortationibus, collationibus, tum Examinibus Generalibus duobus, totidem propriis, altero peractæ meditationis, altero vitij quod euelli, virtutis quam animo inferi, maxime intersit, & eiusmodi nonnullis. Ad hæc aliquot menses peregrinationi, nosocomiis, ministeriis vilibus & abiectis impendunt; nec inter se nisi de diuinis sinuntur colloqui; ne cilicia quidem & pia flagella dum ad laxandum animum vnâ texunt, ab audiendo libro aliquo pio sunt vacui: breuiter mentem, extra somni horas toto biennio tenent semper in Deo occupatam, tenerenturque in eo diutius, si foret aut dies productior, aut contentioni vires suppeterent. Nec stare minoris prima illa potest vitæ impressio, quæ est illorum Instituto germana, hominemque interius fingit conscientiæ puritate, suimet contemptu, domandis affectibus, virtutum solido, & familiaritate cum Deo. Hac igitur animi tam densa, & varia distentos applicatione, an fas sit etiam cantu onerare, nemo est opinor quin videat. In collegiis autem studendo, docendo ita incumbitur, ut sua meditationi, examinibus, & his similibus, sacrata spatia seruentur, quibus aded non potest noua mentis occupatio adiungi, ut vel hæ vnâ ab externis compluribus modum putentur excedere, & qui frequenter iis intabescunt, & sanguinem excreant, argumento sint alios, non esse grauius premendos. Porrigitur siquidem annos tredecim is labor; docendi curriculo ab infimis literis ad vsque Rhetoricam; studendi à Rhetorica ad metam Theologiæ supream perducto. Denique Professorum domos operarij incolunt, quos ait sua quadam Epistola S. Ignatius *debere semper in procinctu stare, ad capassendas quocunque gentium missiones pro vocationis nostræ munere, & Instituto quod in Domino sectamur.* ] Extra illas autem in templis ad confessiones, occupantur; in Sodalitiis B. Virginis, in nosocomiis, in carcere, in doctrina Christiana pueris tradenda, visendis iuuandisque ægrotis, concionibus habendis, & eius generis aliis, quibus ij pariter detinentur, quos in Collegiis docendi, aut studendi pensum, ab iis non eximit.

Postremo

Postremo Societas, pœnarum quas obeat mensuram non habet omnibus communem. Melchior Voletus Lutheranus ministeriarcha, & qui ex eius debacchatione idem exscripsere, Societatis partes faciunt omnino duas, vnam Carnificum, aliam damnatorum; illam infamiam, hanc sceleratorum: huius dicti fidem vt faciant, fabulantur apud nos in Collegiis subterraneos haberi specus situ, & tenebris horridos, in quos secreti descendant aditus; illic barbara quæuis cruciandi genera haberi, ferrum, ignes, fidiculas, eculeos, taureas, catenas, vngulas, forcipes, & quid non: ad salutandum, cui mala quisquis in eos aduenerit domesticos inferos illic è nostris carnifices agere, personarique vestibus, & laruis ad terrorem mire formidabilibus: cruciandos quoque de nostris esse, & alios fustibus contundi, distorqueri aliis brachia, commissuras luxari, aqua congelata, & feruente perfundi; omnes miris scilicet modis, & comibus excipi, nec fas cuiquam illorum propterea, vitam motu testari, nedum suspiriis dolori aditum laxare; nam vt pullos aquilæ ad solem; sic Societatem suas ad ignem, & tormenta, proles legitimas probare. Hoc porro examen decretorium esse professionis conferendæ, vel negandæ, missionis ad conuertendos hæreticos, & ethnicos, cum Ordinis gloria obeundæ; inde enim producti, velut è schola gladiatoria, assuetique ad batuendum cum ipsa morte, vbi postea cum illa serio pugnandum, eam tam nihili faciunt, vt inserto quoque in laqueum collo de patibulo prædicent, & medio in rogo cantent. Aliorum pectus angustius, inde id saltem lucrifacit, vt quod inest regulis durius, pro ludo habeant, illam maximè obedientiam ad iubentium nutus semper expeditam. Hæc iste de nobis hæreticus commenta somniat. Alij vero prorsus contraria: domos nostras Elisijs esse, spinam in iis videri nullam, quæ leui aliqua punctione, pœnitentiæ index fiat. Degere nos ab rebus omnibus commodissimè instructos, domi ac foris deliciari nos, spirare ambarum, & melle disfluere. Ita nos hic spinis, rosis alius coronat, sitque sua cuique libido styli, scribendi de nobis arbitra, vt è quolibet saxo sculptor quiuvis pro ingenio suo bestiam effingit, aut Deum. Esto, & sua sit omnibus fingendi licentia; sic tamen ex vero res habet. Aliud est religiosam familiam asperis, seu pœnitentiis carere, aliud earum mensuram non habere communem omnibus, singulis æqualiter diuisam. Prius illud planè Ordo nullus in Ecclesia admittit; secundum Societatis est, atque in eum quem ambit scopum sapientissimè prouisum, Deo legislatorem sanctum ad hoc decernendum, & scribendum mouente. Nec enim longa tritum experientia latere poterat, quid & quantum conferrent hæc pœnæ ad altam virtutem, quive esse deberet illarum modus; nec tam parum consultè, pietatem heroicam suis designabat, vt omitteret vias indicare, ad eam maxime opportunas: Societati ergo afflictationes imperauit, sed quas instituti finis, præpositorum iudicium & cuiusque vires metirentur, nec iubere aliud prudenter valuit; vnos enim illarum vetuit vsus immodicos ( qui tum forent si susciperentur inuitis præpositis, si iuuandis animis

## XII.

*Cur Societas communem omnibus afflictationum mensuram nõ habeat, sed viribus singularum cõgruentem.*

animis obessent, si iusto grauius corpus attererent) cætera quæ ad illas spectant Societati reliquit integra, cuius regulæ profecto, satis non fecerit qui asperitates eiusmodi, infra valetudinis suæ modum, & iniuncti officij necessarias facultates metiri sibi statuerit. Patebunt hæc euidentius ipsis rebus cum Deo dante tot illos memorabo, quibus in Societate dum viuerent asperitas hæc fuit peramica & familiaris: iam quod bonum factum fundatoris edicto succini deceat, quo tribus iis quas dixi regulis vsus exterioris pœnitentiæ circumscripsit; quodque ad hoc etiam spectarijnt quæ illo adhuc superstiti Iulius III. Societatem approbans sic pronuntiauit: *nihil quod pium sanctumque non sit, in dicta Societate, eiusque laudabilibus institutis reperiri; non est operosum asserere.* Has siquidem afflictationes cum viæ sint quædam ad eum finem in quem per se possunt aliquid prodessè, (possunt autem vt valetudini potio medica; & solutio crediti, debentis libertati) ex fine præcipuo censerî oportuit, in quem collineant, vt & alia omnia, quibus ad nostram, proximorumque salutem conamur præsidia, cum earum præsertim fructus, longe iis cedant, quos *diuinissimos*, ex fine S. Dionysius ait existerè: sanctè igitur Constituit Ignatius dum ait, *Corporis castigatio immoderata esse non debet, nec indiscreta, in vigiliis, & abstinentiis, & aliis pœnitentiis externis, ac laboribus quæ & nocumentum asserre, & maiora bona impedire solent.* Valètque hæc ratio in iis corporis vexationibus quæ latent, sed est eadem plane in aliis etiam, quæ se in publicum proferunt, vt est solitudo, asperitas vestium, & his similia, vsitatum enim viuendi morem, formamque vestium, ad familiarem, & vtilem cum hominibus consuetudinem feliciter cedere, non est pluribus disputandum, nisi quis ambigit, an Dei filius ad hoc homo factus, vt homines sibi, hoc est veræ salutis assereret, vias ad hoc inierit, omnium maxime certas, & congruas. Ex quo S. Thomas pressim respondet quærentibus, fueritne conducibilis Christum cultu austero victuque incedere, an vero communi & familiari? negat enim fuisse: nam *qui cum aliquibus conuersatur, conuenientissimum est, vt se eis in conuersatione conformet secundum illud Apostoli, prima ad Corinthios nono; Omnibus omnia factus sum, & idè conuenientissimum fuit vt Christus, in cibo, & potu communiter se sicut alij haberet.* Quod in vestium modo, tanto verius est, quanto fidelius, intuituum oculis, interpretantur illius qui eo vtitur interiora placita, & sensus. Verum quod Christus, nec mensa in speciem austera, nec veste sit vsus, haud illam propterea reiecit velut parum aptam hominibus ad se reuocandis; cum in prodromo suo Ioanne Baptista hæc illi placuerit, qui eremum incoluit, & induebatur camelorum fetis pungentibus, & *non manducans, neque bibens*, est dictus; etsi enim fere pelliciuntur homines amabilitate, quæ se naturæ accommodans, instar hami capiendam se præbet vt capiat. Sunt tamen quos rapit admirabilitas, quæ de rerum insolentia nascitur, raram sanctitatis imaginem, horrore vestium, & ieiuniorum præferente. Quare alio loco S. Thomas *Dupliciter homines attrahun-*

tur ad bonam vitam, quidam enim per speciem sanctitatis, alij per viam familiaritatis. Dominus autem, & Ioannes diuiserunt sibi duas vias. Ioannes, imo Dominus per Ioannem elegit sibi viam austeritatis; pro se elegit viam lenitatis. Non diffundo latius hoc caput sanctorum sententiis; dumtaxat moneo Deum præter dona humanis superiora, solitum etiam, suauitatem quandam morum, affabilem & comem, suppeditare delectis ab se hominibus ad opem animis ferendam; ob quam charitatis vim rapacem, sanctamque pelliciam, id sibi non falso arrogent, quod Nazianzenus de seipso narrat, nempe cum prodiret Constantinopoli ad dicendum, concurrisse populum ad amicam vocem, nec secus ab ore dicentis pendere solitos; quam congesti ex ferro annuli, qui admoto magneti confertim insiliunt; remotioribus sic propiores urgentibus, vt promillæ ex iis catenæ pendeant, vno amoris indeprehenso nexu, affabre contextæ. Eodem modo inquit, erga me affecti esse videmini, nam & ex me pendetis, & alij ex aliis, muno nexu coherentes, & omnes ex Deo, de quo, & in quem omnia. Talem, vt alios taceam, fuisse nouimus Orientis Apostolum Franciscum Xauerium, præter sanctimoniam sublimem, ea præditum amabilitate, vt occulto quodam (ita dictitabant) ingenij philtro, accedentes sibi adiungeret, quare Deo interdum vocante, & necessitate barbarorum, sedem vertere compulsus, clam noctu id facere cogebatur, vt se maturè præoccupatis complexibus, precibus, lacrymis suorum extricaret, sic enim ipse de se scribit, & quod mirabilis est, ait de monacho iuvene sancto, Chrylostomus ( quibus putes Franciscum Xauerium ab eo describi. ) Exteriore quidem cultu nihil à cæteris differre videbatur, non enim agrestibus, vel incomptis erat moribus, non comanegligentia, non amictus vilitate nobilis, sed erat communis habitu, veste, aspectu, & cæteris omnibus, quibus ex rebus factum est vt facilius plurimos intra retia sua includeret, cum haberet inuifecus incredibilem sapientiam. Generatim autem de hoc in scopum Societatis, vitæ vsu, Louanientis Cancellarius Ruardus Taper post explicatas in auditorio frequenti causas, huius, in speciem communis, nostræ viuendi rationis, notatosque illius successus, eximie conclusit. Omnia propemodum sunt communia, sed interim perducunt ad maxima. Qui genuinus est instituti finis, & nostræ huiusce regulæ scopus verus. Iam diuersa cum sit affligendi sui mensura iis adhibenda qui ex officio aliis laborant, ab ea quam adhibent, qui sibi vnus & serunt, & metunt; ne quem amor proprii, commodi sibi faceret iusto mitiorem; aut truciorem feruentius suimet odium, tenendæ iudices mediocritatis S. Ignatius eos qui præsent assignauit, qui spontaneas suorum pœnas sic attemperarent eorum viribus, & Societatis scopo, vt iis noxiæ non essent, huic plurimum conferrent, atque hoc illarum peculiarem nobis ysum ab eo discriminat, qui est cæteris ordinibus communis, quod ij scripta, nos viuæ regula; ij æqualiter singulis, nos pro portione illum dimittitur. Quod omnino rem accuratius pendenti facile cernetur, ægrè aliter decerni potuisse; ferè si quidem maxime vtilis ad ministeria publica salu-

Lib. 3 aduer.  
sus vitup. vi-  
ta mon.

Cassiod. l. 5.  
ep. 5. & l. 4.  
ep. 47.

tis alienæ, ferendis asperitatibus corporis, ob attritas vires longinquitate studiorum, & valetudinem excelsam, ineptiores sunt, quàm alij robustiori sanitate, sed ingenij donis non æquè ornati, ex quo fit vt isti vix pondus sentiant quod foret illis intolerabile. Ne barbaros quidem natura voluit æquitatem hanc animantibus negare, & eas impari publicis commodis onere premere. Ultra libras centum equis cursorijs ne quis imponeret Theodoricus pœna sanxit; *Nimis enim absurdum est, inquit, vt à quo celeritas exigitur, magnis ponderibus opprimatur.* Sed hic minimè omittendum de regulis aliquot, extra corpus Constitutionum repertis, caractere autographo sancti fundatoris, quoad easdem afflictationes. 1. nimirum si pulsū prauorum affectuum insolenti, animam ad scelus cacodæmon proriter; remedijs quoque insolitis spontaneæ afflictationis, præter consuetas repellendum. 2. si parum domiti naturæ impetus, verba factaue à nobis frequenter excutiant, ab eo quod profitemur aliena, tandiu esse durius castigandos, dum prorsus nobis obtemperent, sua etiam lapsui cui libet taxata pœna. 3. de more præterea sanctorum veteri, in cilicio, & inedia, precando, vigilandoque Deo prosternamur vbi necessitates publicæ incumbunt, vel priuati boni nobis ab eo impetrandi. 4. ex duplici afflictationum genere, præferendas esse, quæ sensum inferunt actiorem, sed damnum leuius, his enim corpus molestius, & durabilius affligi, cum è contrario quæ minori sensu valetudini multum officiant; & leuius crucient, & fracta breui sanitate citius fiant intolerabiles. 5. debere nobis corporis excusationes semper esse suspectas, quippe fugam laboris, ficta debilitate virium prætexere soliti: quare dum molestiam queritur, non esse lactandum spe vlla liberationis, sed mutatione æqualis molestiæ eludendum. 6. haud paulo ardentius insistendum interiori homini domando, quàm corpori; & frangendis animi, motibus, quàm ossibus; ac licet vtrique danda opera sit, verum priori illi, præcipuè, perpetuè, atque ab omnibus; alteri vero quantum & rerum, & personæ, & temporis conditio exigit. Cui pulchrè concinit quod Henrico IV. Galliarum regi vir cordatæ virtutis Chartusianus Monachus respondit, interroganti, quid esset discriminis inter asperitatem Iesuitæ, & Chartusiani? quod hic, inquit, corpore macerando, animum Deo subdit; ille frangendo animo, corpus obsequi Deo cogit.

## XIII.

Societatis In-  
stitutum stri-  
ctioris esse  
Regula.

Stabilità pœnitentiæ mensurâ, quam palam fecimus in Societate non debuisse omnibus præscribi æqualem, videndum superest, num propterea laxiorem, an austeram, strictæque regulæ censei Societatem oporteat. Qua in re id primum dici potest, religiosos ordines inter se collatos, alios alijs plus minus præcellere, cum insit cuique aliquid singulare quod cæteri minimè profitentur. Deinde austeram quæ dicuntur, non circumscribi rebus quæ corpus cruciant; sed austeriora esse longèque grauiora quæ se intro in animum penetrant. In his Societas cuiusmodi sit, ex paucis ostendo disciplinæ illius capitibus, quæ non habent solum Constitutiones velut sepulchro reconditam, sed viuaci obseruatione Dei gratia omnes tenent quotquot



quotquot volunt Societatem retinere. Primum ergo, Probationis annos habet omnino tres, duos initio; confectis studiis tertium, quo velut à pueris, *in affectus schola* (sic illum vocat S. Ignatius, vetera pietatis tyrocinia repetuntur. Huius anni propositum, arctior cum Deo familiaritas prolixiori meditatione captanda; instaurandus animi ardor, literarum feruore interperscere consuetus, simulque cum corpore minui. Quare aiebat S. Pater, se in vniuersum sat habere, si nostri scholastici, qua virtute studia inchoassent, eadem ex iis prodirent. Ad hoc propositum, exercitiis spiritualibus mensis primum integer sumitur, horas quotidie quatuor meditando, & continuo secessu, omnem hominum consuetudinem vitando. Post hunc mensis alter missionibus tribuitur; ministeriis vilibus, & laicis tertius; in quibus ut alias semper vigere oportet eorum vsum *qua ad profectum in humilitate, & abnegationem vniuersi amoris sensualis, voluntatis, & iudicij proprii, & maiorem cognitionem, & amorem Dei conferunt.* 2. Præter has habet Societas probationem annorum octodecim, quibus totis obseruamur, notamur, inuestigamur, arguimur, & sicubi desit necessarius virtutis modus, ut quis eius corpori adiungatur, nec dilatus in alios menses emendetur, futurum oneri in seculum remittit. Quæ causa est vel Professionis, vel pro merito cuiusque, gradus alterius post tot annos nostris conferendi 3. quod nostræ quoque disciplinæ peculiare est, nec ita facile, magnam scilicet vitæ partem, inter probationes pendere ambiguum, nec extra periculum dimissionis indecoræ, si commertus sis, nec securam gradus, cui te parem Præpositus iudicaturus sit; paratum tamen ad quemlibet. Hoc sane tantum est ut peritorum iudicio, difficilius tolerantia putetur, quam quicquid potuit asperitatis corporæ induci in Societatem. Certum est in his propugnandam esse virtutis vi magna constantiam, magna vi Obedientia, abdicatione sui, rerumque omnium contemptu. 4. adde limam literarij studij surdo morsu studentes, annos circiter tredecim depascentem, & seueritate multorum examinum; suspensa interea cuiusque sorte, vel continuandæ, vel omittendæ illius occupationis, si cui minus cum illa, vel minus cuius ipsa conueniat. 5. in his numerentur anni quatuor aut quinque, docendis in schola pietatem, & literas pueris (quod satis sit dicere) tribuendi. Præscriptis in eam rem horarum quinque, quotidie spatiis, præter alia priuatim extra id temporis sæpius addenda, opus omnino fastidij plenum, & patientiæ, ac demittendi sui seges amplissima. 6. horum autem, & cuiusvis alterius laboris, merces vna, Deo placere, & hominibus prodesse, nec fas absque graui piaculo aliam vndeumque admittere: itaque nemini etiam elemosynæ nomine vel obolum licet in proprios vsus accipere. Ne domi quidem meritis præmium vllum est, nec quos maior illustrat autoritas, vtilitas, generis claritas, & prærogatiua religiosæ ætatis, lege vlla priuata infimis præferuntur, æquo omnes habentur, & communi iure, & qui olim domi suæ potens; qui nunc domi nostræ magnus atque emeritus, nullo meritorum, & titularum discrimine, promiscue medijs, & postremis æquatur. Vna omnium spes, & corona Deus, qui pondus cuius-

Part. 5. Cõf.  
c. 2. S. 1.

Ibid.

que sua lance explorat. Atque ex eo nostros omnes ducere ambitus, & in eum referre tam integrè, iubemur; vt ne gratiam quidem, nedum honorem, aut commodum ex laboribus nostris expectemus 8. Igitur nec atas, annis, præfecturis, rebus, aliòve titulo diu condecorata, tantum cuiquam dat immunitatis; vt dare, vel accipere literas valeat, nisi eius qui præsit oculis, censuræque obnoxias; vt eius iniussu triobolū insumere; vt denique post annos religiosæ gloriolæque operæ quinquaginta, plus sibi arrogare, quam cum primū in tyrocinium subiit. Itaque illud scitè dictum, in Societate senes iuuenturè; iuuenes viuere senectutem, quòd ex illis iuuenum disciplina, ex his seuum maturitas, & constantia exigatur. 9. auget mirum quantum iam dicta, incredibilis parendi necessitas ex eorum qui regunt nutibus in omnia docilis, & in quæuis tum loca, tum munera, tum ministeria agilis: hoc vero in pauca collectum verba, nihilominus quàm operosum sit, facilè argumentabitur, qui dulce bonum libertatis, iurisque proprii, quantum sibi, quantum mortalibus omnibus iucundè sapiat, animaduertit: ex opposito enim conficiet quanti sit, ex alieno arbitratu, in omnibus etiam minimis ad usque vltimum vitæ halitum pendere, religione illa, & diligentia parendi perpetua, quam Societas proficitur, de qua est illud Gregorij Magni tot annos in cœnobio experti, valde prudens effatum, *longe altioris meriti esse propriam voluntatem, alicna semper voluntati subiicere, quam magnis ieiuniis corpus atterere, aut per compunctionem se in secretiori sacrificio mactare.* Non est ergo apud nos in arbitrio cuiusquam, locum sibi, cubiculum, officium aliquod aptare; aut mandatum ab rectoribus munus ita possidere, vt eo non possit, ab iis moueri vbiicumque Deo gratius fore statuerint. 10. auget illa item coctu difficilis, famæ nostræ contemptio, qua nos iure omni existimationis propriæ abdicamus, & cuique liberum volumus quicquid in nobis extra confessionis, & secreti arcanum obseruarit, leuius grauius, nobis etiam insciis deferre ad præfides; haud quidem vt causæ, ac pœnæ iudices; sed tanquam Patres emendationis curatores: & hoc famæ iure, tunc eo ipso exuimur, cum illi Ordini nomē damus, cuius nemo est capax nisi qui hac lege teneri se velit, & sentiat. Quare inter illa quæ interrogantur, qui nobis adiungi cupiunt, hoc à fundatore distinctè præcipitur. *Ad maiorem in spiritu profectum, & præcipue ad maiorem submissionem, & humilitatem propriam, interrogetur an contentus sit futurus, vt omnes errores, & defectus, & res quacunque, qua notata in eo, & obseruata fuerint, superioribus per quemuis qui extra confessionem eas acceperit manifestentur.* Quod sanctè ad virtutem; ad æquitatem iure optimo statutum, recens auctor, stultitiam, honoris sui prodigam vocauit. Et illo antiquior Bannes, tacito Societatis nomine de hac agens ipsius regula, *Mibi profecto, inquit, durum videtur, vt tota communitas religionis profiteatur tantum rigorem; in cuius executione postea qui non fuerint valde perfecti, facile perturbabuntur, videntes passim sua delicta occulta, nota esse prelato.* Quæ tamen Dei est bonitas, absque vlla perturbatione, apud

L. 6. in c. 15.  
1. Regum.

c. 4 §. 8.  
Exam. gen.  
Contr. Theo.  
Mor. 1. 1. 1.  
tr. 3. contr. 3.  
n. 28.  
22. q. 33. a. 8.  
dub. 2. ad 6.

apud nos diligentissimè id seruetur, vocationis propriæ quam dicimus, gratia, proprium quoque ad hoc facilitatis præsidium afflante. 12. Postremo culpæ etiam perleues, imò errata noxæ omnis expertia, publicis emendantur pœnis; culpæ vero lethales extra sacramenti arcam deprehensæ non finunt reos in Societate tolerari, vt S. ipse Ignatius Rom. Collegio (vnaque Societati vniuersæ) per Martinum Olaium edixit. Sunt hæc aliqua de occultiori asperitate nostræ disciplinæ, quibus addendum est. Fere omnia processu amorum callum non ducere, nam ad illam Iudicij voluntatisque Obedientiam, ex alieno arbitrio, omni vita perpetuo pendulam; ad illam proculcationem libertatis, ac genij; ad illum sui, ac famæ in magnis animi, & ingenij opibus post ingentia merita contemptum; tantum abest vt sensus annis, & assuetudine hebescat; vt potius fiat acutior, & cum ætate, iudicio, auctoritate, ac meritis crescat, pungatque tunc per se acrius, cum per animi virtutem dissimulatur constantius.

Ad gradus venio quibus Societatis homines distinguntur. Quidam enim sunt velut adhuc in via. Viam emensi consistunt alij: Experimenta hic viam appello; in ea versantur primum nouitij qui vt explorantur, futurine sint ad Societatem idonei, sic explorant vicissim, & ipsi, satisne sibi illa conueniat: hinc vbi partibus vtriusque mutuo factum satis, vota nuncupant tria, religiosi communia: necdum tamen gressum eo loco firmant, vnde non sit ulterius eundum; inde scilicet alteram ineunt probandi sui viam, priore haud paulo longiorem; in qua deinceps non est iis integrum, suscepti ordinis retinendi periculum facere; sed experitur Societas, in quo illos gradu collocatura sit; voto interea singulari statim ab tyrocinio deuinctos, acquiescendi cuiuslibet gradus quem illis Præpositus assignarit; suntque duo ij gradus classium in quos vniuersa experimentorum periclitatio definit, Professorum videlicet, & spiritualium adiutorum: quarum necessitatem mirè sapientem docet ipsa natura, quæ per se quidem ad perfecta contendit semper & nititur; non tamen semper ad optatum euadit. Ita Societati propositum quidem est, ad Professionem votorum quatuor suos perducere, quæ pars sui est princeps, & maximè nobilis: verum vt illa, quæ viam muniunt ad perfectum opus, interdum offendunt materiam minus idoneam, nec fingi facilem; pro illius tamen ingenio metallum cudunt compositionis non semper absolutissimæ, quale suapte natura conceperant, sed vsus nihilominus boni, & commodi; sic planè Societas delectus non habet adedò fœlices, vt non aliquando in eas insoles, & ingenia incidat, ex quibus non potest Scientia, & virtus ad Professionis mensuram extundi, quare hi secundum à Professione gradum constituunt, in spiritualibus adiutores, & trium votorum Professi: demum vt à principiis rudibus natura ad excellentiam opificij momento non scandit, sed paulatim, & profectu quodam qualitatium, quæ susceptam materiam, & parant, & probant; sic Professus quatuor votorum, non est fusilis labor, sed lentus & diuturnus, quo in virum doctum, & virtute præstantem excuditur, qualem videlicet credenda

## XIV.

*Cur in Societate gradus Professorum, Adiutorum, Scholarium.*

Bulla Ascen-  
dente Domi-  
no.

denda illi officia deposcunt; Per id vero tempus, quod ferè multos annos tenet, experimentum sui præbet, & approbati scholaris nomenclatione designatur. Quæ admodum clarè ab Gregorio XIII. explicantur dum Societatis Instituta confirmat. *Qui ad Professionem, inquit, quatuorvotorum admittendi sunt, eos iuxta Constitutiones easdem, & Apostolica decreta, & Indulta, viros omnino humiles, ac prudentes in Christo & in vita puritate, ac literis conspicuos; diuturnisque, ac diligentissimis experimentis probatos, atque Sacerdotes, & in ministeriis huiusmodi prius, diu multumque versatos, vocatio hac requirit, utpote quos ardua maneant ministeria, quo fit ut non omnes ad eandem Professionem idonei esse, nec tales sine longa exercitatione, atque experimento fieri, aut etiam cognosci possint. Quapropter Societatis corpus in sua membra, & gradus, idem Ignatius diuino instinctu, ita duxit disponendum, ut præter eos quos Præpositus Generalis, ad Professionem quatuorvotorum idoneos esse censuerit, & nonnullos quos interdum ad Professionem trium admittere potest, reliqui etiam Sacerdotes, quorum vita & doctrina in Societate diu probata esset, ac Præposito Generali inspecta, & de ipsius licentia, in Coadiutorum Spiritualium formatorum gradum, per tria illa vota, similiter publica, sed simplicia in superioris manibus emissa admitterentur.* Sunt vero illa quæ vocat Pontifex ministeria ardua, professis obeunda; quæ saluti animarum nauant, in Missionibus præsertim, ad quas voto solemniter quarto (qui gradus huius character est) Vicario Christi se mancipant, quocumque terrarum, & gentium nullo discrimine, profecturi, nihil excusaturi, nullius viatici opem questuri, sic fiunt, quod ait idem Gregorius, *Veluti viatores omni tempore parati, expectantesque diem, & horam, qua vel ad extremas orbis regiones, cum veniit usus emittantur. Quam in rem nemo non videat, tota opus esse suimet destitutione, & perpetuo procinctu, ad proiciendas pro Deo animas inter fidei hostes, & barbaros; magno item scientiæ, literarumque armamentario ad conferendas cum iis pugnas; potissimum vero, grandi virtutum commeatu, ardore charitatis, patientia ærumnarum, magnitudine animi inter pericula, demissione in successibus prosperis, collectione in Deum assidua ex tot curis in tot proximorum auxilia diuisis, præ omnibus vero conscientia, Deum ac seipsam assuetæ præ omnibus veteri, procûlque arbitris, sanctimonia constanti, inter sexcenta offendicula egere. Experimur profecto quotidie, missionibus his quas professis committit, Pontificis nutu Præpositus, virtutes eo loco dignas, & prorsus heroicas luculenter quidem se prodere, sed ministerio tam sublimi, atque difficili sic necessarias, ut minoribus expleri non valeat. Hoc ergo virtutis, & doctrinarum fastigium quiprehendere nequeunt, consistunt in gradu altero, spiritualium scilicet Adiutorum; nisi si quem aut dotes altæ maximo vsui futuræ, aut merita in Societatem, aliudve quidpiam insigne, ad professionem votorum trium sed solemnem, Generali Præposito commendarit, quam tamen is raro concedit, ac ferè ex indulgentia quadam priuatæ gratiæ, qua Societati inseruntur cum essent classi*

classi adiutorum spiritualium adscribendi, in quo habetur eorum potius, quam Societatis ratio, cum è contrario in cooptatione professorum ad quatuor vota, spectetur Societatis bonum, & dignitas, quæ ex ipsis præcipuè conflatur.

Votis porro simplicibus, ij quoque, vt attigi, se Deo obstringunt, qui certam inter nos, nondum classem adepti, ad eam interea probantur, & expoliuntur; de quibus nonnulla elucidanda sunt. Primum, tribus his votis, etsi simplicibus, post tyrocinium positum deuinctos, non minus verè, ac proprie religiosos esse, quam Societatis, & quorumuis Ordinum professos. Ita quidem Gregorius XIII. post cuius decretum ausi tamen scribere nonnulli, demptis solemnium votorum professis reliquos omnes in Societate, seculares esse, vnis tantum subdi Episcopis; cæterum sui Dominos esse; posse in alios ordines; posse in seculum suo iure transire: Pontificem priuati Doctoris officio functum, dum contraria sensisset, potuisse errare; huc enim illos cæca æmulatio egerat, dum se diplomate quo nimis aperte Pontifex in oppositum illos constrinxerat, nituntur euoluere. Quare aliud diploma biennio post idem edidit, quo nulla iuris omiſsa cautione qua solent Pontifices, certos suæ mentis populos facere, decernit nostros votis simplicibus, religiosos verè, ac proprie effici, nec Societatis aut aliorum Ordinum professis quoad hoc in vlllo cedere: hoc autem ab se haudquaquam priuatum doctorem agente decerni; seque effugia hæc maligna mentem suam peruersè interpretantium, ausus temerarij damnare. Alterum est vota illa tria, ex primaria sui institutione, esse perpetua; nec posse, nisi aduentitia quapiam aliunde ex causa, vi sua excidere, qui enim hæc nuncupant, sponte, ac liberè in omnem vitam Deo, & Societati se obstringunt; vicissim ad eos perpetuo retinendos, fidem Societas obligat; dumtaxat si fuerint, quales ex eius institutis oportere se esse peruiderunt. Verum quòd status votorum simplicium, experimenti est, vt explicuimus, & experimenti probatio, natura sua in alterutrum anceps, non sinit admitti quos demùm compererit ineptos; tunc possunt dimitti ab Societate, si tales sese præbuerint, nec enim poterat probandos, apud se tot annos tenere voto omni solutos, absque grauissima Ordinis perturbatione, nec eius vinculi religiosum nexum circumscribere tempore, quo constantem in gradum essent promouendi, ne vt magna prudentia vidit Pius V. decursis studiis aut aliquanto post, pro arbitrij sui libidine Ægypti allia gustarent, & sic Societas, delusa, & defraudata viris sua impensa, & labore doctis, careret literatis, qui operam in vinea Domini, iuxta ipsius Societatis instituta, morèmq; præitari solitam, valerent adimplere. Debit igitur votorum religio, quoad ipsos esse perpetua, cuius ipsi vim prius, & naturam edocti, quàm ei se subderent; eamque vltro nihilominus amplexi, nullam sibi causam residuam faciunt querendi, de nexus vtrinq; mutui, dispari obligatione; qua Societati quidem tenentur perpetua; Societas vero ipsis eatenus donec in grauissimis de causis, vtque Examinis explicatio loquitur, iustissimis, compellatur

XV.

*Vota simplicia in Soc. licet non solemnia, religiosos verè efficiunt, sunt per se perpetua quo modo tamen solui possint? & Dominum cum illis secluso vsu consistere Bull. quanto fructuosius, &c. Bull. Ascendite. Quod est quiddam nouissimum admirabile concessum Societati, & confirmatum, &c. Nauar. tom. 1. de Regul. n. 19.*

*Bull. Equum reputamus, &c.*

pellatur nonnunquam eos velut noxium pondus à se abicere. Tertium, ex quo Societas missionem causariam, legitimè cuiuspiam, vel concesserit, vel imperauerit; exinde votis ita eum abfoluit, vt si nunquam adstrictus iis foret. Cum enim essent eum solummodo in finem edita, à quo tunc ij penitus excluduntur, re quam experieras sublata liquet vias ad illam esse iam irritas. Quartum est, voto Paupertatis, bonorum iure interea minimè priuari seu quæ possederant, seu quæ poterant sperare, quoad certo in gradu, vitæ statum denique fixerint; vsu tantum illorum inhiberi, qui ex paupertatis ratione sic necessariò consequitur, vt non magis possint, inuitis qui præ sunt, vel obolo vti, quam si iam essent vota solemnia professi, alioqui si bonis exciderent, dum ad immobiles probantur gradus, angustia magnopere tum iis dimittendis Societatem oporteret, tum eos probro incommodo extra Societatem mendicare, si ad illam ineptos se exhibuissent.

## XVI.

Hic rerum nostrarum, priusquam cætera expono, lectoris animum aduertam oportet ad exquisitam prudentiam; æquitatēque beati fundatoris, in iis quæ dicta sunt ex eorum fine, seu principe regula decernendis. Summam ergo illorum hic reddo, suis ordinatim digestam nexamque articulis, vt vno conspectu mutua illorum habitudo, Institutique omnis ratio cernatur. Fine itaque perficiendi sui, & proximi, Societati proposito, non potuit ex cœnobiis ea decerpere, quæ sanctè in iis obseruantur, nisi quorum vsus, in hunc finem futurus esset maximè opportunus, hac ipsa opportunitate legendorum simul & modum, & legenda dictante. Hinc illa de vestitu, de choro, de afflictatione corporis decreta quæ asseruimus. Verum huic tam vasto iuuandorum ad æternam salutem hominum, Societatis scopo, inest peculiare propositum, nostris laboribus regiones quaslibet peragrando (quod votum solemnè Christi Vicario nuncupandum, tribus consuetis quartum adiungimus) cuius excellentia operis, homines flagitat, qui magnis virtutibus, & scientia excellant; quæ duo parari, ac probari, cum nisi multorum annorum spatio non valerent, instituenda fuit eorum classis, qui acri virtutum, & doctrinæ palæstra excolerentur ad tanti operis executionem, sui que interea profectus specimen, & experimentum darent; est vero classis hæc approbatorum, scholarium quos cum vnius ingenij atque facultatis natura non finerit, nec decuit etiam, vno omnes æquali tempore, in experimentis detineri, sed periclitandi moras, tum merito, tum spebus quas de se quisque dat definiri. His tamen omnibus, si omnes eò pertigerint quò illos Societas, iisdem omnes præsidijis contendit attollere, absque vlla dubitatione quatuor votorum professio debetur. Sed cum multorum habitas, & comparatio, eorum conatibus parum respondeat, necessarius fuit gradus inferior, adiutorum spiritualium, ac (si noua quædam extra morem ratio compellat) trium votorum professio: quamdiu vero formantur exploranturque dotes studentium, absurdum erat perinde nobiscum velut in sæculis omni

omni voto solutos degere: nec minus absurdum temporariis vinciri votis, probationum spatio definitis; ex quibus pro libito possent retrò ire, ac diuturnos Societatis sumptus, labores, & contentiones desertione impia, impudentique tunc fallere, cum forent in eam adlegendi. Quare interim votis religiosorum adstringi illos oportuit, simplicibus quidem, sed quantum ad illos pertinet, nunquam profus laxandis. Ligantur itaque ne pro arbitrio militiam deserant; sed possunt ab Societate, haud quidem leuiter, ac liberè, verum ob solam ineptitudinem, & commertum dimitti vel eiici; cum hac tantum lege ad nos accesserint, hac lege inter nos admissi sint. Ex hac potestate dimittendi, statim consequitur libertas, eorum qui iure dimittuntur, votis quibus erant deuincti, soluta penitus: vbi enim iam profus ab Societate excluduntur, teneri votis deinceps non possunt, eò tantum conceptis vt possent in eam cooptari, indidem quoque id sequitur vt quamdiu nobiscum nondum stabiles versantur, bonorum sint suorum domini; licet eorum vsu, nisi superior annuat, paupertatis voto arceantur. Addo ad extremum, ne ab suis muneribus Sacerdotis, scholasticos ab studiis quicquam interpellet, excogitatam esse domesticorum classem adiutorum, qui se propterea quotidiano Marthæ ministerio addixerunt. Atque hi post tyrocinium bienne, votorum trium priuata & simplici nuncupatione illigantur, cum in eos non cadat illorum professio; sed decennio circiter probati vota eadem publicè nuncupant, post quæ tamen, quod non sint solemnia, nihil vetat, si quando commertum fuerint ex Societate amandari. Inter hos autem, vt pote Laicos, & Sacerdotes diuini in rebus adiutores, ratione votorum quæ in publico edunt, discrimen nullum est, fiunt enim vtrique tum hæreditatis, tum successionis incapaces. Sed ratione illorum quæ tractant, sic differunt, vt qui æterna, & temporaria administrantes, temporaria, inquam, sed in scopum subiecta nobilem, obsequendi Deo, salutisque multorum, dum adsunt iis omni cura, quos ad eam salutem totos obedientia applicat. Quin eandem & ipsi, possunt debentque per sese promouere, adhortatione sanctisque consiliis, dum tamen hac in re, suo se modulo semper metiantur, & hæc summa dictorum hæctenus. Porro in Ordine regulari, Religiosum votis simplicibus effici; Vota illa non posse ab Episcopis resolui; Paupertatis veræ rationem, cum bonorum iure, ac possessione consistere; Longè impari nexu teneri admissos, ad perseverandum; Societatem ad eos retinendos, missione demum legitima recedentibus ab Societate, vota plenè, & integrè remitti, iuris hæc omnia seu noui sunt, siue instaurati, quamobrem, nonnulli (inquit Gregor. XIII. *omnia ex aliorum regularium Ordinum communibus rationibus, formis, ac statutis metientes, Societatis Institutum, peculiare Constitutiones, ac vim votorum simplicium illius, à sede Apostolica in eadem Societatis religione probata admissorum penitus ignorantes, ac nonnulla iure antiquo perperam interpretantes, conuellere nituntur.* Atenim illius Institutum, omne tam firmis hæret tum æqui-

tatis radicibus, tum auctoritatis supremæ, partes illius distinctè singulas approbantis, vt nefas sit ex iis, quacumque specie, quicquam in dubium vocare, vel explicationibus interpolare.

## XVII.

De præscri-  
ptis à S. Ig-  
natio Socie-  
tatis augen-  
da præfidiis,  
ac primum  
de admitten-  
dorum de-  
lectis.

Veget. l. i.  
cap. 7.

Societatis natura in hunc modum expressa, eiusque auxiliis ad agendum, & Ordine graduum; sequuntur ad vltimum eius conferuandæ, promouendæque præfidia, fundatoris sancti præceptionibus tradita. Horum sine controuersia caput est, illorum delectus qui eam ambiunt, nam vt illa vi nutriendi qua viuunt animantes, alimenta inepta corpori non accedunt, nisi pessimè affecta, & cum prauis humoris damno affluxu, ex quo necesse est morbos gigni & temperiem insitam pessum ire; ita per delectus promiscuos tyronum; vitiatas succis, religiosorum ordinum corpora inquinantur, aut graui deinde molestia purgandis, aut damno maiori retinendis: quemuis aditum in Societatem præter illum quem S. Ignatius, parte prima Constitutionum aperuit, merito B. Borgia, Exitij portam, nominauit, iniqua ergo est illa vulgi, de nobis expostulatio, & laude mutanda; hamo nos, non reti piscari, *turbam reti concludi*, vt ait Ambrosius, *hamo eligi singularem*. Præterquam quod enim, non sunt religiosi Ordines emunctoria publica, & cloacæ, in quæ domus priuatæ, suas noxas & molesta pondera protrudant, & Caini ritu, agrestibus Deo primitiis supplicent; verat ratio delectus haberi minus curiosos adscribendorum in aliquem Ordinem, quàm sit eius Ordinis scopus excellens, & arduus: quare publico bono destinati, hominibus egent fructuose ac tuto (qui non passim occurrunt) in publicum mittendis, & hoc idem mihi maximè cordi est, aiebat olim Henricus I V. Parisiensi Senatui optiones tyronum lectissimas in nobis arguenti, in faciendo inquit exercitu, conscribo semper quàm optimos, id si neglexero, habiturus sim pro certo militem, pedibus quam manu promptiorem, estque hoc effectum præstantis militiæ doctoris; *Vires regni, & Romani nominis fundamentum in prima delectorum Examine consistere*. Tot has nihilominus tam diligentes curas, non raro exitus eludunt, & qui de se spes magnas principio fecerant, magnam partem abortiunt, multo plures futuri, si negligentius legerentur, nam si numeri magis quam iusti ponderis examen habeatur, breuilliam illam Societas referat, prole esto, præcinctam numerosa, sed lacrymosam, & ingemiscentem, multiplicata gente, non magnificatam lætitiâ: necesse est igitur ex S. Ignatij super his præscripto, Societatis candidatos, nauis aliquibus carere; ornamentis quibusdam instructos esse. Debent ergo priuata Hærescos, schismatis, homicidij carere culpa, & ex immuni aliquo scelere vulgata infamia; debent esse ab omni seruitutis, & coniugij vinculo liberi; debent nullam mentis, aut corporis infirmitatem pati, qua efficiantur inutiles; debent eremitarum habitum, aut alterius Ordinis (dempto militari) profitendi animo nunquam induisse. His impedimentis fores non patent in Societatem; aliud addidit grauius de causis, quinta Societatis Congregatio, etsi iuris non æquè seueri,



seueri, nempe ortum hebraeo, aut saraceno ex genere: præter quæ sunt alia non ita grauias de quibus iudicant penes quos admittendi ius est, an eiusmodi sint quæ hominem faciant ad instituti munera ineptum, vt si quis anno decimo quinto minor, vel quinquagesimo grandior, si multum iudicio; memoria; ingenio deficit; si ferox indole, & virtuti refractaria, atque indocili; si diu prauis incoctus moribus; si mente à fine optimo distorta; obærat, valetudine infirmus: quamuis S. Fundator haud multum huic ultimo attendebat, si accederet excellentia virtutis, atque ingenij; aiens sic affectos, & semianimes, sæpè validis, & integri roboris præstare. Quibus autem instructos esse oporteat, qui nobis adiungi cupiunt, ferè quidem sunt quæcumque animum, & corpus ad bene viuendum, & præclare agendum comparant. Vnum tamen in iis eminet, quod antiquus est Societate Pater sic scriptum reliquit [Dixi, ait, Patri Ignatio Christianæ mentis magnitudinem inesse quandam, qua diuino fretus auxilio, multa, & grandia, Deoq̃ue maximè gloriosa, Instituto nostro complexus est: quæ nobis quoque debet virtus inesse; animi scilicet amplitudo, omnium capax, & auida, quæcumque nobis, etiam ardua, summèque heroica suis Constitutionibus præscripsit. Nec sit qui arrogantiam hanc putet, & virtutis priuata fiduciam, difficilia quæuis auctrice Obedientia ex Instituto suscipere; fundat enim hoc animi robur ex sui totius, acuta, nec dissimulata perspicientia, sui demissio. Hinc quantum viderint, tum ex nostris, tum ex aliis viri sapientes facillè apparet, qui Societatem paucorum esse censuerunt. Philippum quidem Melanctonem, pestilentem hæreticum, proximè moriturum, vitæ odium cœpisse dicitur in id temporis extractæ, quo de gestis Xauerij apud Indos ea discere cogebatur, quæ se cum acerbissimo cruciatu necarent; ergo erigens sese subito impetu, & circumactis indignanter oculis, *bone Deus*, ait, *quid est hoc? video totum mundum plenum Iesuitarum.* Quanto exclamasset furiosius, si nunc illos vidisset, subdit Burdigalensis Senator Florimundus, tot prouinciis, domibus, Collegiis, Stationibus, toto orbe fusos? hoc eodem ex luto Melanctonis, compegit Philippicam Arnaldus qua dolet vehementer, naturam sui erga nos oblitam, & crudelitatem ferarum in homines, sterilitate emendasse, ne multiplici earum foetu, regiones fierent inhabitabiles: huius vero in nobis prouidentia salubris immemorem, augeri nos eò vsque passam, vt breui terram inundaturi videamur. Intelligere non poterat homo cæcus causæ præstantiam, ex qua sibi tam tristes, quàm exosi fructus nascebantur; pridem alioqui videre illam potuisset ex breuiori diplomate Pij V. ad Coloniensem Archiepiscopum, Salentinum de Comitibus Isemburgensibus, vbi præter alia [factum ait, vt ex varia & vberi messè quam Societatis pietas, caritas, morum integritas, & sanctimonia in Ecclesiam congregabat, ipsa Societas cresceret, paucisque annis Christiani orbis, ferè omnes prouincias collegio aliquo decoraret, optandumque vt essent multo plura, in locis maximè lue hæreseos contactis, propterea, inquit,

21. May  
1568.

l. 4. in Luc.  
Tract. 1. 2. in  
Ioann.

Ser. 4. diuers.

Societatem hanc complecti debemus, ac tueri, vt re ipsa facimus. Verum et si res ita se habeant, sed possent aditus in Societatem adeo laxari, ad spargendos quocumque terrarum ex illa homines, vt tandem operariorum numero laborans, eorum opera egeret: nam qui strenue rem agant, & pauci sunt & ex bonis selecti; ceteri ferè impedimenta & sarcinæ, retia lacerant, & nauim deprimunt, *Mihi cumulus iste suspectus est*, inquit Ambrosius, *ne plenitudine sui naues parè mergantur*. Causam periculi ponit Augustinus hanc ipsam tractans piscationem spe, ac voto maiorem, *Vnde*, ait, *existunt in Ecclesia, tanta qua gemimus, nisi cum tanta multitudini obsisti non potest, qua ad submergendam propemodum disciplina, intrat cum moribus suis, à sanctorum itinere penitus alienis?* Rete quidem ad dextram si Christo iubente mittitur, quodque in nobis est, ab eo per seruum suum Ignatium dictatis insilitur; fortunabit piscationem Deus opulenta captura virorum insignium, in quos illa cadat admiratio laudis magnifica, & cum tanti essent non est scissum rete. De quo idem alibi ait *Adiectam ab Euangelista rem necessariam, & cum magni essent, non est scissum rete*, nempe quod integra durassent retia, contra quam ex magnitudine piscium timeri debuerat; inde potius euenisse, *quia magni erant*. Quod vtinam tam certum non foret, nam qui sunt Instituti muneribus impares, vim magnam virtutis, ingenique poscentibus; fere aut maiora se ambiunt, aut conantur, aut se alienis ab instituto negotiis implicant. Certè si homines futuros de Societate ad eam exigimus staturam, quam signarat P. Hieronymus Natalis, & quæ fronti præfixa Constitutionum diu lecta est, haud scio an possit, vllum vel æquò rigidius, examen; vel probatio durior videri. *Homines*, ait, *mundo crucifixos & quibus mundus ipse crucifixus sit, vite nostra ratio nos esse postulat. Homines*, inquam, *novos, qui suis se affectibus exuerint, vt Christum induerent: sibi mortuos, vt iustitia viuerent. Qui vt D. Paulus ait, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in Scientia, in Longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis, se Dei ministros exhibeant; per arma iustitia à dextris & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam, per prospera denique & aduersa magnis itineribus ad caelestem patriam, & ipsi contendant, & alios etiam quacumque possunt ope, studioque compellant: Maximam Dei gloriam semper intuentes.* Ego, aiebat aliquando Ignatius, si esset optandum diutius viuere, ad hoc optarem potissimum, vt essem admittendis in Societatem hominibus parcior; fuitque dum vixit in eo sanè parcus; imò hanc admissionis difficultatem, facilitate dimittendi (quam post videbimus) cumulauit, quo tamen vtroque Societatem magis auxit, quam si legionem ex manipulo fecisset. Explorabat imprimis velut sapiens architectus, soli naturam, & habilitatem indolis, quam si minus vidisset idoneam, ferendæ fabricæ, Deum, & Apostolicum spiritum excepturæ, nullis adducebatur precibus, vt ei inædificaret.

Ab iis deinde quos legisset, admodum seuerè probationes exigebat, de quibus, sua quadam Epistola. [ Adscriptis inter nos, statim ait, certos exercitationum spiritualium, & solitarij secessus dies præscribimus, examinibus, Confessione Generali, meditationibus transigendos, & aliis ad reformandos mores, & concipiendam Vocationis celsitatem appositis. Post hæc ministeriis domesticis vilibus, & abiectissimis, bimestri adicimus, ad edomandos naturæ affectus, & sæculi fastum: inde haud multo tempore, mittuntur à nobis in nosocomia, suam per mensem ægrotis operam probaturi: hinc mensem alterum peregrinaturi, nullo viatico, nulla opis humanæ confidentia, nullo præter commune pauperum, in xenodochiis hospitio, nullo certo victu nisi mendicato, vt vno labore tum paternæ domus teneritates dediscant, & amœnitates; tum discant toti a Deo pendere; parati seu barbarè, siue humaniter habeantur, æquali vtramque animo, vultuque accipere ] horum porro experimentorum, quàm essent gnauiter obita, sigillatim quærebat rationem, ægrotosque, aut per se, aut per domus ministrum in nosocomiis rogabat de sedulo, aut secus famulatu, sibi ab nostris exhibito: interea temporis dum illic agerent, dato negotio curabat, vt ab loci præfectis duntaxat haberentur aspernando, carpendo, imperando seruales in ægtos, easque maximè sordidas, & extremæ nausæe operas: iubebat & tyrocinium aggressos, eodem quo venerant vestium cultu tamdiu incedere, dum vsu laceræ frustatim deciderent. Sic arcis olim Neapolitanæ ducem, nouitium; sic affinem suum Araozium, & iis similes heteromallo, vt erant auròque splendidos, in coqui famulatu, in circumferenda ostiatim per urbem ad stipem mantica; in abluendis ante nostras ædes lancibus, prætereuntium omnium conspicuos oculis; totum biennium tenuit: nempe id volens intelligi, non veste corporis, sed interiori edomitorum affectuum habitu, & ornatu Societatis hominem constare. Quod magno profectus sui compendio, tyrones ipsi optimè aduertebant, inter quos Gonzalus Sylueria (Monomotapæ postea, profuso sanguine Christum quem prædicauerat, gloriosè professus) suas illas de sæculo vestes, quoties exueret, me miserum! aiebat exprobrans, quem sibi homines alium esse fingunt, cum ne vestem quidem hæctenus mutarim. Sed enim admissos, exploratione accuratissima tentare solitus, haud paulo tamen eos diutius, & acriori probabat indagine qui essent magnis natalibus illustres, certus vt erant, si rite fingerentur rectèque succederent, futuri *subsidio pariter & decori*, (quod ex Ambrosio, turris Dauid, Hierosolymis fuit); ita si forent à virtute, & religioso animo leuiter comparati, planè in contrarium desituros. Dum enim postponi aliis non ferunt, nec valent merito præire, nimis vulgare est, vt armis veteribus viam sibi in aulas muniant, iisdem itaque denuo inflati sensibus, quos ad tyrocinij ianuam, tantisper posuerant, iam se cum aliis commetiri, minores spernere, obseruantiam sui exigere singularem, credita munera si minus luceant inquietè obire, quiritatione

XVIII.

De probandis  
tyronibus  
quod alterum  
est Societatis  
conseruanda præf-  
dium.

De Rabuibe  
c. 13.

tione continua damnare gubernationem, velut arbitrariam, promiscuam, priuatis affectibus distortam; demum meriti sui superbam inopiam, culpam alienæ iniuriæ facere, nec possunt hi fumi quin pungant hominum oculos, ad diuina fermè caligantes, vt qui suis tantum spectandis, æstimandisque assueti, capere nesciunt, opum, & sanguinis splendorem, non esse legitimos religioso viro meriti titulos, nisi cum eos contempserit, nihilque propterea deberi sibi statuerit. Est, inquit, Ambrosius, sua etiam quædam in equis nobilitas, ab regiis ducta, & bellatoribus præsepiis; at si circo commissi, vix à carceribus mouerint, cum metas iam alij raserunt, quid eos tunc iuuat origo nobilis? aut quid expostulent, se flocci fieri? *Nihil istud currentem iuuat, non datur palma nobilitati, sed cursui.* Iam illo in cœtu honores, & munera, non sunt meriti merces, aut præmium, vt est perabsurdum eo nomine hæc ambire; sic & absurdus, & minus tolerandum, fulcire hunc ambitum rationibus de vulgo sumptis, vt quæ religio sæ æstimatione, sanoque de rebus iudicio, iure despuuntur.

XIX.  
De dimittendis ab Societate.

tract. 3. in  
ep. 1. Ioan.

Tertium sequitur ad bonum Societatis habitum conseruandum mirè potens, & necessariam; exlegum scilicet, & solutiorum, velut exerrantis, vitiatique humoris matura purgatio; ne si semel imputruerint, morbos creent sanationis desperandæ. *Quod enim de tota Ecclesia Augustinus, pulchrè in religiosos ordines idem cadit, Sunt in corpore Christi quodammodo humores mali, quando euomuntur tunc releuatur corpus: sic & mali, quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur; & dicit, quando eos euomit, atque proicit corpus; ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, non erant ex me? non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebant, cum inessent. Ex nobis exierunt; sed nolite tristes esse: non erant ex nobis.* Prodest autem non solum corpori ad valetudinem, sed membris etiam ad arcendum marcorem, ea purgatio, nam vt fulmina, paucorum periculo, multorum metu, nubes excutunt, sic prauorum eiectionibus, admonentur boni, ne quo suo vnquam commerito id præceptum adeant, vnde leui pulsu Societas illos in sæculum deuoluat. Ex quo illud Xauerij admodum salutare, considerandum assiduè, Societate nos haud paulò magis quam Societatem nostri indigere. Nec vero expectandum, quoad malum sensim adolescens, erumpat in scelera, morèque profliget; forent enim tunc dimissionis reparandæ vitæ remedia, non mortis occupandæ, & conseruandæ sanitatis. Canes nondum dentati, & cæcam in lucem vix editi, morsum proritantibus iam tendunt, vt scribit S. Basilius; & fronte adhuc inermi vitulus, demisso capite, iam se putat in auras iactare aggressorem: futuri scilicet, nimis certum specimen præmonstrant, & quæ sint cornua, dentèscque defixuri. Et rubi, ait Augustinus herbescentes non pungunt, sed fila tunc mollia, & lanuginosa in atroces rhamnos crescendo durantur. Næui sunt quidam, & papulæ, in speciem leues, sed nascentium indicia vlcereum. Ferri hæc non debent in Societate cum diu callidis obseruatoribus cernuntur in peius abitura, & rei tunc timidiùs agentes, ne professione excludantur

dantur futuri postea effrænatiores, si sublato metu, quo utcumque tenentur ad professionem admissi fuerint. Lethale profecto Societati vulnus foret, si per *imprudenter* quam vocat S. Ignatius *in retinendo caritatem*, superiores rationibus illius minium humanis ac teneris; vel creduli emendationis, illos retinerent, quos iam inde ab initio peruiderunt futuros ad eam ineptos. Itaque nonnullis quandoque intercedentibus expulsionem alicuius, quam ipse decreuisset; & hunc, aiebat Sanctus pro quo satagitis adscripturi eratis in Societatem, si vobis, qualis est, constitisset: finite igitur dimissus abeat, ob hoc enim admissi probantur, ut perspiciantur; ob hoc perspicere debent, ut si malæ frugis comperti fuerint, amandentur. Et vobis, addebat, per me, cura sit admittendi: dimittendi curam mihi permittite. Externis vero interdum visentibus, domo tota comiter circumductis, in egressu ad ianuam, & hæc nobis, dicebat, carcer est, atque huius beneficio nec domi carcerem habemus, nec quos carcere claudamus. Porro illa seu nobilitatis primariæ, seu doctrinarum illustria decora, quæ laucem alteram vitiosam apud minus prudentes attollunt, nec finunt tot dotibus præditos regredientes in seculum, irretorto oculo ab iis adspici, hæc, inquam, momenti nihil apud eum obtinebant, vel ad seruandos immeritos, vel ad molliendum dolore animum, cum ex impatientia disciplinæ cerneret illos discedere. Sic Theotonij, vnâ se ac Societatem, inquietissima indole absoluit, & erat hic Ducis Bragantiæ filius, & magno patruo Emanuele, Lusitaniæ rege venerandus: sic & Ducis Biuonæ consobrino eodemque affine Ioanni de Vega Siciliae proregi, viri sancti amico in paucis, summæque in illum benefico, nec Ribadeneira (cui se cum lachrymis quamlibet ad pœnam paratus iuuenis commendarat) suadens, & supplicans euincere potuit, quo minus illum dimitteret; sic inter alios (de quibus paulo post) eruditos viros, Christophorum Lainium abiecit, Iacobi Lainij sibi carissimi germanum; cui cum saltem pecuniæ aliquid rogaret idem Ribadeneira, quod & victu Romæ, & in Hispaniam careret viatico; mihi vero, Petre, si totum Peruuium auro fluat, ne obolo quidem inquit, iis succurrero, quos religiosi ordinibus sua ipsorum culpa extruserit. Quam mentem beati fundatoris serio illi necesse est capiant, qui vel transfugæ ab Societate, vel quod idem est, eiectionem ex ea commeriti, mercedem sibi laborum despondent, quos in ea susceperint, velut ipsos non Deo donassent, sed Societati scenerassent, & demptis vsuris quæ in alimenta perciperunt, sortem in discessu, velut crediti iure, repeterent.

Iam vero dimittendi causas, consultius fecero, si ex vsu ipso quem tenuit semper constantem Societas, ostendam; quàm si ex secunda constitutionum parte huc illas transferam: nec multis fuerit exemplis opus; SS. Ignatij, Xauerij, & Simonis Rodericij, in hoc genere acta, hunc morem exhibebunt. Ignatius quidem Castimoniæ Sanctitatem, cum Angelis similem in Societate esse vellet, ne suspitionis quidem umbra fuscari sustinuit. Quare nescio quem licet duci Biuonæ, quem iam memorauit gratissimum,

XX.

Quos, & quo modo S. Ignatius ex Societate dimitteret.

tissimum, cum aliis octo amouit ab Societate, de quibus qui sancto ab secretis tunc fuit, hæc ad memoriam notarat, *Cum hoc anno, inquit, quidam in Collegio parum honestè se gessisset simul cum aliis octo, qui vel minimum culpa habere videbantur, à P. Ignatio de Societate expulsus est, ac in Siciliam remissus, quamuis inter hos essent aliqui, valde nobiles, & in latinis egregiè versati.* Prope apud illum ab hoc genere aberant, duræ cervicis ingenia, & iudicij pertinacis. Cuiusmodi fuit quidam ex Bœtica Franciscus Marinus, multarum homo literarum, magnisque agendis, ante in sæculo versatus. Hic in officio ministri, quo in domo professâ, Romæ fungebatur, tam se obfirmatum in suis sensibus præbuit, vt quacumque animum obstinasset, inde vix vlla imperij, nedum rationis & precum autoritate moueretur: ineptum iubendo Ignatius censuit, qui flecti non norat ad parendum: ministerio amotum, tentauit exercitiis spiritualibus in molliorem temperationem recoquere, & magnis promissis, optati spem Ignatio dabat. Verum hæc pietas marmoris fuit ad austrum sudor, visulque foris totus liquefcere, nihilo intus, quàm antea facilior euasit. Quod bellè Hieronymus Natalis initio viderat, aiens vereri se ne is Exercitia infamaret, hoc est, fructu solemnî fraudaret conuersionis expectata. Ministerio redditus, ad duritiem pristinam mox rediit: cuius rei, multa iam de nocte certior factus Ignatius, mittit qui lecto excirent decumbentem, iubet absque illa quoque mora, quam ad matutinum crepusculum rogabat, discedere; simul vt exemplo terretet similes; rēque ipsa doceret quod sapius dixerat, se cum ceruicoso, ne noctem quidem vnā eodem sub recto moraturam. Affinis huic genio fuit Maximus alter Antonius nomine Parisiensis Doctor, genere hispanus, qui primus in Collegio Rom. Philosophiam est professus. Hic nonnulla in Societate improbat, quod ea nimirum saluam suam non saperent, nec dissimulanter quod perperam senserat, effutiebatur palam. Hominem Ignatius aduocat, monet non decere ab Aristotele Evangelio præscribi; nec Philosophiam haberi pro sanctimoniam arbitram; nihilque omittit quo illum ab errore abducatur: sed ita suarum tenacem imaginum, suisque defixum in sensibus nactus est, vt cuncta incassum reciderint; quare illum confestim à nobis amandauit. Eius autem discessu, cum ex penuria magistrorum magnis angustiis cursus arctaretur (decem enim vix tandem professorum successione confectus est) non tenuit se P. Gonzales, quin eius viri apud Ignatium deprecaretur iacturam ac doleret; cui subridens, age, itaque, ait, eumque ad mentem reducito. Quod fuit perinde vt sanationem illius desperare, & certè huiusmodi, frangi magis possunt, quam flecti, & corrigi, quod in alio quodam Theologiae studioso, natione germano patuit, quem dæmon nouo delirij genere sic dementauerat, vt se nulli iactaret subiacere, nullius imperiis esse obnoxium, sed suo vnus ex arbitrio pendere, quod esset S. Pauli spiritu præditus: cui stultitiæ ex eius cerebro reuellendæ, qui domi erant Theologi, foris alij, ipsēque Ignatius cum frustra laborassent, nec valeret induci ad obtemperandum, fuit denique expellendus. Præter hos quidam peregrina sectari soliti pietatis hexoticæ inuenta,

inuenta, nullo modo ab Ignatio ferebantur. Erat in Rom. Collegio Soldeuilla Sacerdos Theologus Catalanus, abiectâ is orandi forma, Societatis vsu trita, nouas excogitauerat quâdam imaginosi capitis contentione fabricatas, (quibus nullâ magis illusioni viam paridunt) earum item magister effectus, secretis coitionibus noctu in sacellû cum iis quos sibi adiunxerat, multas horas, torquendo violentis meditationibus cerebro, contebat. Inde aliquorum ex eius sequacibus tentari, defluereque valetudo; inde vnus etiâ in iis eximius intabescere; inde anxius causâ Rector, insolentis genij, quem in ore quorundam legēbat, venas sollicitè rimari, quo factum vt tandem, condicti nocturni deprehenderet nidum, eosque in illo arte proba incautos occuparet. Re ad Ignatium delata, errorem omnium in eorum auctorem refudit; & diurna sui flagellatione, in vtroque, Collegij domusque triclinio multatum expulit; docturum hinc palam, si luberet, quod nisi clam docere metuerat, vtpote conscius arrogati sibi præter imperitiam suam magisterij. Nec multum abfuit quin iure eodem, cum duobus aliis ageretur cæteroqui præstâtissimis, Andrea Onophrio, quos contemplandi dulcedo ita illexerat, vt vellent quidem permanere in Societate, sed vitam desertis in locis agere, de quo eiusmodi ad Ignatium literas dedere, quibus facti magis approbari petebant rationes, quam faciendi facultatem. Sed viri cum essent virtutis solidæ, nollentque periculo Societatis amittenda, obedientiæ obstat, totos se illi permisere. At is grauius oburgatos, minatusque condignam auctoribus schismatum scissionem, Francisco Borgiæ fortibus literis mandauit in viam reducere, sed vbi deteris oculis viderunt Deo minimè placere, quæ Dei vices agentibus displicerent, vltro ipsi in viam nullo eius labore rediere; Ad hæc quicquid sinistri quidpiam ingeneraturum animis timebatur, confestim vt iactum rescisset, solo hæere non sinebat. Concionatus fuerat argentario in foro Hieronymus Natalis, partim abiiciendi sui, partim auditoris iuuandi studio: Francisco Zapata nobili Toletano, vile id sapuit, viroque honesto indecorum: itaque domi vt casus tulisset dicta dicere in Natalem, vellicare, seplasiarium prædicatorem vocitare. Vix ad Ignatium res venit, idque de nocte iam media; consiliario nemine, imo nec conscio, iubet reum e somno vestes recipere, quibus vsus fuerat secularis, & postridie summo mane suas sibi res habere: quod erroris quidem tunc sui conscium, sed serò effecit; licet enim flens omnia sponderet, omniaque deferret, nunquam Ignatium cepto defletere valuit: ergo S. Francisci ordinem complexus in eo magna doctrinæ laude pietatisque vixit, nec propterea vnquam ab amore & obseruantia in Societatem, & Ignatium destitit. Addam vltimo loco narratis casibus, delirationes, pœnâque Guilliemi Postelli, Barentone in Normannia oriundi. Hic in mathesi & philosophicis, in re medica, & theologicis erat eximie versatus; latinè præterea, græcè, hebraicè, syriace quoque, chaldaicè, linguisque aliis adeo instructus (nam, & quâdam earû edidit regulas) vt iactaret

se absque interprete percurfaturum facile ex Gallia in Sinas, seque ab interiectis tot populis, sua cuiusque lingua capiendum. Et vero fama est totum orbem lustrasse, ad cognoscendos omnium gentium mores, formamque imperij, & sacrorum ritus, apud Franciscum primum Galliarum Regem in pretio fuit, & apud Margaritam Navarrae reginam multosque Cardinales, Parisiis vero cum doceret, portentosi ingenij, hac memoriae ostento fuit. Hic ergo ingens quo mirè ardebat Societatis desiderium voto sanxit, & Romae die quodam, septem, ut solet, visens Ecclesias, in ara cuiusque principe suo id votum firmavit chirographo, adstrinxitque diserta qua teneri se volebat hac lege, obtemperandi scilicet ad nutum Ignatio, seu cuius alteri, qui sibi Dei vice praesset. Inter nostros adscriptus, aliquamdiu specimen dederat futurae virtutis egregium, cum repente atque improvise propheta novus, cepit futurorum vaticinia edere, ex Rabinorum deliriis & iudiciis syderum concepta, hisque tanquam oraculis summa fide adhaesit. Damnabant illa pro puerilibus, & vanis Lainius, Salmeron, alij ad illum ab Ignatio summissi; Mathematicis, & linguis cultissimi, viri graves; reuincebantur euentis plane contrariis, & falsi coarguebantur; errori tamen mordicus affixus induci non poterat, ut se ab stolidis artibus abstineret. Longum sit dicere, curatione quam multiplici vir sanctus, sanare id caput nilus sit, quae cum omnes in cassum reciderent, Pontificis Vicario committit hominem, insolenti malo remedium insolens experturus, ut quae pollebat prudentia vir solers, tum auctoritate, tum doctissimorum quos Romae habebat iudicio, illum sua somnia dedoceret; vel si corrigi non valebat, vagus sane ut ante cursare pergeret, domum quidem nostram pedem denuo non inferret. Expressit quae per se Vicarius, quae rationibus, & iustis eruditorum explosionibus, quibus manifesto sui ludibrio deceptus monstrabatur, ut fateretur se errare, scriptoque erroris, & vanitatis condemnaret, quicquid eatenus ariolatus esset; sancte praeterea sponderet, nunquam se ingenium, aut stylum commodaturum arti tam noxiae, aut vaticiniis edendis mentem adiecturum. Manibus hoc manus propriae, solempni syngrapho, & Vicarij commendatione qua totus alter asserabatur fore, ad Ignatium remittitur, excipiturque haud minus humaniter, quam caute. Subdolis enim praeter Theologiam S. Thomae codicibus aliis, ad ministeria domestica adhibetur, veraturque tantisper rem sacram facere, quae omnia vilis est aequo animo ferre, demone induciis breuibus curiositatem eius differente, ut in eam ad primos insultus, retardatione factus ardentior, homo si quis alias vsquam leuissimus, relaberetur periculosus; ac si occasio fauisset: alios interim sua illa non tantum diuinandi pice, sed quam dehinc prodidit, sceleratiori, male de fide sentiendi pessime inquinaret. Suum tamen hosti maligno consilium non processit; suspectus enim semper Ignatio Postellus, mox ut compertus est eiurata nugarum pericula reperere, statim a nobis eiectus est, cunctisque domi seuerè indictum, eius colloquio non modo abstinere, sed & occurrentis salutatione, ut qui doctrinae



doctrina parum sana, in præceptis tendere videretur. Nec purpuratæ intercessioni fas sibi putavit Ignatius cedere, iteratam illi restitutionem postulanti. Quare apud Cardinalem quendam, aliquamdiu moratus, multisque, & grandibus futurorum promissis illi adulatus, mutata repente velificatione, concionabundus Marchiam obiit, & deserente se iam bono spiritu in errores lapsus gravissimos, & offensionis in populum magnæ, palam tandem magister hæreseon euasit. Inde cum aufugisset Venetias, arctissimam iniit cum femina quadam necessitudinem, elaboratōque ex suis delictis eius horoscopo, qui se Deo afflatum, somniabat ventura proloqui, in eam à dæmone amentiam actus est, vt illam feminam ariolaretur feminatum perinde futuram redemptricem, vt Christus virorum extitisset, idque nouo quodam quem commentabatur Messia aduentu. Sed in hac mira illius expectatione, Venetiis Romam in compedes datus est, durōque illic & longo carcere maceratus; tunc sui iam memor, eoque demum respiciens, vnde se illuc priuati adoratrix iudicij superbia egerat, fuga supplicium imminens eludere voluit. Fenestra itaque dum se dimittere conatur, præcepto toto corpore alliditur & brachium frangit, cuius dolente extortis clamoribus deprehensus, forti catena in carcere vincitur; vbi multis annis, artium suarum nimis certò fallaciam didicit, quæ sibi tam tristes, & miserabiles successus non aperuisset. Tandem eius absoluta iam causa, vel vt alij scribunt, per fugam elusa, Basileam secessit, subinde in Galliam, illic imminuti capitis diuinando; docendo hæretici famam sustinuit, ac demum centenario grandior damnatis vt fertur, erroribus, Catholicus obiit. Ex his vero paucis quos ab Ignatio dimissos recensui, ne quis dimittendi colligat parcitatem, die ipso sacro pentecostes, ex Collegio Rom. duodecim domum suam remisit. Vtque omnibus planum esset, non minore nostro compendio, improbos à nobis eiici, quàm probos seruari, alacritatem prætulit eo die solito maiorem. Quo virilis, & rectæ caritatis sensu imbutus B. Borgia, tria sibi ex nostris læta dicebat accidere; cum ingrederentur in Societatem, in eaque obirent: & vero etiam cum ex ea expulsi abscederent. Quod vt rebus ipsis Ignatius edidit, sic prorsus voluit ab iis qui præerant in exemplum duci. Cum enim rescisset in Lusitania turbulentos esse, ac refractarios Obedientiæ nonnullos, Prouincialis imprudentem, in iis diu ferendis caritatem acriter reprehendit, ac tum illi, tum reliquis per Societatem superioribus, præcepti religione imperauit, quoscumque inquietos, rebelles, & immorigeros inuenissent, quantæcumque ij notæ forent, constanter dimitterent: quare Leonardus Cleselius Coloniae Rector, imperatis insistens, partem Collegij, quod sociorum quindecim tunc erat, mediam eiecit. Verum austerioris facti conscientia quadam ictus, vt gestum fuerat ad Ignatium scripsit, veniam rogans, si perlectis eius pœnæ causis, transiisse lineas videretur. At is veniæ loco (vbi culpæ nihil erat) non laudauit modo Cleselium, sed illos etiam qui superstites erant, si essent prioribus similes, mandauit expellere, solumque in Collegio

manere. Alias etiam ab se die vno decem simul amisit, atque in iis vnum qui præterquam modestia fineret per iocum, alterius caput talithro perstrinxisset. Si Societate quanquam nunc adeo hominibus aucta, decem vno die abire cernerentur, quot inde cælum pulsarent querelæ? abuti nos prærogatiuo iure dimittendi, laxiusque, & leues in causas illud porrigere, contrahendum id esse, & reuocandum ad cognitionem iuridicam. Eo tamen haudquaquam Societas vitur, nisi post lentas, & serias non Rectorem modo si res ferat, consultationes; sed Præpositi, & Assistentium. Si qua vero ex parte non dico instaurari, sed tueri se debet, & corroborare Societas, in hac profecto id debet potissimum sui totius integritate, quæ tanti est, conseruanda, matura partium corruptarum amputatione, priusquam ex iis vitium trahat quod sanum est [quanto, ait scribens ad Prouincialem quendam sanctus Pater] præstabilius foret abscissione membri gangrena correpti, corpus reliquum in tuto ponere! Scripsisse memini à P. Cleselio, nouem simul aut decem Coloniae expulsos, ac paulo post totidem, meque iure id factum, quod essent commerti laudasse. Si foret malo ferrum citius admotum, vnus forsitan aut duorum iactura cæteros conseruasset. Iam S. Ignatio hac in re, S. Xauerius quam consentaneè senserit, egerit, videamus.

XXI.  
Idem Xauerij cum Ignatio sensus in Societate ab indignis purganda.

Fuit vtriusque in hanc mentem, ita concors, certaque consensio, vt orbe toto inuicem disiuncti, quod Romæ Ignatius, hoc idem Xauerius teneret in Indiis, eodem per illos Societatis Fundatore, ac promotore Spiritu diuino, vtrumque pariter agente. At Xauerij mens, non potest certius quam ex tribus eius Epistolis agnosci. Harum vna Cocino sic cum Ignatio loquitur. [non probo vlla vi (nisi quam amor, & caritas adhibet) quenquam in Societate inuitum retineri; sed dimittendum potius, etiam inuitum, quisquis Spiritu eius caruerit.] Aliis Sanciano ad Berseum Goani Collegij Rectorem [Denuò, inquit, tibi mando, vt paucos in Societatem adlegas; eosque vel ad studia literarum, vel ad domestica officia idoneos. Narro tibi seruos; verè, inquam, seruos ad eiusmodi officia domestica emas citius, quam parum idoneos socios adsciscas censeo. Si qui eorum quos ego dimisi Goæ versantur, caue eos vllò modo recipias, neque enim sunt ad nostrum Institutum accommodati. Quod si quis superiorem vitam planè emendauerit, idque publicis pœnis sponte susceptis, & diuturnis, planum fecerit; hunc vbi satisfecisse, tibi visus erit; tùm demum in Lusitaniam ad Societatis moderatorem, cum literis commendatitiis mittas licebit: nam istos Indiæ vsui non esse, perspectum habeo. Atque etiam si quis è Societate, siue Sacerdos, siue alius quispiam, grauius aliquid admiserit, cum offensione aliorum, eum statim missum facito, neque cuiusquam deprecatione adductus recipito; nisi forte peccati cognitio, dolor, ac pœna voluntaria eiusmodi fuerit, vt ipsa per se calamitatem ab eo deprecetur. Sin minus, nullo modo recipies, ne ipso quidem Prorege, cunctaque India deprecante.] Quod postremum denique in vita commendatissimum voluit

vir

vir sanctus & præstitit; illos spectat ab Societate remouendos qui se illa indignos exhiberent, de quo extant suprema ipsius literæ Sanciani datæ vigesimo fere ante obitum die, suntque hæc ipsarum ad eundem Rectorem verba. [ Illud etiam te oro, vt cætera quæ tibi reliqui præcepta serues diligenter, maximè vero vt paucos in Societatem, eosque idoneos adsciscas; adscitos autem diu multùmque spectes ac probes, eorùmque virtutis periculum facias, & sæpe, & accuratè. Vereor enim ne multi, & iam admissi sint, & quotidie admittantur in Societatem, quos dimitti, excludique præstaret. Quare istiusmodi hominibus talem te, præstes velim, qualem ego & Goæ multis, & hic comiti meo me præstiti, quem cum minimè aptum esse Societati perspexissem, exemi, atque dimisi. Hoc tu quoque Institutum sedulo, & constanter tenebis, sic profus vt nullus te casus ab incæpto deterreat, vel si relinquaris ipse solus. ] Qui tanti Apostoli ad Ignatium & Rodericum literas legerint, animum opinor aduerterint, ad preces quibus ardentissimis supplicat, homines sibi de Societate ex Europa in Indiam subsidio mitti. Amplitudinem describit illius imperij, & absque numero populos, ita quidem idolis deditos, vt tamen facile daturi sint veræ religioni manus, si adsint qui doceant, sed cum esset paucorum tunc quidem Societas, isque in Europa occupatissimi, ægrè vel aliqui ex iis poterant Xauerio suggeri. In hac tamen penuria hominum, & necessitate grauissimi omnium ad Dei gloriam operis, quod fuit aded dimittendis iis liberalis, qui viles quidem conuersioni barbarorum, sed Societate indecores; fecit perspicuum posteris, quanti sit hunc morem velut firmamentum Societatis conseruare, cui vberiore, speratam ex plurium opera messem animarum, vir sanctus, & totus Deo ardens, postponi censuit oportere. Atque hinc æstiment quid agant, qui spes incertis, aut leuibus id omittunt, quod ne boni quidè tam præsentis, & certi compendio putauit omittendum. Fuit inter illos qui ab Xauerio amandati sunt ex Societate Mansilla Lusitanus, quem via ex Europa in Indias comitem; in ora Piscaria, & Comorinensi promontorio, conuertendorum barbarorum, habuerat socium; & in Christianis iuuandis adiutorem: Dimissionis causam fecit obfirmata priuati, tanquam decretorij sensu tenacitas, ad motus sanctæ obedientiæ indocilis, & dura, nec remorata est ab eo deserendo, virum sanctum, locorum barbaries in quibus illum relinquebat, nec longinquitas ab Europa, vnde illuc eum aduexerat, nec comitatus quo illic aleretur, vel quo inde rediret inopia. Instructu animi valebat longè ditiori Antonius Gomesius nobilis Lusitanus, qui patrimonium opimum in pauperes, ante erogarat, quam Societatem iniuisset. Is peritia canonum, & pietatis luce notissimus, missionibus in Lusitania, tanto plausu operam commodarat, vt integros post se trahe-ret populos, vel audituros dicentem ex pulpito; vel audiendos in pœnitentiæ arcano. Hunc Rodericius tanquam Indiis natum, pro sua in salutem illarum impigra caritate, Goæ destinat Rectorem, sed ardore animi quam prudentia maior, vix munus inierat, ] cum cœpit velle Conimbricam ex

Goa facere, & Europæ morem illuc intrudere, & quia nouandis fere rebus, noui casus respondent, breui omnes in se concitauit. Nec eo segniùs Christianis, & ethnicis proderat; nam hinc quidem Bracmanum elisit conatus, plus nimio auctos ad infidelium conuersionem perturbandam; Tanoris Regem fidei doctrina erudit, & Cocincensis Collegij principia posuit: verum aliundè insigniter imprudens multos de se, multis sermones, & querimonias præbebat. Post autem cum Paulum Camertem, suis haudquam hærentem vestigiis, haberet successorem, totam pederentim eius in se derorsit potestatem, Camerte Rectoris vix nomen vacuum, patienter tamen, ac demissè gerente. Ausus quin etiam adolescentes Indos omnes seminario pellere, ad eorum in fide, ac literis eruditionem instituto, vt suos iis substitueret Lusitanos. Hoc rerum statu Goam Xauerius appellit; audaciam hominis, & ineptias miratur; Rectorem confestim officio reddidit; aliam indicit Gomesio vbi degeret stationem; at is arctiori quam condecuerat Protegis amicitia confusus, & Lusitanorum beneuolentia, quos in liberorum educatione, sumptu Indorum sibi deuinxerat, primum obedientiam declinare, tum ire ulterius, seseque Proregis, atque amicorum intercessione, & auctoritate, aduersus illam communit; At hinc mandata virgere Xauerius, vnde sperabatur, posse à proposito reuelli, in quo etsi hanc tantum sustinisset culpam Gomesius, prouocata, vt ita loquar, ad seculare brachium obedientiæ, non Goana modo commoratione, sed Societate excludi debuit. Et vero infelix vtrunque mox pacoactus est, nam in Dei causa vir sanctus, præter Deum assuetus vereri neminem, inflexus ad preces rogantium, Goa simul, & Societate hominem eiecit, Michaëlem Nobregam, & Andream Monterum qui duo illi adhaerant, prouentem secutos, infecuta similiter pœna, non diu distulit. Capti à Turcis, Monterus capite truncatus; Nobrega diu in catena eductus, quanto essent ea mitiores religiosæ nodi seruitutis, redempta denique post annos complures libertate rediit ad Societatem, Gomesius Europam repetens imploraturus ab Ignatio veniam, allisa nauis, in aquis inæriit.

XXII.  
Simonis Rodericij, cum Ignatio, ex Xauerio, quoad dimissiones sensus.

Ad Societatem conseruandam, dimissionum necessitas quanta sit, videri possint primaria duo Societatis capita, dicto factoque hætenus probasse, quemque in iis morem Ignatius, & Xauerius obseruarunt, abundè sufficiat ad dictandam posteris agendi regulam, si aliunde illam non haberent; Duobus tamen quæ Rodericio, ex primis, Ignatij socio, viro vndique præstante in Lusitania contigerunt, cum magnoperè iam dicta confirmant, & documenta contineant virtutis eximia, locum hic dandum omnino credidi. Edificabatur Conimbricæ Societati collegium, nostri quoque manu fabricæ admota, sabulum conferre, arænatum miscere, conuchere lapides, vehiculum agere, vno verbo manuaras operas de se omnes præbere, & quidem ornatu non dispari, seruili nimirum, & paupere, sed tam diligenti applicatione, suique contemptu, vt si ad hæc illos nascendi conditio, non

virtus

virtus adigeret. Eo magni ciuibus exempli, magni Deo honoris, spectaculo permoti complures, pias lacrymas non tenebant, cum tot coram viderent adolescentes nobiles. tanta modestia, & alacritate, labori vna insudare, sed inuidit iis hanc gloriam dæmon, & vernaculis sibi argumentis aggressus eam disturbare, ex parte voto potitus est. Quibus igitur mentis adhuc imbecillæ ac teneræ plurimum inerat, suadere, non esse id stadium ad sui edomationem, & victoriam, sed ad ludibrium, & probrum; hinc se habitum iri pro gente humili, & vili ex luto edita, natæque talibus occupari: primum ergo vereri, & erubescere prætereunium oculos, inde etiam vitare, ac domi se claudere, demum apertè contestari, domi se opus paratos facere; ne autem in publico facerent, honore natalium, & suo prohiberi. Tam inuerecunda verecundiæ inanis professio, Rectorem Ludouicum Gonzales grauissimè affecit; tentat nitorem lucis euandæ quocæcutiebant detergere, hortatur ad fluxam gloriam, gloriosè calcandam, quæ vbi frustra sunt Simonem Rodericium Lusitaniæ tunc Prouincialem, quid rerum agatur per literas admonet, quibus ita respondit Rodericius. [An isti quos sic affatus es, ad carrum per urbem agendum sint parati, queso iterum experire; si pergunt renuere, discedant sanè, suasque sibi res habeant: ego tibi libenter sum carrucarius, & quidem propensius quam nunc Principis eruditor. Non eget Societas existimationis humanæ mancipiis, amandandi sunt ex nobis, cum sæculo quod gerunt, nec profanis eorum conditionibus inuidendum. Crucem Christus non clausa tantummodo in domo, sed in media, totaque urbis luce, adeoque extra urbem portauit: qui Christum non amat crucifixum anathema sit; Christi non est, qui crucis illius ignominiam non amat. Scripsi iam sæpius, in Societate, paucos, & vel quatuor solos, plurimis præstare; addo nunc, forme vel vno contentum. Anathema sit qui Christum non sequitur, proficiscatur, abeat, discludatur à nobis, & sese istinc amoueat, Christum alium alibi quæsiturus; quem enim quærimus, is crucifixus est] huc vsque Rodericius, & prius illud quod indicaueram. Posterius fuit eodem in Collegio, eodémque Rectore, de Sacerdote, ac Fratribus duobus quos ob multam de more impositam, acerbè stomachatos, pœnitudinis vice Societatis tedium cepit triste, ac turbidum, pronumque dæmoni, ad urgendos quo iam propenderant, quod dum inuicem versant, ne soli perirent, ad amicum scribunt Vlyssipone in Collegio agentem, quem si possent sibi adiungere, secum facerent desertorem. Carpebant iis literis non tam ipsum Rectorem, quam Societatis gubernationem, proin si verè saperet, verèque amaret, subduceret sese; sequereturque præeuntes; præire namque se, si modo annueret paratos, committunt literas domestico famulo negotiorum causa illuc profecturo, magnam pacti mercedem, dum ne illas nisi in manibus, & clamculum redderet: redditas, & lectas detestatus est amicus, & inuitamentum perfidorum vocem diaboli credidit, *mittere deorsum* suggerentis, abhorruitque ab amicitia hominum qui tuina socios

focios captabant: tum Epistolam detulit ad Rodericium tunc Proincialem, totamque illam rem ipsius iudicio permisit. At is remisso Conimbricam famulo, Rectori mandauit trium illorum seditiosam Epistolam publice legeret, statimque illos e Societate; ministrum vero perfidiae famulum, Collegio pelleret. Quod multis suis cum lacrymis, & reorum probro, executus Rector, coram omnibus nostris in sacellum vocatis, veste quam animo proiectam, falso adhuc gerebant, palam spoliatos eiecit. Sunt Rodericij verba quibus haec iubebat praecipui ponderis [Christi, ait, vox est, qui non est mecum contra me est; Christi non sunt qui ab eo adscripti, signa illius non sequuntur; sub iis qui militant, vt facimus, esse illos mentis eiusdem, animique oportet, testis mihi est Deus quantopere doleam, non omnes inter nos eadem sentire; quia vero quorundam eò audacia processit, vt mentes sociorum ab superioribus suis diuiderent, æquum est vt Deo vindice ab nobis discendantur. Indic tribus illis discedant e Societate: ab superioribus qui sibi sic cauent, & ab iis secum alios diutrahunt, ad institutum nostrum non faciunt; eorum enim consiliis quibus proficere deberent, nihil vnquam assequuntur boni. Societatis praecipiones, & regulas qui parui aestimat, iure Societas hunc parui fecerit, radicibus arborum securis imminet, Christum volens sectari seipsum abneget, & crucem suam tollat. Cunctis à me palam edicito, quemcumque rescit uero dedisse literas, non prius ab superiore recognitas, eieciturum me ex Societate; nec enim aut numero, aut viribus corporis, aut etiam ingenio plura quam par sit, nosse volentium, placere Deo contendimus: cui fixum non est Christi crucem, cum veta sui abiectioe baiulare, huic neque Societas, nec Societati is conuenit. At forte poena culpam videatur excedere, scias vbi culpæ? communi bono officiant, non posse infligi mitiorem, alioqui leges ludibrio poenæ sint, & hinc procliue sit totum Ordinem subuerti. Age quæso, ij fratres intelligant quantum interfit eiusmodi esse nos, quales Societas exigit; id nisi assequeris, facile mihi sit redire Conimbricam, & nouum illic Collegium cogere. Christum statuo de cruce pendentem, inter me ac nostros qui istic sunt, & volo te illis fucum detergere, denuntiareque hunc esse Dominum cui adherendum sit, procul ambagibus interpretantium, & effugiis commentationum: mihi clarè, & ipsi denuntient, an ratum habeant suas Christo animas despondere, ad seruandas Constitutiones, fidemque Christo, eiusque Vicariis à quibus reguntur debitam. Inter Indos si agerem, quò primum ferebar cum huc ab Italia nauigauis, haud mirum putarem, homines illic mihi occurrere à perfecta Christi imitatione alienos; inter nos vero nisi tales quoque offenderem, meam in hoc Regno fructuosè localem operam ducerem. Famulum, Epistolæ tabellarium, quod eam clam omnibus tulerit, ac reddiderit expelles, nec eum deinceps in Collegij rebus vnquam occupabis.]

Pergamus

Pergamus nunc alia exequi firmamenta, quibus Ignatius Societatem communiuit. Quarto igitur loco, venit illa, quam esse arctissimam voluit, vnius capituli, omniumque membrorum consensus, apta ex omnibus quibuscumque potest excellens Obedientia, ex nutu regentium inferiores suspendere. Ad hoc Monarchicham qua regeremur formam instituit: penes Generalem Præpositum absolutam deposuit administrandi Ordinis potestatem, vni solummodo Vicario Christi obnoxiam; siue in eorum qui præficiendi sunt delectu, seu quibusvis alijs in rebus, quemlibet nostrorum spectantibus, quod tamen sic ab eo consecutum, vt tam liberi iuris auctoritas, non deficeret illo bono quod aristocratia conferunt Optimates; iudicio scilicet, & consilio sapientum; iussit illi quatuor adesse, quorum vnus nostris in Italia & Sicilia rebus; alius in Germania & Gallia; in Hispania tertius, quartus in Lusitania & Indijs peculiarem curam adhiberet. His anno 1608. quintus additus est seiuncta nempe ab Germanis Gallia, ob Prouinciarum numerum qui tunc par erat Assistentia duplici conflanda, vt prima iam olim Congregatio Generalis, Lusitaniam Indijs in Assistentiam iunxerat. Horum Assistentium munus est in eam quidem potissimum partem excubare, quæ vnicique commissa est; sed & alia Societatis vniuersa grauioris momenti negotia videre, perpendere, & priuato seorsim digesta, elucidataque examine, Generali demum, iure statuenda, vt viderit fore Deo gratissimum, deferre. Præter Assistentes, præscribuntur item conuentus Generales in quos florem suorum hominum, suo lectum suffragio Prouinciæ mittunt: quicquid in iis decernitur vim habet legis, apud ipsum quoque Præpositum, nec antiquari ab eo potest, neque immutari: de illo quin etiam ius habent (si quo vnquam sæculo opus foret) cognoscendi, iudicandi, statuendi, vtrum corrigendus, an loco, & officio mouendus, imo etiam & Societate. Ad hæc suus publicè Generali datur Admonitor, cuius sit diu perspecta prudentia, & rerum nostrarum peritia. Huius est si quid vita Generalis aut gubernatio ab recto deflesteret, petita primum diuinitus ope, modestè illum, sed tamen libere admonere. Quod idem subsidium monitoris, & consultantium adiectum est singulis qui essent tum domibus, & Collegiis, tum Prouincijs præfuturi, nec possunt secluso eorum consilio quicquam momenti alicuius, vel de rebus quæ incidunt, vel de iis quos regunt decernere. Et hæc quidem Societatis administranda tam omni ex parte absoluta, pulchraque ratio, suo capiti membra cum mutuo habitu coaptans, suum illis nomen tuetur, & iura, efficitque vt verè partes sint; quod si semel esse desierint, tunc neque hoc corpus tam nobile constare iis valeat, nec illæ conseruari. Haud tamen domi defuere turbulenta, rebelliæque ingenia, quæ conatus omnes, & machinas vt eam prosternerent admoerunt, ne omissis quidem secularium principum auctoritatibus. Quin & ab iis quoque eo impudentiæ ventum est, vt summo Pontifici libellos, ementito totius Ordinis nomine offerrent, paucorum licet malignitate concinnatos, quibus secum Prouincias aliquot, ab Generalis

H h

Præposi

XXIII.

*De conium-  
tione par-  
tium cum  
capite quam  
necit Obe-  
dientia, &  
de vnius,  
quam S. Igna-  
tius statuit  
gubernatio-  
ne.*

Præpositi Obedientia, moliebantur abducere, & delegato seu Commis-  
 sario, siue inspectori perpetuo subdere; ad hoc Societatem proieci scin-  
 dere; vnam in plures lacerare; dissipare illam omnium nationum concor-  
 dem animam, ex quibus Societas sua non solum ingenti gloria coalescit,  
 vt loquitur Pontifex Paulus V. sed necessario etiam fulcitur primigenij  
 spiritus firmamento. Solemne videlicet hoc habent, qui maiora se spirant,  
 & grandia, pusilli ac tenues; vt cum spebus iniquis exciderint, aduersus  
 gubernationem stomachum effundant, dum enim pudet latentem ambi-  
 tum prodere, si iactent se, per imprudentiam, vel sinistros affectus eorum  
 qui regunt prætermitti; aggrediuntur ipsam regendi rationem, ex vno  
 aptam, solo, & perpetuo, Romæque defixo, capite, sic incognitis de re-  
 bus causisque indictis queruntur ferri iudicium; quæ cuiusque debentur me-  
 ritis, vnius arbitrio dispensari; plus videre præsentis oculos, quam longis-  
 simè absentem; decernere tutius de agendis multorum iudicia, quam vnius,  
 qui haud aliter quam relatu cognoscit, cartis consignato, non vsquequa-  
 que veracibus. His plenè incommodis occurrere, si cognoscendi officium,  
 potestatemque decernendi, in multos diuidat, qui non valet solus ei suf-  
 ficere; hac via, quod vni aufertur, datum iri Ordini vniuerso; æquum esse  
 ne quantum vult valeat, qui non valet semper, id solum velle quod æquum  
 est. Augebat priuatos ambitus, publici sui effrane studium, & vasta into-  
 lerandaque opinio, quæ huc denique exiere, vt cum pares non possent su-  
 stinere, neque alijs eminere, idcirco ab iis seiungi contenderent, vt se po-  
 tius gloriarentur suos, ac sui Dominos quam præstantissimi corporis mem-  
 bra esse. Hos Congregatio quinta Generalis, præuaricantes filios & degene-  
 res appellat, turbatores quietis publicæ, nouarum rerum molitores, ausos  
 Ordinis vniuersi commune iudicium impugnare & [quæ profligata verecun-  
 dia est] censura notare & interpolare non veritos, quod ab sanctissimo, &  
 prouidentissimo fundatore, ad supremi splendoris claram lucem decretum  
 fuerat, & præscriptum; quod Pontificum oraculo post cognitiones sapius  
 integratas pro diuino toties firmatum, sancitumque execrationibus diris  
 contra aduersantes. Quare sua illos secuta est merces, anathemate icti sunt;  
 condignam sceleri sortitos penam, quam machinabantur in alijs facere  
 occupauit ipsosmet discessio. Illos Societas quam professi erant euomuit, &  
 si quos tenere coacta est, prerogatiua cuiusuis muneris semper carituros,  
 in exemplum seruauit, quo saperent, si quos in posterum, eadem vertigo  
 agitasset. Annis inde non multis peculiari diplomate Paulus V. tum anti-  
 quum morem confirmauit Societatis gubernatione, qui ab Ignatio insti-  
 tatus, eò vsque vigerat; tum Generalis Præpositi perpetuitatem, eiusque  
 Romæ commorationem, cum potestate amplissima Societatis vbique  
 gentium regendæ quibuscumque ex nationibus constaret. Quo eodem  
 maiori diplomate, Præpositum & ceteros qui deinceps præessent, verbis  
 grauissimis vetuit, intercessionibus aut minis Principum manus dare, vbi-  
 cumque natiua Instituti nostri, incolumitas lædi, aut fuscari sanctitas vide-  
 retur;



retur; si cuius autem nostrorum audaciam interciperent, rebus nouis hac in parte studere, velut Ordinis turbatorem, & offensionis architectum, iussit poenâ meritis cohercere. Sed de his nunc obiter, loco, & tempori fufius, id solum aduerto, nullam inter homines esse Communitatis vllius, tam longè & acutè cautam, prouidamque gubernationem, quam non aliquid saltè aliquando, singulare, & inopinatum fugerit & fallat; nam sumus denique homines, non mentes de cœlo liberæ, & humana administramur intelligentia. Peruersitatis itaque intolerandæ sit, priuati alicuius incommodi impatientia, aut fortuiti leuisque erroris indignatione, vtilitates immensas spernere; suscepto congenitas gubernandi modo, moliri que mox nouum, quocumque tandem periculo id fiat, pro næuis forsitan quos sanat vulnera facturum ingentia, quorum rursus impatiens odium, novos moueat interpolatores ad nouam regendi excogitandam rationem, alternantibus fabricandi, euertendique perpetuis vicibus inter publici boni detrimenta, quæ solet in re tanti, nouitas improba inferre. Certus ergo diuinitus, Fundator, imperij formam quam stabilierat in Societate esse quam optimam, ad modum Obedientiæ effingendum se totum conuertit, nec inculcauit aliud grauius, nec explicuit fufius, nec experiri accuratius in nostris ad futuri exemplum saregit, nec violatum multauit seuerius. Hanc esse Societatis firmamentum, hoc robur docuit, quo se tueretur, & ageret: hanc tesseram qua tanquam gentilitia signaretur, & secerneretur ab aliis, vestitu aspero, ieiuniis, & solitudine primas sibi partes ferentibus: hanc demum parens sanctissimus tanti fecit, vt discessui proximus, in Obedientiæ commendationem, qua nihil carius haberet suprema dictata formauerit, vocatòque Ioanne Philippo Vito, Secretarij socio, scribe, inquit, nam volo norit Societas, de Obedientia postremum quid sentiam, eique vt sequitur dictauit.

1. Ipso primum in religionem ingressu, vel statim post, prima hæc cura sit, vt me totum superiori penitus permittam.

2. Optandus mihi superior fuerit, qui iudicij mei domandis sensibus insistat.

3. Quibuscumque in rebus, culpæ nihil inerit, standum mihi est superioris arbitrio, non meo.

4. Triplex est obediendi modus. Vnus cum obedienciæ præcepto iubetur, & hic quidem est bonus. Melior alter, cum iussis simplicibus paretur. Tertius omnium optimus, cum ne iussus quidem expectatur; sed vel solus superioris nutus, & quod velle creditur, executioni mandatur.

5. Superioribus promiscuè omnibus parendum mihi est, nullo discrimine maioris, minoris, aut infimi; sed Deus cuius vices agunt, pari mihi iure in omnibus spectandus, alioqui per illorum gradus, Obedientiæ quoque vis ad infimum descendit.

6. Si rectum putauit iubere superior; mihi vero id secus absque Dei offensa fieri non posse videbitur, nisi hæc mihi sit euidentis, stare me iubentis

XXIV.

*Dictata de  
Obedientia  
ex S. Ignatio  
sub vita exitum  
excepta.*

tis imperio ac iudicio oportebit: in quo tamen si minus acquiesco, quicquid mea me cogit opinio sentire, seponendum est in duorum aut trium consilium, & eorum sententiæ inhærendum: si ne id quidem mihi satisfacit, absim planè ab ea virtute longissimè, quam religiosi status præstantia exigit.

7. Denique meus esse non debeo, sed eius à quo sum conditus, & eius cui me regendum credidit, & cuius perinde arbitrio agendum me permittere debeo, vt si totus ex cera forem, quicquid me fieri voluerit: dare aut accipere literas; hunc, illumve alloqui, aut abstinere ab eius colloquio, & eius generis alia:reponenda mihi est pietatis meæ, & prompti animi summa in capeffendo quicquid mihi iniungitur.

8. Habere me pro cadauere debeo cui nec velle est, nec intelligere; pro crucifixi breui simulachro, quod sinit quaqua versum pro libito se agi; pro senis baculo, quem vbicumque commodum adhibet & reponit; ita me opus est religioni ad nutum seruire, vbicumque sibi commodare me posse censuerit.

9. Nec loca debeo, nec munerum occupationes, meo delectu ab superioribus petere. Possum quidem mentem, ac desiderium iis exponere, dumtaxat omnia velut eorum pedibus aduoluens, consultissimum habiturus, factuque optimum, quicquid à me præstandum iudicant.

10. Leuiora tamen petere nihil vetet, quale sit, obire sacras stationes; aliquid à Deo peculiari gratiæ flagitare; aut quidpiam simile, sed parata semper ad impetrationem aut repulsam, eadem animi æquitate.

11. Ad paupertatem quod attinet, non minus debeo ex nutu regentium pendere, hoc est re omni carendo propria, & concessis vtendo vt statua quæ spoliante se, qualibet ex causa, nihil obstat, aut queritur.

XXV.  
Epistola S.  
Ignatii de  
Obedientia  
ab vno de So-  
cietate im-  
pugnatur.

Et si vero hæc vndecim de Obedientia effata sub vitæ finem dictarit Ignatius, haud tamen suos eo vsque sensus distulerat, fusiore scripto explicare, sed hoc ad communem tunc egit Societatis vniuersam, quod ad Collegiorum quorundam eruditionem, ante annos aliquot egerat. Exarserat enim præter modum non paucorum ex nostris in Hispania, & Lusitania pietas, licere sibi crediderant in rebus animi suo ductu regi; hinc eorum nonnulli voluntariis penis, animosi magis quam prudentes, valetudinem perdere; alij contemplationis illecti dulcedine, solitudines adamare, vtrique quo tenderent, quo vocati essent obliuisci. Vtrisque vt metas Ignatius figeret, paræneticas ad illos dedit, quibus manifestum iis fecit, quo se rectè ire certiùs crederent, hoc ab ea errare longius, quamdiu omiſsa obedientia pergebant iure suo fingi, & singulari suo arbitratu regi: repetita enim (quod Deo præcipuum, & optimum vouerant) libertate, præ illa nihili apud eum fore, quicquid postea obtulissent. Verum iis de hoc argumento, quæcumque aut sanctus Ignatius, aut quiuis forsitan alij scripsere, proluxa eminent, mirabilisque Epistola, quam ad nostros in Lusitania anno 1553. datam, Societas, & legit semper, & suspicit.

Hæc

Hæc eius virtutis gradus omnes, digestos; totamque tum docet, tum complanat illius absolutionem. Quare Societati Præpositus, & de more, communibus literis salutaturus nostros, & admoniturus, Franciscus Borgia, ubi de obedientia monere incidit, nihil quod S. Ignatio adderet inuenit. *Quod ad obedientiam, virtutem attinet, inquit, (ad quam Societas omnia referi tanquam ad scopum, & vexillum, quæque est eius turris præcipua) etsi nonnulla fortasse dicenda erant, tamen quia B. P. N. Epistolam de ea scripsit, non vtilem modo, sed omni dignam admiratione; quippe cui nec quicquam addi possit nec detrahi, ad eam vos remitto cum hac vna voce Evangelij, hoc fac & viues; hoc enim in Domino nobis polliceri possumus fore, ut si qua in illa continentur præstiterimus, perfecta Obedientia filij nominemur, & simus.* Hac porro Epistola, Sacræ paginæ, ac Patrum testimoniis luculentis, & vi rationum ineluctabili, Obedientiam digerit in tres gradus, alium alio excellentiorem, executioni tribuit infimum; medium voluntati, non operi modo quod iussum est, sed iubentis quoque arbitrio se subdenti; tertium, ac supremum iudicio, eadem cum superiore pariter approbanti. Ad hunc apicem tam præstantem, & celsum non euadit, nisi qui iubentem non hominem cogitat, incautum prudentem; sanctum, vitiosum; sed ipsum cuius loco is iubet Christum Iesum. Nec alia fuit Obedientia quam cœnobiarçhæ, religiosæ magistri disciplinæ, pugnanti in speciem, ornarunt nomenclatione, dum sapientum stultitiam, ignorantiam doctorum, consultorum imprudentiam, securum periculum, perspicaciam cæcam inscripserunt. Est enim hæc oculatissima cæcitas, in iis quæ iubentur nihil videre, sed vnum in ore iubentis Deum imperantem, acutissimo visu cernere, solumque attendere, qua sanè haud dubia persuasione, vsuque cæcitatibus perspicacissimæ, quam multi vel quondam inter veteres Monachos, vel nunc in Societate sublimi fastigium magnarum virtutum attigerint, quis dicat? Sed hi cum suis quique temporibus ipso eius ab ortu claruissent, essentque notissimi, prodigio par est Iulianum quendam Vincentium, Andegauensem patriam, & ipsum de Societate, vsque adeo insanisse, ut sexcentas in eam Obedientiam comminisceretur stolidissimas accusationes, quas cum ad suprema tribunalia deferret, præfatus est sibi curiosius indaganti, fontem denique patuisse, laxitatis in vita, erroris in fide, quibus infestaretur Societas; esse vero hunc Epistolam quandam cui de Obedientia nomen fecissemus, portentosis refertam dogmatis, ex quibus magna religionis veræ detrimenta necessarîo sequerentur. Quod pro suæ amentia genio tractatum prolixius cognitoribus obtulit, acciditque supra omnem fidem, ut cum aduersus hanc Societatis Obedientiam, non alia vomeret, quam quæ hæretici sapius aduersus illam edidissent; hi quidem velut animales, & sensu carentes diuinorum, damnarentur, & proscriberentur; Vincentio velut mysteria de cælo adportanti, aures tam credulæ darentur, ut examini subderetur quod orbe toto in confesso erat, ex quo nosse perfectam Obedientiam cœperat, ut Apologia triplici validè defendit Robertus Bellar-

minus postea Cardinalis; adeò verum est religiosos ordines ficta domesticorum probitate crudelius impeti, quam professis externorum insectantium odiis. Sed hanc, utpote suam, foro suo causam referuarat Deus, processuque planè insperato, quod loco narrabitur, in actum vltimum eduxit, infamem scilicet Romæ Vincentij carcerem, quem proiectâ quodcumque sibi non saperet accusandi, calumniandique libidine quæstificat.

XXVI. Ceterum exigenda S. Ignatius Obedientia, haud erat alius quam in præscribenda. Lex illi fuit fixa atque immobilis cervicofos non ferre, quibuscumque ij dotibus, aut nominibus pollerent, & eiusmodi non raro turmatim dimisit, paratus, vel Collegia integra penitus exhaurire, atque omittere, quàm in iis talium quempiam tolerare. Quare Gaudiam ad nostros scholares, nonnihil in hanc partem visos deflectere, ardentibus dedit longasque literas, de obsequentia qua veller iis ipsos subiici per quos à Deo regerentur, omniâque hac clausula sanxit. [ Cui desit animus ad eam quam scribo parendi regulam expeditus, siue illorum qui istic sunt, seu qui sunt ad eos accessuri; ne dempto quidem eorum Rectore; de alia sanè ineunda via, vitâque cogitet, neminem enim capit Societas, quin possit ac velit ad eam formari Obediendi normam quam his literis descripsi ] fingendis vero vsu ipso ad illam nostris, iniungebat interdum otiosa; intempestiva; pugnancia; ut concionari, & procuratorem domus eodem tempore agere; philosophiam simul cum grammatica profiteri; coquum ipsum ad Theologiam docendam morigerum habere animum, ad mutandam culina scholam Theologum; accerserebat quandoque Sacerdotes, ad celebrandum iam ornatos, moxque ut exuti accurrissent remittebat, vna quam poscebat celeritate Obedientiæ contentus. Quosdam alluctos in liberiores moras interpretari mandata iubentium, euocabat identidem repente, etiam dum consentientibus aures darent, quodque ex iis vnus tantisper adesse distulisset, parum abfuit quin acciperetur seuerius. Sacerdoti ardentius vrgenti, peregrinationem quam sic efflictim deperibat negavit, & flagellationes aliquot indixit, haud quidem petitionem culpæ damnans, sed eius affectum quam Obedientiæ maiorem: huic illa responderet fat quoque insolita, quam Emerio de Bonis vixdum pœne tironi imposuit mûlcta. Degebat è regione nostri templi mulier famæ haud satis honestæ, cui quotidianum erat domus purgamenta ad templi fores proicere, indignitatem rei aliquamdiu passus Ignatius, demum Emerio iniunxit ( qui ut principio nonnulli, adhuc indifferens ad domestica, & literaria, æditui munere fugebatur ) iniunxit, inquam, vicinam rogaret, aptiore loco sordes deponere. Verum Emerius singulari modestia iuuenis, verecundatus cum ea loqui; quod iussus fuerat, per alium id significavit: quod vbi rescivit Ignatius, pudoris gratiam probavit, obedientiam etsi leuissimè præstrictam vitus est Emerium voluit sex menses cum tintinnabulo ad collum triclinio adesse, & quotidie has voces altè repetere *volo & nolo non habitant in hac domo.* Iam si quis sibi ad genua veniam petens aut pœnitentiam, mox

mox vt innuisset non statim assurgeret; illum situ eodem abiens harentem sinebat, vt moneretur demissioni illi deesse meritum, quæ ad Obedientiam restitaret. Sic adiutori laico, vt sederet, cum nutu indicasset, dum ipse interim colloqueretur cum viro nobili, & ex obseruantia vtriusque stare nihilominus adiutor pergeret; iussit scabello capiti sibi imposito tamdiu perstare, dum sat longum cum nobili, quod inchoauerat negotium peregisset. Cornelium Brughelmannum Belgam, sacri officij texendo sapius retexendoque penso totos prope dies absumentem, & scrupulorum violentia, doctorum virorum consilia omnia coactum elidere, remedio curauit ad insolentiam morbi appposito; serio admodum imperauit vna hora recitationem officij absolueret, quicquid post fluxum clepsydræ superesset, planè omittere, ne ob periculum vertendi cerebri per se iam ab ea solutus recitatione, vltro se dementatum iret: valuit ad sanitatem medicina, & peculiaris parendi religio cum communi iuncta recitandarum precum obligatione vtriusque sic hominem vrsit, vt exinde statim occiperet definito spatio officium claudere, & tritari secum scrupulosè, caputque vexare deserit. Tam deliberata perfectæ Obedientiæ ab suis exactio sic illos priuatim rei cuiuscumque affectu nudauerat, vt inceptis etiam ad Dei gloriam tentos ingentibus, si ad se reuocaret, mox iis absterent; & iussi munus, aut sedem mutare, falcem continuo à messe animarum, quamuis vberissima, eius ad vocem perinde amouerent, vt si Dei vocem non hominis audissent. In his Antonius Araozius Barcinone fructu incomparabili laborans, vix ab Ignatio per literas monitus, inde quanto citius interiora Hispaniæ peteret, illico paruit, nihilque aut sibi meriti, aut illi populo vtilitatum maximarum, aut summa gloria ipsi Deo, suo illo discessu, periturum caufatus, in hæc verba respondit [quod mandas aliò commeem Septembri ineunte, *paratus sum & non sum turbatus*. Cum bono Deo, æterno meo & optimo Domino non modo int. grè, sed valdè alacriter obsequar, securus planè, ac certus, tuam, & Christi ipsius redemptoris mei vnã esse vocem, quam oues illius audiunt. Tamen si quoscumque is nuncius peruasit, plurimum querantur, tantum hinc bonorum quæ fieri cœperant auferri, & fiebant sanè; tantum enim quod agam suggerunt, vt si me velim omnibus commodare, compellar mihi ipsi deesse; quare partes mihi noctium decerpo, quibus, quod interdum non potui, meo animo impendam. Confessionibus audiendis, & quidem haud raro de omni vita; tradendis Exercitiis spiritus, conciliandis inter primarios discordiis grauib; ita sorbeor interdum, vix vt etiam liceat rem sacram facere. Quod ideo refero, vt te animæ meæ commiseratio capiat.] In hac tamen obtemperandi cæcitate, acutâ & lynceâ, relictis ad nutum vocantis, etiam quæ in manu essent, opulentis diuini obsequij lucris; Xauerius, vix sibi parem inueniat, promptum videlicet, conuertendi spes magnas Orientis, si moneretur negligere, seque inde in Europam referre. [Nam S. Ignatio rescribens, significas, ait, quanto meidum in viuus sumus, iterum

iterum videndi desiderio tenearis; nouit Deus, hæc verba, quam tenere animum meum affecerint, quantum expriment lacrymarum quoties in mentem redeunt, consolatur me vel hoc vnum, cum id fieri posse recogito; & nihil est quod vires sanctæ obedientiæ excedat ] aliis vero eo anno datis, qui vitæ vltimus illi fuit [ Deus nos in cœlestium felicitate, & ( si ex eius gloria futurum est ) in hac vita coniungat; id enim si mihi imperetur, obedientiæ vi effici nullo negotio potest ] ac nisi hæc vota mors occupasset, haberent hoc posteri, mirabilis Obedientiæ exemplum, suumque Xauerium Ignatius, milliarium octodecim millibus reducem paterno sinu excepisset, tanto parendi documento, & Iaponensis, ac Sinensis imperij Christo adiungendi spe omissa, quam paratam clariorem. Euocarat enim ad se Xauerium, etiam Obedientiæ præcepto Ignatius, vt erat cum carissimis nonnunquam solitus, vel ad incrementum meriti, vel ad præuertendas intercessionibus; & meditabatur, Societatis gubernatione in illum deposita, formare illum sibi successorem, sed mandati grauissimi aduentum obitus anteuertit.

XXVII.  
Quantam  
inter suos  
caritatem  
optaret S.  
Ignatius.

Commisissis inter se mutuo nexu Obedientiæ illorum qui præfunt, & subsunt gradibus, videndum restat quam perfecto caritatis alternæ vinculo sic omnes, adstrinxerit, vt nec locorum longinquitas, nec graduum discrimen, nec diuersarum nationum diuersus genius, illos aut disiungeret, aut turbaret. Ad hanc rem præsidis quam opportunis, & efficacibus nîsus sit vir Sanctus, narando fiet quam disserendo apertius. [ Mira res ( scribit Ludouicus Strada ex sacro S. Bernardi Ordine ) & incantamento cuiusdam diuino similis, quam in Societatis sanctæ domibus aliquot notauit; homines non modo familia, sed linguis, & patria, diuersos, scholasticos iuuenes, magistros senes, paucis diebus, mutua caritate, inter se sic coalescere, vt in cor vnum, & vnâ animam euadant, vt qui de iis aliud non norit, putet patre eodem, matrêque progenitos, aut eandem naturâ temperiem sortitos ] quæ externa quidem, sed visu ipso fulta auctoritas, credibilius facit quod ab vno è nostris per id tempus, & reipsa probatum, & scripto est traditum. [ Nulla æquè me, ait, iucunditas afficit, vt illa quam obseruo in Societate, tot inter diuersa ingenia, voluntatum tam apta consensio; æqualitas à prærogatiuâ cuiusuis ambitu ad eò aliena, inter gradus ad eò inæquales; in varietate tot linguarum, & gentium, concentus animorum tam concors, & hilaris; nullum hic ponit doctrina, grauitas, opes, nobilitas; à pauperibus, obscuris, & ignorantibus discrimen. Ego illi amicus, aut is mihi; urbanitas est hic absona; & velut de ciuilitate sæculari accita aures lædit; inuicem enim omnes amant, nemo non alteri amicus tanquam sibi. Iam in dista cum migratur. Obedientia iubente; vel de via procul appellitur: qui & quàm alacres, & beneuoli complexus, quàm simplex intimi amoris significatio? quocumque apud nos aduenerit, domum suam venit; illic totidem fratres quot socios reperit. Agnoscamus hæc in re Dei donum, idque grato animo recolamus.

Gratule

Gratulemur nobis quod hæc hodiè que fouetur in Societate caritatis tam pulchra communio, speremusque tum fore perpetuam, tum quisque pro virili sua ut perpetua sit conuincamur ] sic ille ex quo id fiebat, ut in Collegiis suo numero instruendis, concionatores, magistri, rectores, operarij cæteri, principibus obnoxij sæpius diuersis, quandoque inter se hostibus mitterentur, nullo metu suspicionis faciendæ; imò ut summam eiusmodi cœtus, ex semotis regionibus collecti, afferebant vrbibus voluptatem, ita Ignatij summam prudentiam illustri docebant monumento; cum locorum vbique, velut Societatis epitome spectaretur, & illa Italici, Gallici, Hispanici, Germanici sermonis aliorumque fere orbe toto idiomatum multitudo, vbicumque foret Societas, sonaret, ibique nascentis Ecclesiæ instauraretur miraculum, cum in multiplici dissonantia linguarum etiam barbararum, vnus caritatis eiusdem cordis que vnus suauissimus sonus audiretur. Hoc modo Messanæ Collegium, anno 1548. conflauere Patres duodecim, ex singulis singuli orti Prouincijs, Regnis, etiam magnam partem lingua, imperioque dissentientibus. Quod prudens ciuitas merito admirata, videre visa est quod refert de fidibus cytharæ Augustinus, quarum vnique suus est proprius ab natura sonus, sed sociarum tinnitui sic attemperatus, ut vna plures vellicentur, fiat suauissimus concentus, ex diuersis, sed non inter se aduersis. Nec magis hæc affectus patrij, ad nostros sine cuiusquam discrimine amandos expoliatio ferebatur, quam externos perinde adiuuandos, ut si nobis vbique gentium ciues essent. Itaque principes, in legendis quibus conscientia arcana crederent, promiscuè habebant, suæne ij forent, aut alienæ ditionis, dum essent è Societate; rati solum omne, nobis patriam esse, gentem omnem nobis esse cognatam: inter hos Ioannes III. Lusitania rex, excusante Mirone externam originem confessionibus illius minimè opportunam; respondit nullum sibi esse externum qui esset de Societate.

Ps 150.

Quibus autem viis hanc assecutus sit Fundator sanctissimus animorum in nostris hominibus tam necessariam, pulchramque concordiam ex Constitutionibus habetur, vnde pauca solum huc transfero, quæ ad hanc videntur potentiora extitisse. Nobis primum nihil esse antiquius voluit, quam ut vltro patria veluti extorres, abstergeremus à nobis omnem illius minus expurgatum, ac religiosum sensum: neque id satis, verum & diuersis nationibus oriundos, peculiari quodam animi flexu nobis iungeremus, aquarum in morem quæ in procliuè, in plana, aut infima decurrant, velut fontem natuum oblitæ, ire alijs obuiam videntur aliunde scaturientibus, & cum iis in eandem confusæ, pereundo simul, ac perdendo vberius crescere. Quo spectat illa æternum legenda Euerardi Mercuriani sub discessum patrum salutatio, Congregationi tertiæ à qua Societati Præpositus fuerat, hanc mentis vnus vniuersorum concordiam inculcantis. *Obsecro vos, inquit, per misericordiam Domini, ut huic quam maximè inuigiletis, alter de altero in bonitate sentientes, ut utrique inuicem bene sentiamus. Omnes enim eiusdem Vocationis, & fratres, & filij estis. Itaque nulla obsecro sit Sar-*

XXVIII.

Quibus modis S. Ignatius nostrorum concordiam sanauit.

*matia, nulla Hispania, Italia nulla, nulla Germania aut Gallia, sed una Societas, vnus in omnibus Deus, omnes in vno Domino Iesu Christo, cuius membra estis.* Quod autem sermo de armis principum vario Marte pugnantium, poterat affectus partium in audientes influere, partibus illis obnoxios; vetuit omnino domi talia iactari. Ad hæc cuique plurimum commendauit, Christum in aliis vnum attenderent tanquam eius spiranti expressum imagine, vt defixo in speciem tantæ pulchritudinis oculo, nullum præterea in iis possent naturæ aut morum, aut ingenij errorem discernere, & quod est consequens, auersi, aut contracti quæ inde nascuntur animi frigora deuitarent: iudiciorum item discrepantiam vehementer damnat quod consueuerint sequaces habere voluntates, vt ventorum impullum maria: quia vero id habent priuatæ rationes, vt affectum omnem ab aliis auulsum sibi penitus vindicent, & competitores diuidit ambitus, adeoque interdum etiam committit manifesta æmulatione; vno superiorum maiorum iudicio dispensari inter nos loca, officia, ministeria gradusque voluit, cunctaque illorum ex arbitrio suspendens, nullum ambitioni, & nundinationi locum, nihil possessioni, & præscriptioni residuum fecit. Si quibus vero innasceretur quædam animi rabigo, aut offensuscula verborum etiam perleues, plectebat eas tam acriter, vt reum corrigeret alios terreret: sic vnus ex præcipuis patribus pœna grauissima inconsiderantiam castigauit, quod phrenetici domi ægrotantis, foris per iocum deliria retulisset. Quanto acerbius fuissent si quibus excideret narrare quæ in aliorum contemptum, aut dedecus verterent. Dissidiorum denique fatores, & dissensionum artifices, linguæ bicipitis venenato telo alios inuicem proritantes, vt deprehenderat, mox veluti pestes expellebat. Inter quos fuit, de quo dimittendo cum Patres duodecim conuenissent; & ne qua vrbi offensio præberetur, decem ex iis retinendum, & emendandum iudicarent, duo reliqui dimittendum; vir sanctus contra morem suum pluribus adhærendi, duobus accessit, aiens Romæ nulla re grauius ciues posse offendi, quam si accepissent nos dissidiis laborare, & eorum auctores stolidam patientiam tolerari. Par tulit præmium alius qui vt Romam venit, de Simone Rodericio cuius fuerat viæ comes, quædam effutiit, tanti viri virtute indigna, quæ vbi accepit Ignatius expiscari ab imo rem totam ex veris certisque statuit, nihilque competit, præter expertes culpæ omnis chimeras, & nebulas imaginosi hominis, interpretatione laua falso in crimina detortas: quare obrectatorem ad palinodiam adactum, etsi erat vir doctus, & raræ ad concionandum facultatis inexorabilis dimisit.

## XXIX.

*De voto reijciendarum dignitatum, & conuentione S. Ignatii in iis ab Soc. repellendis.*

Nexum hunc duplicem eumque grauissimum quo cum iis qui regunt Obedientia; charitate mutuo iungimur; coronat ornâtque tertius Deum spectans, in eumque contendens, quem postremum ex paucis referam, quæ inter multa Societatis conseruandæ præsidia S. Ignatius tradidit. Est vero mens ab concretione fumoque humanarum rationum pura, & libera; id vnum viuendo, agendoque ardens & ambiens, vt vni placeat diuinæ bonitatis,



nitati, eiusque gloriæ famuletur. Fas ergo nemini strenuè quamlibet atque magnificè Ordinis splendori, & proximi bono insudarit, mercedis quicquam admittere, vel honorarium aliquod expectare, vt per hanc animi comparationem tum Deo sanctius, tum hominibus gratius, tum nobis constantius operam locemus, quisquis enim Deo laborat vni, quicquid eximie patrauit, nihil se vnquam egisse tanto dignum munerario reputabit. In qua spei cuiusuis caducæ abdicacione primas tenet dignitatum fuga, quæ tam sanctè nobis imperatur, vt sacrilegum sit apud nos, illas ambire si domesticae sint; si externæ, oblatas admittere, nisi præcepto summi Pontificis imponantur. Hoc enim propositum Professi omnes voto firmant, cuius formam ac modum S. Ignatius Constitutionum parte decima descripsit. Nam vt primum vix nata Societas prodiit, cum multi ex ea ad infulas, ipsamque purpuram apud Pontificem optarentur, nihilo lentius iis Principum votis Ignatius obstetit, quam si subituris in Societatem honoribus, eodem aditu exulatura esset Christi humilitas; quo factò docuit successuros sibi Præpositos in simili causa quid sequi deberent. Quod autem ad promouendas spes quæ nouæ affulserant, reuocandæ ad Rom. Ecclesiam Æthiopiæ, Iulius III. Patriarcham, & duos Episcopos, è Societate Regi Lusitanie concessisset, voluit sanctus perèni suo testimonio constare, nihil ab se omissum quo id ab Societate auerteret, multo longuis abfuisse, vt electioni illi blandimento illectus profecturi ex ea boni assensum præberet. Sic in decimam partem Constitutionum, *In Patriarchatu*, inquit, & *Episcopatibus Æthiopia admittendis, resisti non potuit*. Et aliquanto post, *resisti non potuit*. Quæ verba hoc sensu exponit Hieronymus Natalis, *resistendi aiunt, modus defuit voluntati & præcepto summi Pontificis; solus enim ille potest Societatem compellere*. Ac resistendi mensuram definiens quam præiuit Fundator, & iubet Institutum ab Societate adhiberi, *Omnes igitur modi ait, & rationes resistendi, & impediendi, sunt excipiendæ, & exercendæ, omnis lapis, vt aiunt, mouendus ne dignitas accipiat, nec desistendum, vel animus est deponendus, donec omnis industria nos deficiat: quod nunquam esse debet nisi quando diserte obligabit sedes Apostolica ad mortale peccatum, nec admittere vllam planè excusationem volet*. Hanc Fundatoris sancti constantiam iuuat in aliquibus spectare. Claudium Iaium Tergesteni Ecclesiæ petebat dari Episcopum Rom. Rex ferdinandus, effecit primum Ignatius vt Iaius ipsemet supplici ad Paulum tertium libello potentissimis rationibus deprecaretur ab se illam dignitatem: rationibus adscripsit preces Societatis vniuersæ cum Iaioenixè flagitantis, ne qui Societati parens extiterat, vitam ei quam imperteriat auferret, quod futurum omnino erat, si primigenio quo solo viueret, spiritu priuari hanc sineret. Proximo deinde post triduum, sacri Senatus suffragio cum res esset vltimum decernenda, bonam eius partem in eam secum sententiam adduxit, vt dignitates in Societatem inuehi non probarent, omnes enim seorsum adiuit Cardinales duobus exceptis, quod esset alter in confessu de negotio relaturus, alter Episcopatum quem recu-

fauerat facti pœnitens resumpſisset : sed cum nihilominus animaduerte-  
 ret , multos vtilitatibus Ecclesiæ , quam Societatis vnâ & Ecclesiæ damnis  
 plus moueri , differri negotium prudenter impetrauit , atque interea tam  
 supplicibus , & tristibus literis , & suasionibus regem fatigauit , vt desiste-  
 rit ab ea cogitatione , & iam metu , Societatem periculo liberarit. Ali-  
 quot post annis idem Ferdinandus Petrum Canisium ab Iulio tertio posce-  
 bat Viennensem creati Episcopum ; sed egit tam validè , tantòque dictorum  
 pondere apud sapientissimum Pontificem vir sanctus , vt polliceretur Ponti-  
 fex inuito Ignatio non promouendum Canisium. At iacobus Lassus regis  
 Romæ Orator videns frustra fore si expectaretur Ignatij assensus , vrgebat  
 vehementer præcepto Canisium adigi ad subeundum muneri delato , etiam  
 Ignatio reluctante. Negauit præcisè Pontifex se facturum , his verbis. Haud-  
 quaquam verò , sunt enim nobis necessarij , hoc est , vt explicuit postino-  
 dam Cardinalis à S. Cruce , dissolueretur Ordo tantæ in Ecclesiæ obsequia  
 opportunitatis , si ambitioni panderetur in illum accessus quam dubio procul  
 dignitates secum essent in eum illaturæ. Quod longo prospectu cauens Igna-  
 tius , prudenter illas , & fortiter à nobis arcebat , sollicitus potius , malorum  
 ingentium quæ consecutura , processu annorum ex iis essent ; quàm boni  
 tenuis præsentis specie illectus. Iam sacram purpuram quam ab eodem Pon-  
 tifice , Francisco Borgiæ Carolus V. impetrarat , quanto molimine , quo  
 successu ab eo defenderit , clarius docebit Epistola quam ea de re ad Bor-  
 giam dedit , qui tunc Ignatio ab secretis erat. Eius Epistolæ verba sunt  
 [ Carissime in Christo Iesu mi Pater. Multiplici nobis argumento constat,  
 Deo quantoperè cordi sit R. vestræ simplex , & vltro abiecta conditio,  
 nunc tamen ex eo fit manifestius , quod eam grauissimo ponderi subduxit  
 pilei , caput molestius vexantis , quam quiuis ex iis quos solet Antonius Rio-  
 nus discumbentibus imponere. Decem fere , aut duodecim dies sunt , cum  
 ex sacro confessu egressus Cardinalis Cueva , significauit Patri nostro , con-  
 stitutum esse de R. vestra in Cardinalem promouenda , quod idem mihi  
 Cardinalis Maffeus gratulabatur mirificè , cum eo ipso die illum adissem ;  
 sed hoc apud illum cum apertè dolerem , quod esse dicerem ab Societate  
 valde alienum , vellem , ait , Societatem vestram , Seminarium fieri Epis-  
 coporum , & Cardinalium. Postquam autem audisset ex Cardinali Cueva  
 Pater Generalis decreti negotij quæ dictæ fuerant rationes , statuit de eo cum  
 Pontifice agere , & egit tam prosperè , vt significaret Pontifex , nihil se  
 ambigere , quin Romæ in Societate status præsens maioris esset ad Dei  
 gloriam momenti , quàm si foret in Collegium Cardinalium adlecta , quin  
 & eò venit vt diceret , R. vestræ vitam aut cuiusuis alterius è nostris , præ-  
 optare se suo pontificatui , quod vni scilicet attenderemus Deo , sibi nimio  
 plura incumberent quibus cogeretur in varia distrahi , & in eo denique res  
 stetit , vt negaret missurum se ad R. V. pileum , contra ipsius voluntatem ,  
 ac nili certò de ipsius assensu accepisset. Viderit iam R. vestra vtrum ve-  
 lit ; Pontifici quidem à Patre nostro iam affirmatum est ipsam nolle , &

solo

solo huius rei metu frigidissima tempestate, ipsam Roma existē, quo factum, vt Pontifex cogitationes alio verteret: actum inde ab eo etiam cum præcipuis Cardinalium; cum aliis summissi qui agerent, & cum ipso Legato Iacobo Mendoza, mēnsque Pontificis omnibus explicata; ac licet extiterit nemo, quin se vehementer dignitatem illam R. vestra velle prætulerit, multasque ad hoc rationes notarit; sed in eam demum perluasionem omnes conuenerunt, vt faterentur id non conuenire. Habetur itaque pro re conelamata, talisque tota vrbe iactatur, quod in R. vestra arbitrio posita fuerit, quam putem aperto ad solem, & pluuiam capite ambulaturum libentius, quam vt eo pileo se tegat. Nunc boni nunciij gratiam ex ea peto, Sacrum pro me faciat de Spiritu sancto, vt dignetur mihi ad obsequendum sibi vberius adesse. Romæ 1. Iunij 1552. Ex commissione Patris Nostri Ignatij. Seruus in Christo, Ioannes Polancus. ] Hoc porro negotium priusquam Ignatius cum Pontifice & Cardinalibus tractaret, triiduum totum ardentius cum Deo tractauerat, indixeratque nostris sacrificia, & preces, quibus sibi mentem eò inflecti postularer, quod esset Deo gloriosius futurum, atque hinc tam clara in luce, Deum velle perspexit, ab Societate hunc honorem depelli, vt diceret, ne omnium quidem mortalium supplicibus studiis ab eo arcendo destitutum. Nec fuisse videtur futurus lentior, si quod instabat Lainio exitum habuisset, nempe vt is quoque inter Cardinales adscriptus fuisset à Paulo quarto, à quo vnice amabatur; cuidam enim ex nostris Patribus in hæc verba professus fuerat suam mentem: breui fortassis Lainius, renunciandus est Cardinalis, id si euenerit, tantos in oppositum motus, excitaturus sum, vt palam intelligatur ab omnibus, honores eiusmodi, quo animo Societas ferat. Et sanè, Deo laus; multo plures de Societate Episcopatum recusarunt, ad quem expeiebantur magnis suffragiis, quam qui supremo imperio ad illum coacti sunt: vti & maiore numero fuere qui sacram purpuram Societatis panno, ac vita mutare voluerunt, quam qui ex Societate sacram purpuram induerunt. Superbiam nobis Philippica sua inter sexcentas calumnias Arnaldus, multique hæretici, affingunt nobis minimè triuiale; hoc si quam veri præferret nebulam, nostræque ambitus, non dico macros, & tenues, sed Eminentissimos dumtaxat honores captaret, ex tam multis nostrorum, quos Reges, & Imperatores, habere conscientie arbitros voluerunt, profecto vel vnus aliquis, id fastigium prehensisset. At ne vni quidem id hætenus obuenerit, non quod multorum egregia merita tantis præmiis paria non essent, vel apud principes summè beneuolos tantum gratia non polerent: verum alia Deo sanctè sponponderant, aliis conditionibus viuere, pro Instituto didicerant; religioso suimet contemptu & subiectione vltronea superbi.

Iam hæc dignitatum professa tam serio repulsa, semper ab sanctis, & sapientibus credita est mira, ac necessaria efficacitatis, qua se tueretur Societas; non ab iis modo quæ Religionis cuiusuis naturam labefactant, sed

XXX.

De exclusis  
ab Societate  
dignitatibus  
sapientum  
iudicia.

quæ peculiari eius instituto eò insidiantur periculosius, quò esset pronior in eam quam in ceteros ordines, & damnosior eorum ingressus. Certè Pontifices alij præter duos quos ante nominavi, Societatem, & bene perspexerant, & habebant mirificè caram; nec obscurum iis erat quantum interesset ad Ecclesiarum commoda, vt ex nostris pastores iis deligerentur, viri sanctitate, & doctrina insignes: boni tamen haud paulo excellentioris, tanta est ab iis habita ratio, vt nec suis, nec principum votis id vnquam indulserint. Quin imo Gregorius XIII. qui tanto amore Societatem complexus est, eamque tantoperè in Ecclesiæ vsus adhibuit, Cardinalem Cornarum alloquens cum in hunc sermonem iuisset latius, conceptis his ad illum verbis conclusit. Aliam breui nos vitam inibimus; **Vestra Dominatio**, pro ætatis vigore superstes futura, meminerit nunquam committere, vt quisquam de Societate in Præfecturas Ecclesiæ prouehatur: nam si semel in eam iis detur aditus, eodem eius permittem secum trahent. Quare Societatem Pontifex Optimus vehementer monebat, electiones eiusmodi totis viribus ab se defenderet, nisi si quà forte tot inter Sacerdotes idoneus reperiretur nemo, qui posset Ecclesiæ præfici, quod fuit perinde, vt nunquam futurum dicere. Cardinali tamen à S. Cruce (qui Julio III. Marcelli II. nomine successit) longè tunc alia mens erat, licet Ignatio esset incredibili beneuolentia coniunctus: ad restituendam enim Christianitatem, nihil aiebat, validius & expeditius, quàm si doctis, sanctisque pastoribus, Ecclesiæ muniantur, iam si sit instituendus Ordo, cui hoc propriè incumbat, vt suos informet desiderio salutis alienæ, pietate, ac literis (quibus præcipuè dotibus munus præfulum continetur) quid Societati vel possit addi, vel detrahi vt spectare ad illum Ordinem censetur? Cum vsque ab tyrocinio, suos sacrarum literarum, priuata virtutis, & iuuandi proximi studio imbuat, omnique ope, ac ministerio, animarum saluti se tradat. Fraudatur igitur adiumento grandi Ecclesiæ, dum illi negatur eorum opera, à quibus potissimum instaurari, conseruarique posset. Qua de re etiam aliquando, cum Martino Olauio disputationem mouit bene longam; nec vllis eius responsionibus valuit ab ea persuasione discedere; donec postremo ad auctoritatem Ignatij redactus Olauius, intulit eum planè diuersa sentire, licet in necessaria Ecclesiæ tempora, atque obsequia totum contulisset Societatis institutum: quæ vox statim Cardinalis prudentiam aduertit, vt absque alio argumento contueretur dilucidè, ita fieri debere, & sermone retro versum ducto, huic ego do manus, & apud me, inquit, hoc in negotio plus potest solum Ignatij nomen, quàm quicquid antea rationum mihi occurrerit, nec credibile est profecto, nos esse hac in re oculatiores, quàm fuerit, cui tam luculenter, copiosèque Deus opitulatus est in Societate tam afflictis Ecclesiæ temporibus condenda. Nec simile verò est qui Societati condendæ regendæque magister Ignatio præiuit, cælasse illum quas sibi ab eo, probaret ope-

ras impendi, quibus abstineri, ne ipsa salutis suæ periculo, alienæ prodesset.

Sanè Ignatium in leuioribus si tanta docuit æterni luminis copia, quid Deo maximè placeret; in Præfecturis Ecclesiæ vel admittendis in Societatem, vel ab ea arcendis, ex quo tot vtrisque, tam grauiam necessario sequebantur, dubitari non potest, maior quædam vbertas diuini splendoris illustrasse. Quanquam fortassis alicui, haud ita longè præuidenti, possint quoque nonnulla suppetere, quæ persuadeant in huius rei Constitutione, Ignatium, communis prudentiæ, pietatisque regulis instituisse. Nam demus imprimis, desiderio salutis alienæ; qua vna ex causa tantummodo videtur licere, vt dignitates inducantur in Societatem; si clauem aditus constanter teneat, nec ingressum cuiquam nisi meritis præbeat; damno quidem minus intolerabili id fiet: etsi graue omnino futurum sit, Ordinis florem decerpere, & optimo quoque, atque ad ministeria Ordinis eximie instructo illum minuere; vt si ex corpore laboribus improbis destinato exsudent spiritus maximè viuaces, quibus se vegetat & agit. Vnde illud viri sapientis, verè sapiens responsum; rogatus enim Præpositus Religioni cuidam sanctissimæ, quem inter ceteros ordines, munitissimum putaret, aduersus detrimenta primigenij vigoris Societatem nominauit, vt quæ optimum quodque retineret, nec ab se sineret in dignitates Ecclesiæ abstrahi; deterrimum quodque, ac reprobum dimissionibus laxiorum eiceret; hoc tamen quicquid est iacturæ quæ optimi cuiusque socij fieret, si solum inesset præfecturis sacris in Societatem inuehendis, ferendum vtrumque videretur, modo; quod primitus ardori asserendæ Christo animarum salutis datum foret, negari deinde ambitioni posset. At illa quæcumque sit in dignitates propensio, cum se intra fines meritorum arctare non valeat, meritorum profecto prærogatio iure careant oportet, qui eas captant quam maximè, tum quod iis minimè omnium se dignos sentiunt, qui omnium maximè re ipsa digni sunt; ac si eas metu periculi non vitant, honoris saltem cupiditate non ambiunt; tum quod in cœtu, animarum saluti tot modis, laboribus, ac ministeriis curandæ integrè addicto, pastoris officium candidè, laborum illorum desiderio optari non potest, quorum in Societate quam alibi vsquam seges est maior, & operosior. Tædio igitur disciplinæ, aut libertatis illicio, ambitu, fastidio rectorum, parentum inopia, commoditatum blanditijs trahi oporteret, quotquot fere sacrarum dignitatum splendidis gradibus inhiarent; quibus tamen potirentur pauci; non pauci tamen ad eos grassarentur. Habet enim absentis licet, boni spes longa, & volucris inemptam promulgidem, & dulce quiddam gratuitum quod sine pretio ducitur, & oblectat, videmusque in aulis principum, si vel vnus applicuerit fortunatè, sexcentos conscendere, licet eorum in oculis nauim totidem alij fregerint. In Societate vero quæ homines habet, nobilitate, literis, & ministeriis, etiam in obsequio principum illustres, quanto fuerent hæc procliuiora, quæ suapte sponte ex similibus principiis decurrunt;

nempe

XXXI.

Quanto for-  
ret Societatis  
damno am-  
bitus Digni-  
tatum.

nempe in hunc scopum ministeria legere; nullum admittere, nisi sublime, ac splendidum; obire nullum nisi nominis autoritatisque conciliatorem, cuiusmodi sane non fuerit, fidei Christianæ, & Grammaticæ rudimenta pueris tradere; nosocomia, & carceres visere, iisque consentibus aurem dare; pagos, villas, montana, gentes extra orbem hunc, barbaras missionibus percurfare. Eadem præterea ex scaturigine lutulenta, omnino flueret, aula- rum fores continuè terere; rixis, & aperta nonnunquam infestatione, competitoribus obstare; penetrare se in amicitias Optimatum, nundinarique illorum gratiam, geniis, & conscientiæ illorum ex utili magis quam recto & bono adplaudendo. Magnarum ad hæc ab cognatis, & viris primoribus intercessionum, promouendis cæptis machinas admouere, ac suos demum euanidos, fluxosque ambitus iisdem opibus virgere, quibus voluit Deus suam vnius gloriam à nobis in Societate procurari. Quin et si nihil inde existeret, præter vitia illa, quæ assiduitas aulica, religiosi hominibus suo contagio affricat (est vero ambientibus necessitatis primariæ regula hæc assiduitas) dici non potest quantoperè essent Societati nocitura: nam quisquis in aula nimius est, vel inde aliud præter Dei obsequium venatur; ferme plus domum reportat de aulico, quam de religioso in aulam tulerat: inde iam sui demissio, secessus, & paupertas; iam sensuum domitus, mensa pura & frugi, iam cætera religiosæ virtuti pretiosa, videri abiecta, & vilia, oculis auro & serico, seruitio, & choragio aulico assuetis; domi ægrè esse deinceps, & in proposito, foris, & extra propositum, cupidè animo, re ipsa si liceat cupidius vagari, ac stare, soluta libertatis saluam regustare, ac si tandem sibi principum clientelam, & fauorem constabiliuerint, nulla tunc vel magis intolerabilis natio, vel à qua necesse sit indigniora tolerari; rem enim suam patroni affectibus dum semper implectunt, id assequuntur vt cunctis timendi, neminem timeant, & vix lapidi illi qui fortè pedem illorum raserit. Disciplinae contemptum necessitatis nomine probari volunt; pœnam eius violatæ, quia suam non audent, patroni iniuriam faciunt; eius & placitis, & verbis, minis quoque, si usus fuerit, rem gerunt, vt metu mali grauioris, cogantur qui præsent lacunar suspicere, sinantque illos pro impotentia quilibet viuere. Quid linguam quoque perduellem in matrem optimam torquere? quid opinionem fidelis, & incorrupti clientis, famæ illius dispendio apud patronum cauponari? quid effræni licentia quiduis retegere? quiduis pro libidine damnare? nec priuatis, nec publico parcere? Quid improbum quemque, velut in tutelam excipere? partes sibi ex sequacibus conflare? sexcenta alia ex eadem aulæ religiosi hominibus frequentatæ virulenta radice proferri solita, quorum naturam fructusque generatim dum noto, simul oculis subdo quæ Societatem vastatura esset calamitas, si fas illi foret præfecturas optare, illasque ex aulis principum expiscari.

XXXII.

Addam hic quod experti scimus, vitæ, quam sumus Deo propitio sortiti, animam, atque ingenium, cum iis dignitatibus sic pugnare, vt ad eas supremo

premo imperio adacti, eadem operâ, quiete animi qua fruebantur exciderint, nihilque non tentarint ut eas à se abicerent. Dicti fidem hic duo fatutam facient, primus è Societate Patriarcha, & primus Cardinalis. Iussus Æthiopiæ Patriarcha esse Ioannes Nugnezius Barretus, omni virtutum genere insignis, ob idque S. Ignatio percarus, in Asiam transit, Goa quæ caput Indiæ est, in suam Ecclesiam iturus, illic quendam inuenit Ioannem Belmudem, qui sibi dignitatem illam vindicabat: is Barreti aduentu commotus de illa iure asserenda illico tractare; Æthiopiam dudum ad se pertinere; illam sibi à Paulo III. creditam; eius diploma si nullum proferret, Patriarchæ quo incedebat cultum, honorémque ac nomen Patriarchæ sibi etiam in Lusitania delatum, fidem veri non dubiam facere, nec deesse illic honoris illius quos daret testes oculos. At enim Barretus ad vincendam causam, in qua vinci optabat, nec egebat probationibus nec lite: siquidem vir sanctus, qui molestissimo honoris illius pondere premebatur, felicem se sorte tam bona credidit, hominis qui onus sub quo ipse plurimum gemebat, vltro sibi assertum vellet. Dat ergo confestim latissimas ad Ignatium literas, rogat enixè Pontificem adeat, contendatque ex eo quantum valet, missionem sibi ab eo munere exorare, immunitatémque à quavis alia cuiusvis Ecclesiæ præfectura: id si non impetret, in procinctu se stare ad relegendum mare, Romam versus, proiectumque ad pedes Pontificis deprecaturum se tot lacrymis, & questibus id munus, ut speraret haudquaquam se denuo, animæ suæ periculo, in curam animarum iactandum. Sed Patriarchatum legitimum iure optimo cum teneret, non valuit ab se illud excutere. Ac Æthiopiam etsi ei adire non licuit, Imperatore obnittente, & spes datas, Romanam amplectendi fidem indignè frustrante, sed egit interea in Collegio Goano, hoc vno ab aliis differens, quod eorum nemo pauperior, & obedientiæ, sui que abiiciendi amantior. Quod autem Ignatio in Societate gubernanda iam successisset Iacobus Lainius, scripsit item ad illum ardentissimas literas, quibus illi magnis cum precibus dignitatis suæ abdicationem committebat, ut à Pontifice ratam haberi obtineret; quod si præstitisset, prolixè operam deferebat, ut in egentissimo Societatis collegio coqui munere fungeretur: & hic quidem sensus primi ex nostris Patriarchæ. Cardinalem vero Franciscum Tolletum primum, Societas habuit; pari virum doctrinæ, pietatisque gloria illustrem: in edito illo eminentissimi honoris fastigio, quam molestum sibi, & inquietum gereret animum, quantumque contenderit illam exuere purpuram, suomet certius exponet stylo, quam possit ex meo intelligi. Erat tamen Clementi octauo gratissimus; adlectus ab eo in Sacrum Collegium fuerat; amabatur ab eo tantoperè, ut ei diceret aliquando, habere se illum, duobus suis nepotibus cariorem: non deerant quibus ingenti Ecclesiæ bono se largè commodaret occupationes magnæ, & nobiles: ad illum siquidem deferebatur magna pars gubernationis. Verum ille instinctus ab dignitatibus abhorrens, primæ vocationi primitus innatus, nunquam de-

stitit animum lancinare, inquieto possessi splendoris odio, & acerrimo desiderio, securam in veteri statione quietem honoris illius abiectione repetendi. Anno igitur necdum euoluto, ex quo cooptatus in Sacrum Senatum fuerat; infimis precibus supplex Pontifici accidit ad impetrandam purpuræ abdicationem, deditque ad hoc quam ex autographo hic red- do Epistolam.

BEATISSIME PATER.

Ne velit obsecro S. V. leuitati, præcipitantæ, aut cuius alteri perturbationi quod scribo assignare; multos enim iam menses mecum id verso, ac delibero; multis, & meis, & seruorum Dei precibus, Deo, & Matri Virgini commendavi. Post quæ fixum apud me ratumque est, quoad me attinet, abdicare me purpura, rebûsque cæteris, & in solitario secessu, tantillum hoc vitæ quod restat exigere. Eò me summatim quatuor vehementer inducunt. Vnum tam exilis in dignitate hac virtutum progressus, vt mihi potius regredi videar, & retrocedere quàm vltèriùs tendere. Alterum diuini amoris quem rebus omnibus antepono, frigus quoddam quod experior mihi ex occasione, tot impedimentis, interpellationibus, distractionibus sensim obrepere. Tertium ardor quem mihi diuina bonitas suggerit, eius amore spernendi omnia, quæ velim ad hoc multo plura esse, vt possim plura relinquere. Quæ tria breui comprehensa vsum continent tam multiplicem, & vastum, vt libro integro vix satis explicentur; & hæc, coram Deo loquor, continua me inquietudine, ac mœrore suspendunt (quem interdum occulto, sapius dissimulare non valeo) mihi que caduca hæc omnia in fastidium vertunt. Quartum leuius, & aduentitium, valetudo corporis imbecilla, quæ tot officiis Congregationum, consultationum, conuentuum obeundis, valde atteritur; meo quidem sat magno cruciati, tenui licet in Dei honorem pretio. Verba deficiunt quibus pro grauitate hæc exprimam, sed possunt ex eo vtcumque intelligi quod singulari mea volu- ptate ab iis me abstrahunt, quibus solent mortales tantoperè affici. Supplex obtestor S. V. quàm possum infimis precibus per Christum D. N. qui tantum nostra causa fecit, *qui cum diues esset, propter nos euenus factus est*, ac per sacratissimam eius Matrem, quam S. V. tanto studio veneratur, & cuius amore hæc omnia moueo, ratam velit habere hanc meam pilei, pensionis & meæ cuiusuis alterius rei abdicationem, sinatque tranquillo in angulo mori, vt tam pridem optavi, & tantoperè nunc opto. Quo meo discessu S. V. iacturam fecerit aut certè perleuem, aut nullam. Nec V. S. prius mihi quod peto negandum statuat, quam Christum, eius- que Matrem sanctissimam precando consulat, vt lucem affundant, in qua cernat quid fieri deceat, Deoque placeat; hæc enim de causa *in scriptis* hæc dedi. Cogitet autem, quod contendo, aliud coram Deo viuento non spectare præter ipsius obsequium, & meæ animæ salutem, virtutisque perfectæ



perfectæ officia, quæ Deo, & Matri sanctissimæ debeo. Quare iterum supplicem, & intimis, & infimis precibus S. V. accido, vt quo me hætenus tot annos tot modis dignata est, amorem hic etiam exerat; nec inde obsecro argumentum ducat animi erga se parum grati, parumque memoris beneficiorum quæ in me contulit; nouit omnium iudex Deus esse me ab hac nota maxime alienum: nam si me donis S. V. tantum ornasset quibus deferendis Deum valeo promereri, hæc me nexu æterno constringerent ad S. V. diligendam. Quanto magis cum & beneficia, & amor quo in me congesta sunt, tum per se magna sint, tum potentissima vt S. vestræ me totum deuinciant. Adsit semper S. V. Deus, eamque bonis omnibus cumulet. Expecto S. V. imperium, vbi commodum fuerit id mihi indicare. 3. Septemb. 1594.

*Abiectissimus, & deuinctissimus seruus*

## C. TOLETVS.

Viri meritum auxit Epistola hæc, absque imminutione dignitatis; dum se putat Deum, & Pontificem exorasse, iamque animo sibi procul ab aula secessum metatur, quadriduo post à Pontifice reuocatur, & hoc insperato responso excipitur (quod ipse postea in tabulas retulit.) Auctoritatis nostræ toto pondere iubemus, vt omnem in posterum abdicandi pilei cogitationem deponas, nec sunt nostra hæc iussa, sed eius qui ori nostro hæc inferit. Petebas tua Epistola rem Deo à nobis commendari, factum vti petieras, & hoc tibi edicimus, mox vt ad precandum genua fleximus, auditam nobis veluti quandam vocem quæ sic admoneret, tua omni in illum vttere potestate, & iubeto illum cogitationem omnem abiicere: quod ergo vos facere iubemus ab eo nobis inditum est, qui per nos vobis iudici hoc voluit. Quæ vbi dixisset, ad quædam alia transit; tum assurgens Toletumque complexus, volo, inquit subridens, simul in desertum secedamus. Hæc ego credidi, hos duos Ecclesiæ præsidēs ex vocationis pristinæ instinctu potius, quam ex religiosæ demissionis hausisse modestia; & potui ex paucis de Societate, in gradus similes euectis, non paucos memorare, quos eiusdem sensus teneritas affecit. Nec mirum, quos virtus Instituto cognata, in proposito educat ab dignitatibus auerso; ad eas protrusos, in iis non acquiescere, nec illud spirare animi serenum quod solent alij, quos nunquam sibi vota contraria manciparunt. Facit enim voti religio sanctè Deo obstricta, quàm libera sui abiectio ab iis honoribus alieniorem; abundat tamen etiam istis Ecclesiæ, qui syluis se abdere, sepelire cauernis maluerunt, quam in has incidere præfecturas quæ suas infulas condecorare tam claris capitibus quærebant, nec alij defunt complures violenta quadam populorum veneratione, in eas coniecti, qui exacto cum iis tenerentur mæsti animi tormento, mox vt exeundi species interluxit, proripere sese in cœno-

bia, & solitudines hinc illud Nazianzeni *Vale vale cathedra inuidiosum & periculosum fastigium*, & alia quibus assumpta magis quam petita veria de-  
cendendi, suam iam deinceps non suam Constantinopolim, Synodum, Templum  
Imperat. Clerum, Virgines Sacras, Auditores, familias in se beneficas, omnes  
denique salutauit, *Non enim, subdit, Dei quoque iacturam faciunt, qui thronis  
cesserint, sed supremam cathedram habebunt, his multo sublimiorem, & tutiorem.*

*Professi di-  
gnitates ad-  
mittere co-  
eti ex voto  
debent Ge-  
neralis con-  
silia audire.  
Quod votum  
contra diplo-  
mata Ponti-  
ficum, &  
contra veri-  
tatem impu-  
gnatum est.*

Sic ergo Ignatius malis vna duobus occurrit, ambitum ab Societate, ab  
Ecclesia excludens ambituros. Si quando tamen incideret, vt Christi Vi-  
carius, penes quem solum id iuris est, homines de Societate, pena diuinæ  
offensæ adigeret ad Ecclesiæ præfecturas; prouidentissimo consilio tunc  
cauit, vt esset earum administratio & iis tuta & publico utilis. Voto enim  
ligari Professos constituit, si forte præficerentur Ecclesiis, audituros con-  
silia Societatis Præpositi, aut cui suas vices ille committeret; consiliis vero  
huiusmodi ita se semper parituros, si ea meliora esse, quam quæ sibi in  
mentem venissent iudicarent. In quo sunt quædam necessario indicanda 1.  
primùm biennio quam viuis abiret, Ignatius voti eius edendi legem Con-  
stitutione ab eo sancitam; nec sat habuisse, quod de illa cum Deo transe-  
gisset, sed Patrum iudicio, vt ipsi mos erat, subiecisse. Seruatur in tabula-  
rio nostro Romæ, consultationis huius autographum, capitibus, iudi-  
ciis, & chirographis Theologorum qui interfuerant distinctè consi-  
gnatum, quale verbatim huc transfero. *Communi omnium Patrum qui  
Congregati sunt consensu conclusum est, primo, licere vouere voto sim-  
plici; quod si quis ex Societate assumatur ad Pralationem, audiet consi-  
lium Generalis Societatis Iesu, vel eius in hoc commissarij, & exequatur  
quod ei consultum fuerit, modo pralatus iudicauerit id quod consultum me-  
lius esse. Non tamen videbitur licitum ita Obedientiam dicto Generali vo-  
uere, vt is per hoc constituatur superior Episcopo 2. hoc votum expedire 3.  
Licere, & expedire Constitutionem de hoc facere, modo ita explicetur, vt  
nullus merito offendi possit. 4. non expedire mentionem facere de scrupulis,  
vel alijs huiusmodi. Conclusa sunt prædicta omnia Romæ in domo Societatis  
Iesu. 17. Sept. anno Domini 1454.* Primus subscripserat Iacobus Lainius,  
quem vnum facile multis anteponas; inde Andreas Quietus qui fuit po-  
stea Æthiopiæ Patriarcha; Melchior Carneus Nicææ Episcopus; Martinus  
Olaius Doct̃or Sorbonicus; Benedictus Palmius; Petrus Ribadeneira;  
Cornelius Vischauenus, & alij prudentes, & docti: decreto constitutioni-  
bus inserto recognitæ sunt constitutiones seuero examine, iussu Pauli I V.  
à Cardinalibus quatuor Alexandrino, qui Pij V. nomine, Pontifex deinde  
creatus est, ingens dominicanæ familiæ ornamentum; Moniliano seu  
Aræ cœli Franciscano; Scoto Theatino; Suauio Episcopo, qui eas ne apice  
quidem mutato vel adiuncto laudarunt; multis inde diplomatis, multi  
Pontifices non modo vniuersas, verum etiam seorsum singulas, & particu-  
latim vnamquamque, ita comprobarunt, vt eos diris execrationibus subde-  
rent, quorum temeritas in iis aliquid auderet arguere, vel exagitare dispu-  
tando, quæ à me idcirco lectori obiter necesse fuit hic repeti, vt facilius  
statuat,

statuat, qua mente ictus sit, qua scientia præditus, qui votum hoc irritum, ac nullum docere voluit; & qua potuit arte, imminuatæ Hierarchiæ suspectum facere; quasi præfulum thronos, & infulas religioso panno subiiceret. Igitur in re Ecclesiæ tam graui, parum profecto viderant Paulus IV. Gregorius XIII. XIV, & Paulus V. ( præter quos dixi quatuor Cardinales) qui dum suprema potestate Societatis institutum, eiusque particulas singulas confirmarent, huic impugnatori, scilicet acutiùs videnti, delendum reliquerunt illud *Ex certa scientia* quod suis inferebant diplomatis, nec enim id poterat adiunctum, cum rei approbatæ ignorantia consistere, qua rem approbari cognitam profus non licebat. Fuit præterea religiosus ordo, aliàs nec illiteratus nec improbus, hoc vno in capite tam rudis, vt sacrilegium non discerneret à voto? aut probe discretum, & cognitum, pro voto eligeret? quæ sanè iudicia semicæcum illum videntur sapere, qui homines videbat velut arborum truncos ambulantes. Licet ergo id votum; & sanctè conceptum est; cum & bono ingenti nos alliger; nec cello splendori sacrorum antistitum officiat, nec orum consulens, respondenti propterea subditur; neque respondens, vllò modo fit consulente superior; & consilij audiendi religio ( multo quidem melior quàm petendi) nullum ius danti consilium tribuit in accipientem, nec est hominis priuati ius illud tribuere: religiosa quoque obligatio exequendi, quod optimum factu videbitur consulenti, ne vmbra quidem potestatis in suggerentem attribuit; sed suæ ipsius conscientia potius iubentis, quàm suggerentis consilio, tanquam proponentis hominem permittit. Hanc porro fuisse viri sancti mentem ipsemet explicat. *Non quod habeat*, inquit, *qui Prælatu est aliquem de Societate Superioris loco, sed quod sponte in Dei conspectu, vult ad id faciendum obligari, quod ad diuinum obsequium melius esse intellexerit, quodque placeat esse aliquem, qui sibi cum caritate, ac libertate Christiana ad gloriam Dei, & Domini nostri id proponat.* Hinc si quem deesse huic promissioni contigerit, is Deo fidem, non homini fregerit, nec possit ad eam vlla vi humana, etiam obliqua compelli. Denique spondere quæ non sunt præstanda, nisi postquam qui spondet, Obedientiæ vinculo solutus fuerit, non est gradum præsentem defunctæ iam Obedientiæ subdere, vt nec Cardinales ex diplomate Pij V. supremam dignitatem inferiori subiiciunt, cum iurati negant, se ditiones Ecclesiæ mancipaturos iure beneficiario si Pontifices creentur. Editi olim à præfule in Societate voti expletio, nec regulæ debetur, nec auctoritati quam retinuerit in eum Societas; sed voto ipsi ad eam obstringenti; Potuerit licet dum Ordini suberat, ab eo adigi ad vouendum, qui Apostolicam ad hoc gerebat potestatem. Cumque votum à voti adimplerione plurimum differat, diuersisque vtrumque ex Principiis oriatur; nihil vetat, votum vi Obedientiæ nuncupari, idemque extra Obedientiam expleri. Iam cui videatur Gregorius XIII. quatuor memorans professorum vota, quintum tacendo improbasse, quo facti præfules, iudem tenerentur; nã ille difficile imprudentiam excuset: quamuis illud opponat.

Part. 10. con.  
sit. §. 6.

Bulla Ascen-  
dente.

*Exceptione regulam in contrarium firmari.* Imprimis enim diploma, vt patet eius procerium legenti, eò solùm Gregorius condidit quo Societatis natiuum institutum ita stabiliret, ne cuius audacia illud in posterum impugnet. Qui possit igitur, contra ius omne, atque officium, quod in rei vnus gratiam factum est, prorsus contrarium agere, partemque illius instituti euertere, cuius integrè confirmandi causa, suisque speciatim cum partibus sancienti, corroborandique concessum est: belle nimirum hic exitus paternæ curæ respondeat, qua se Pontifex Optimus, disertè, Deo laus, permotum explicuit, ad condendam illam constitutionem. *Nos, inquit, vniuersalis Ecclesie utilitati, quam ex inniolato, & inconcusso dictæ Societatis Instituto, & religiosa sobolis educatione sentimus, & maiorem in dies speramus, prospicientes, & præterea eiusdem Societatis indemnitati, paci, quieti, & incremento consulere volentes, &c.* Legatur vbi votorum meminit de quibus nunc agitur, tantum abest à vero vt simplicia quatuor à professis concipi solita, excludat Pontifex eo loco ab ea confirmatione, ex quo sequatur quintum hoc excludi; vt ne illa quidem verbo vllò confirmet, sed narret tantummodo quæ seruari à nobis consueverunt pro instituti nostri, iam constabiliti, confirmatiquè ratione, & est effatum iuris peritorum, verbis narrantibus nihil decerni. At vbi ventum est ad stabiliendas Societatis institutiones, non modo nullam ex iis partem demit, sed post nouas earum approbationes, quas quidam temerè sugillarant, omnes de integro, & peculiariter singulas, iisdem quibus iam antea fuerant, formulis, & sanctionibus iterum confirmat, & roborat, cunctis quæ fingi animo poterant, iuris aut facti erroribus occurrentes. *Quin & verba, ipsius diplomatis, quibus quatuor sit votorum mentio, per se nuda seclusis aliis, causam taciti quinti tam clarè explicant, vt mirum sit ad hoc desiderari interpretem. Post emissam Professionem, ait, siue quatuor, siue trium votorum, Professi ad Paupertatis qua regularis Instituti murus est, & propugnaculum, perfectionem tuendam; omnemque ambitionis occasionem excludendam nonnulla alia simplicia vota emittunt, &c.* Vbi enim voto dicuntur promittere stringendam arctius ab se paupertatem si quæ fiat vnquam in ea mutatio; vouere item se procul futuros ab dignitatibus quærendis, & delaturos ad Præpositum eius nomen, si quem eius labis reum didicerint; certè non potuit nisi perabsurdè, & stolidè voti eorum mentio fieri, qui eligerentur in præfides, de audiendis consiliis Generalis, & (si viderentur propriis sanctiora) in opus conferendis. Quæ huius ab S. Ignatio sapienter sanctæque positæ Constitutionis, auctoritate iam Apostolica fat tuto armatæ, explicationi magis quam defensionem dicta velim.

XXXIV. Designato nobis in hunc modum solo, Fundator sanctus, substruxerat lapides, quibus vitam, & sibi & aliis inædificaret Societas, Christiana virtute perfectam; sed cum primordia vim magnam progressibus imprimant, & perennaturam; plurimum illi ad integritatem defuisset, nisi quam partem grauissimam, summæque tractatu difficilem, suis de gubernatione regulis

XXXIV.  
Ignatius  
exemplar  
suis optima  
Gubernatio-  
nis.

gulis delinearat Ignatius vſu ipſo per ſeſe docuiſſet. Quare hoc item gratificatus eſt Societati Deus, vt poſſet ex eo adhuc ſuperſtite, regendi exempla, pro regula ſumere, nec poſſum aliò quam ad ſingularem pro Societate Dei curam referre, quòd nullis conatibus inflectere ſocios valuit, vt alium vel ſibi præficerent, vel ſubſtituerent poſtea plurimum flagitanti: in quo Deus publici magis boni, quam priuatae ipſius modèſtiae rationibus conſultum voluit, vt qui Societati parens erat, idem foret illius magiſter, & monitor. In religioſis enim familiis, in quibus ciuiliſ adminiſtratio partem minimam tenet gubernationis, nimis verè Nazianzenus dixit. Benè regendi artem, artium artem eſſe, & ſcientiarum ſcientiam, ob intractabilem materiae quam tractat naturam, medendi ſcientia longe multùmque difficiliorè; hæc enim partes affecti corporis ſanandas, & contemperandos humores, quales reiſpa, ſunt inſpicit; nec ſecum pugnat ingenium ægroti corporis, nec arti molitur inſidias; è contrario iſta mens, & hic noſtri amor, vinci neſcius, præmiſque impatiens, grandi nobis ad virtutem impedimento ſunt, noſque aduerſus ſalutis noſtræ curatores miſerè obarmant, & quantum deberet à nobis ſatagi ad retegendos illis animi noſtri morbos; tantum ſatagimus ad curationem illorum deuotandam, in vtilitate noſtra impugnanda fortes, & in perniciem eruditi. Hæc S. Gregorius Nazianzenus. Cum ergo Ignatio communi ſapientum iudicio, quos habuit ſæculum aut illi coæuos, aut proximos, ægrè vllus extiterit ſiue in formanda bene regendi ratione, quòd ſuis Conſtitutionibus perfecit, quas propterea cenſebat Lainius vel Orbi reſtituendo poſſe ſufficere; ſiue ipſo in vſu, & præceptionum quas conſtituerat executione; iuuerit non parum ſuccincta eorum narratio, regendi officio functuros, ad exprimendum in ſeipſis ex Archetypo tam illuſtri Apographum. Atque vtinam ab iis id obſeruetur quòd ab ſe fieri Oliuerius Manareus olim dictitabat dum Collegia, & Prouincias regeret. Sibi nempe viſam Ignatij mentem in rebus agendis aſſiſtere, quòd aliquid deliberaturus animum in illo deſigeret, & quòd illum ſi præſens adeſſet conſiſciebat facturum fuiſſe, id ipſe fidenter perageret. Eſto enim illum cum Manareo non viderint, nec ſuis oculis eius veſtigia notarint; ſed habent quæ aſſideat eius mentem, inſtituto impreſſam, motèmq; gubernandi quem hic breuiter pono. Ex his pronam in promptu habituri ſunt coniecturam, hoc, & illo loco quid facturus eſſet Ignatius? diſſimulaturus? quòd præluſum eſt diſſoluendæ legis, an reperiturus audenter, & fortiter accuratam eorum executionem quæ Deo potius quam ſe auctore ſtatuerat, & pluribus lacrymis quam characteribus ſcripſerat? vtrum difficultatibus ceſſurus diſciplinam paulatim laxaturus, nomen ſibi captando prudentis, amabilis, ſuauiſ & pacifici Reſtoris? quæ obſeruatione vt in caſſum ab eo expectetur, qui ex S. Gregorio conſtitutus, *vt aliorum culpas corrigat, quòd reſecare debuit ipſe committit*; ita & ab iis qui prudentiæ legibus non inſiſtunt, quam S. Ignatius noſtrorum præſidibus, ſanctitate ipſa nihilo cenſuit minus vtilem, & neceſſariam. Sed cum hæc admodum

rara

rara sit, potest tamen utcumque suppleri de excellentia præstantis in ea prudentiæ exemplaris. Ad hoc qualem Ignatium finxerit, libri huius residuum narrabit.

XXXV.  
Mira Ignatij  
in regendo  
prudentia &  
fiducia diuina  
consensio.

Atque illa imprimis quæ negotiis præmittebat, diligenter attendere, longum meditari, maturè prospicere, expendere singula, diu consulere; argumenta sunt hominis solius prudentiæ dictata confectantis: rei naturam examine serio introspiciebat, explorabat eorum genium quibuscum tractanda incidisset; temporis opportunitatem, præsidia, offendicula, etiam remota & dubia: adnotabat sub noctem quotidie, quæ essent postridie præstanda; quibus vero eorum demandabat curam, suggererebat iisdem rei promouendæ, magno numero, adiumenta, atque consilia: apud se tamen grauiora quæque diu prius multumque versabat, quàm ad aliorum examen referret. Nec ferre poterat, quos erat solitus Decretalistas vocitare, qui de quacumque re poneretur, pede in vno mox pronuntiarent in vtramque partem. Ipse rerum euenta potius quam initia spectare; in deliberandis, quid boni maliue essent allaturæ; in deliberatis quas? unde? quàm graues, aut superabiles passuræ essent impugnationes, idque tam longinquo prospectu cerne-re, vt ex montis altissimi edito, longe lateque ipse iacentia; alij quamuis exquisitè prudentes, & cauendo docti, ex æquo tantum circumspicere viderentur: quàm ob rem Lainius illum vehementissimè optarat interesse Patribus Tridentinis, vt qua pollebat in cælo, gratiam, & sapientiam consulendi, ad tantæ molis negotia conferret, quanta in Synodo mouebantur, futurumque fuisse incredibili in iis auxilio. Mos illi non fuit quæ multum intererant, vbi essent decreta confestim operi mandare, nisi necessitas, aut occasionis articulus aliud cogeret: sinebat de iis iudicium dies aliquot interquiesceret, dehinc ad examen reducebatur ab ipso deno, haud quidem tam illa quæ deliberarat, quam facta illorum deliberatio, de qua vt absque priuati affectus suspicione iudicaret, quasi rem suscipiebat alienam censuræ suæ expositam. Quas autem de ea scribebat Epistolas, non dabat, nisi ter quater ad limam resumptas. Hic vsus consulendi, ac ista præcipuè futuri, tam longè perspicax, & veri præfaga præsentio, ad ea interdum iisque auxiliis suscipienda inducebat, quæ abhorrentem à sensu communi præferrent speciem, & minus oculatis cum recto pugnare viderentur; verum ex iis quæ consequebantur contra omnem illorum expectationem, palam fiebat, ab eo qui vellet ex sapientiæ præscriptis agere, haud aliter consuli debuisse. Iam cum hac agendi tam consulta prouidentique ratione, prodigij instar est tantam sui diffidentiam copulasse, animumque sic Deo subiectum, vt cum sua solius industria & diligentia niti videretur, perinde se tamen Deo committeret, vt si nihil ipse penitus cogitando, atque agitando conferre ad negotium valeret. Quicquid enim iam fixum animo haberet, non ante in opus edere, quam multis precibus Deo commendasset; communicata cum suis, & decreta iam re, solitus addere, noctem vltimum consilium daturam, hoc est, esse

esse cum Deo tranſtandam; conſciendi præſidia quamlibet ſecura, & valida non prius adhibere, quam optati à Deo exitus fidem concepiffet. Quare latos ſucceſſus quibus obtinendis, nihil opis humanæ omiſerat velut ab ea penderent toti, habebat tamen, è cælo gratuitos. Cauſis quin etiam momenti ad Dei obſequium maximi mouendis, principem cenſebat primamque prudentiam, ab humanæ prudentiæ timida, incertiæque amuſſi, auertere aciem, & in iis nunquam feliciter quam auris reſtantibus nauigari, qua mentis perſuaſione ingentia opera, nulla humanitus ſpe fretus ſuſcepit, & per aduerſarios, & infeſtiſſimos incurſus in portum deduxit.

Accedebat his ſummum, in animi ſui motus imperium, amorem poſſimum, & iracundiam; quibus quicquid ineſt ſeuerum, & come, ex nutu diſpenſabat meditata ad vnguem rationis, eo verborum, actionumque pondere, ac modo, quem rerum, & temporis, locorum, & hominum momenta poſcebant. Serena, vt erat fronte, & animo cum Patribus colloquens, non raro contigit acciri ab eo aliquem obiurgatione ſeria emendandum, quo comparente totus ab eo qui erat iam alius, vultus grauitate, verborumque aculeis, videri ardere penitus, culpæ quam carpebat deſtatione & odio; recedente mox reo, placidum oris reſumere, & in ea quam ſepoſuerat, intermiſſi ſermonis tranquillitate pergere, detracta ſibi quam ſibi prætenderat, irati ſpecie, tanquam larua, quæ vultus varios, immoto eidemque animo obducebat. Hinc illa etiam verborum moderatio, tam digeſta & decens, vt ne in ſummo quidem reprehentionis acerbiffimæ calore, indignantis extaret vlla vox, ſed ex æquo, & bono ſingula pendentis. Nunquam illi quempiam excidit, quantumuis exlegem; incompoſitum, immodeſtium, obliuiolum compellare, aut quod affine contemptui, & iniuriæ ſonaret: tota erat reprehendendi vis, in deformitate admiſſi erroris, ad viuum oculis obiectanda, exaggerandæque capitibus ex Dei, peccantis, aliorumque offenſa depromptis. Quare nolebat in iis qui præerant, animi motus, iræ poſſimum, extinctos, planèque mortuos, ſed probè domitos: quibus enim in domibus ſola vel naturæ vel arte quaſita dominatur, immota ſemper, & ſuda tranquillitas, illic dubio procul vitia nidulantur, vt iacente in mari Alcyones, ſic Oliuerium Manareum de abdicando Rom. Collegio cogitantem, quod in eo regendo moueretur ſapius indignatione, quam priuatus extinctam putarat; docuit haudquaquam ira omni carendum, ſed eam, & alios eius adminiculo regendos. Eos tamen aut notæ probatæque virtutis; aut reos errati non leuis eſſe oportebat, quos ea quam dixi ſeueritate obiurgandos, cenſeret Ignatius: de cætero enim rectores plurimum admonebat, cauere ab aſperitate qua ſuos ab ſe, aut facerent alieniores, aut iis ſuſpecti fierent. Quafi forent perſonis potius quam earum lapſibus inſenſi: proin aſperitatem, maxime in eos, qui eſſent imbecillæ virtutis, & ſuſpicioſi, minime adhiberent, niſi hanc publici exempli aut neceſſitatis iuberet ratio, ne mali multo

XXXVI.

Animi ſui  
motibus quæ  
perfecte Ig-  
natiſ impere-  
ret.

L I

plus

plus nascitura inde diffidentia procrearet, quam expectaretur de reprehensione acerba boni. Quod fere tunc evenit cum & ingenium magis impatiens, quam disciplina cupidum, arguit castigatio iusto frequentior; & seueritas nimia obiurgandi, comprimi nescium perturbati animi tumorem manifestat. Quos tamen robusto pectore, & virtute mascula solidos, probabat, habebatque propterea percaros; etiam exilibus de nauis castigare verbis durioribus consuevit, inter quos praecipue Hieronymum Natalem & Ioannem Polancum fuisse video, rara virumque bonitatis, ipsique vnicè dilectos; in quo haec ab tali homine qualem ipsum sciebant, labecularum vituperatio, virtutis pabulum, iis suppeditabat, quos norat profectus heroici auidos, & capaces; debilioribus autem contemnendi sui, & tolerantiae documenta, si quando fieret, vt simili aliaue ex causa perstringerentur, aliqua exprobratione. Verum huic, si fas nominare, artificiosae praestantium hominum increpationi hunc ponebat modum, ne quid de illorum egregia fama detraheret, crebritate illa morosae reprehensionis; è conspectu enim cum abirent, laudabat eos adstantibus, & virtutis gradu quam excelsò starent indicabat, ita iis & sua conseruabatur auctoritas, & admiratio conciliabatur infracti roboris, & ab ictu priuatae publicaeque opprobriationis assiduo maiores animos virisque ducentis.

## XXXVII.

*Mira de-  
votio-  
nis Ignatij  
accommo-  
dandi se sin-  
gulis.*

Suspiciebatur in eo praeterea, illa sagacissima prudentiae cautio, quae se singulorum naturae ac genio sic attemperabat, vt se omnibus non vnum, sed de se vno Rectorum totidem representaret ingenia, & formas, quot essent diuersae illorum quibus praerant formae, & indoles. Solerti enim vultu anatome, ita singulorum dissecabat, & scrutabatur animum, procliuitates, morem, affectuum impetus, & procurus; vt introspiceret eos clare ac penitus, & eorum nemo sibi esset notior quam ipsi. Modum inde cum iis agendi fingebat, seuerum, affabilem; mitem vel tetricum; contractiorem, aut fiducia explicatum, aut demum cuique aptiorem, magisque profuturum, & adhibebat illum facilitate tam prona, & simplici, vt ei & solus, & esse ingenitus videretur: vnde orta quorundam addubitatio, quorum suppressior oculus non satis peruidebat; cur eadem in causa, cum aliis aliter, imo interdum cum eodem diuersè ageret, pro varia eorum opportunitate; ex euentis tamen intelligebatur, quod sanctus admonisset dissimulando, indulgendo, turbando, omnino fieri decuisse. Quoddam autem, minus quantum interfit, ad religiosam gubernationem, inferiores Praepositis esse intimè perspectos, si quem Roma aliò mitteret, eius loci Rectorem docebat per literas quibus esset dotibus praeditus, & quomodo affectus. Atque hanc eandem in aliis ad virtutem ducendis tenebat, explorandi per noscendique viam. Nam etsi constabat vitae illius tenor ex omnium experientia quaecumque possint sanctum effingere, diuexandi sui, precandi, peregrinandi, patiendi assiduitate; voluptatibus diuinis, tentationum incursum, scrupulis, fastidiis, & visis rerum caelestium, magnisque in aliorum salutem laboribus; quibus in virum euaserat adeo perfectum atque absolutum.



lutum nihil, vt approbaret, vel repudiaret, nisi ex liquida, puraque ratione; tantum tamen cum esset, nunquam de se alios mensus est, sed eos semper multum improbauit, qui esse aliis pro lege decretoria id voluit quod experti sunt sibi salutare, putantque omnes exerrare, qui diuersam ab ea viam terunt, qua ipsi profecerunt. Quasi ciuitas sancta ex vna surgeret, margaritæ vnus, tantum vena, nec ad Dei curram bos, homo, aquila, & leo aptè iungerentur, licet tam indole quam vultu discrepent. Vt ergo aiebat sapius, oportere hominem in agendo, coaptare se negotiis, non sibi negotia; sic in dirigendis ad pietatis culmen suorum animis, ita se partiebatur in singulos, vt ab iis non aliò tendere, quàm quisque illorum crederetur, modo ne contra Institutum irent: quod ei omnium emerebatur fiduciam, ad euoluendos animi sinus omnes, cum nihil ambigerent, quod laudabile, ac bonum reperisset, ex cultum iri ab eo diligenter, haud tamen reuellendum, studio satus melioris, quem forte nec ipsi cuperent, nec Deus ab ipsis minus ad illum idoneis posceret. Suos igitur in huius aut illius præcipue virtutis consecratione, prout cuique conferret promouens, nunquam tamen tepori cuiusquam fauebat, nec sinebat vllum probitate vulgari contentum viuere, quæ dissimulato magnæ vocationis nexu atque imperio; anhelare ad illam ob difficultatem, descriptorum sibi itinerum, ignaua negligit. Quare his instabat continuo, monens, dirigens, carpens, pœnas, examina, exercitia meditationum, & interiorum affectuum coërcitionem, iniungens, nec sibi quicquam reliquum faciens quod elaborandæ, perficiendæque illorum sanctimonie prodesset, sed ea moderatione, ne quid supra vires à quoquam exigeret. Cumque ab robore adhuc puerili gigantis virtutem scitè discerneret, inde modum petebat oneris imponendi; & placidum, austerum; summum ius, & indulgentiam ex præuiso illorum profectu dimeticiebatur. Homines itaque perspectæ, duratæque patientiæ in ardua & difficilia, liberaliter conicere; mittere in longa, & molesta itinera, & graues Apostolica operæ labores; extremæ inopiæ, & aduersantium petitionibus obiectare. Imbecillis contra, & fere nouitiis, ne abiectioris animi fierent, leuiora semper quàm ferre possent committere; sed eo quandoque indicio quo intelligerent haberi se delicate virtutis, & teneræ, ac vel ipso pudore, maiores Spiritus ad grandia sumerent, virisque perfectis digniora. Sic enim Bernardo Iaponi, quem in Europam, sacro fonte ablutum Xauerius miserat, quamuis plurimum roganti, laboriosum munus haud lege alia permisit, quam data fide, si molestum sensisset, aut onerosius, id se illico manifestaturum, nempe adhuc is tiro non solum in Societate sed in Christi fide, cautione hac indigebat. Nec dissimili moderatione, pedo, aut fistula, castigandis ouibus utebatur, in quo interdum animaduertus est, aspectu solo infirmiores corrigere; doctus quod vellet, oculis eloqui, & quod de Christo respiciente Petrum Chrysostramus, *vocem per ipsum intuitum emittens*. Ino coldeni aliquando etiam laudibus emendabat; vt nouitiū quendam, mobilibus oculis agrè imperantem

rantem beneuolè compellans , cur tu mi frater Dominice : quam tibi Deus largitus est modesti animi compositionem non etiam in oculo geris ? At multum diuersè Oliuerium Manareum , diu iam in Societate , & virtute eximia versatum. Amabat is Ignatium vt Patrem, venerabatur vt sanctum, Roma vero Lauretum abiens nouum illic Collegium rectorus , faustam eius adprecationem sub discessum , dum petit, fixos perpetuo in eius faciem oculos tenuit , veritus ne tunc eius salutandi postremo officio fungeretur, nec esset illum deinceps in terris aspecturus. Quod ab Ignatio notari tunc quidem minimè visum est. Verum iam domo exeuntem Polancus eius notarius reuocat , monet displicuisse non parum viro sancto , illam fixi obtutus , parum modestam libertatem , cupere ab eo emendari ; ad hoc quotidie admoueri examen singulare ; in admissi expirationem , & cautionem in posterum, pensum precum certarum quotidie exsolui ; de vtroque ad eum dari quot hebdomadis literas : fecit quod mandatum fuerat Manareus quindecim totos menses , demumque tunc cessare permissus.

## XXXVIII

*Quomodo tirones exerce-  
ret, maxime  
si forent au-  
sheritatis  
aliquis.*

Tirones præsertim iuniores: velut insitias teneritatis primæ plantas quibus multum adhaeret de natiuo solo , dexteritate mitissima tractabat, vtque illis Deus cœlestium nectare voluptatum , caducarum fastidium inducit, & dulcibus lacrymis , piisq; solatiis debiles sustentat , quæ postquam coaluerint firmiter , retrahit , parciusque largitur ; sic mitem se fere, atque affabilem iis exhibebat Ignatius , illisq; miserans , non aliud ab iis exigebat, quàm quod repræsentare tunc poterant , dum id quamuis exile , fructus non vulgares virtutis egregiæ spondere videretur. Admissus fuerat in tyrocinium ad domestica opera iuuenis, cui erat satis copiosa & commoda res; Christi effigiem de cruce pendentis & extantis in basi Deiparæ , secum is tulerat , magni vtramque pretij , & qua mirificè afficiebatur , tum propter excellentiam operis , tum ob sensum priuatæ pietatis. Hanc penes se haberet , indulgit vir sanctus , nec vilo indicio innuit vel id parum decere religiosam paupertatem , vel aliquando ab eo auferendum. Creuit adolescentis virtus etiam supra veteranos valido præsertim suimet domitu , & contemptione. Quod vbi aduertit Ignatius , bene est ait , iam quando integrè non modo ab sæculo est liber , verum etiam à seipso , potest Christi effigies quam mente nunc gerit , illius è manibus detrahi. Factumque ita est iuvene vltro etiam cedente absque vilo prorsus difficultatis sensu: Sed mirabilior patientia viri sancti fuit leuitatibus perfrendis Petri Ribadeneira admodum iuuenis , cuius tunc viuacior indeoles , agrè virtutum interioribus studiis animum applicabat , nec pati poterat tenacem tot regularum disciplinam ; quare Ignatio suadebant Patres , eum dimitteret , at is sagaci præfagio , de soli natura , prouentus diuinans magnos , & nobiles ; magisq; adolescentulum , ætatis quatuor animi vitio errare , semper illi patrocinatus est , interea tolerans , & pueriles eius emendans papulas , ad id vt illum , aut inflatis offensum poenis , aut vitæ genus tam triste pertasum , urgentemque identidem dimitti , solerti semper amabilitate restituerit in gradu,

gradu, & sustinuerit tandiu, quoad transformasset in virum denique, à quo Societas, vt post videbitur, decens ingens accepit. Homines pariter nobilitate, aut literis insignes, sed ab saeculo nouos, haudquaquam promiscuè habebat. Sed honorificè compellans, ne Excellentia quidem Dominationis, Doctoris, & istiusmodi quibus insueuerant parcebat titulis, donec possent iam illos spernere; vel puderet honore tam dispari, inter pares ab eo affici, rogarèntque iis deinceps omissis communi iure, ac modo haberi. Verumenimvero, vbi iam altis niti radicibus vidisset, ac tutam sibi virtutis arduæ ab iis extundendæ præbere materiam, nullos æquè acriter experiebatur, nullos exagitabat impensius, doctissimum quemque, crebrius pudore suffundere, nullos magis dedita opera, quam illustrissimum quemque abicere, tandiùque in eo pergere, dum aut desinerent sui meminisse, aut se perinde cum aliis gererent, vt si præ illis docti, & nobiles non forent. Ad hoc autem haud vna ratione moueri se aiebat, sed ea quidem vt intelligerent cæteri, fluxas illas, & euandas seculi ampullas flocci apud nos, & nihili esse præ suppellectili pietatis, & diuitiis virtutum; neque hic illum continuo, qui illic antea, magnum esse; sed qui Christi amore infra omnes sese abicere. Deinde vero, quòd talium hominum secundos aut læuos exitus nunquam iactura mediocris, aut lucrum sequitur, monèntque vsus constantis experientia, religiosi ordinibus, nusquam aliunde plus vel incrementi, vel damni accedere, quam ab hominibus, aut insigniter doctis, aut gentis splendore illustribus. Postremo vbi vulgo conspicui, ex instituto, spe, & sententia Ordinis non succedunt, cogitèntque iacturam facere oneris, non modo inutilis, sed periculosi, tanto inde probrosius læditur, quantò erat eorum olim auctoritas elatior. Quapropter vt iis admittendis suspenso gressu, & considerato procedendum, sic periclitandis postquam excepti essent, nullam debere nimis sollicitam diligentiam vidèri. Horum vnus fuit Gaspar Loartius, Hispania tota Theologus celebris, à M. Ioanne Auila viro sancto, cum aliquot aliis, ad Ignatium transmissus, qui vbi iam parem ferendo malleo perspexit, Ludouico Gonzales ministro domus poliendum commisit, dato negotio, tundendo, scalpendo, pungendo ne parceret; sed experimenti progressum simul obseruaret. Ipse interea velut horum ignorans, miris modis tironem omni beneuolentia recreabat; quod erat illi cum iis vsitatum, quorum tentabat constantiam, ne vndequaue pressi molestius, perseuerantiam desperarent; nimirum curare ex duobus qui solent domibus præesse, nunquam non alter, beneuolentiam, & facilitatem præferret: accedebat quod experiendum Ministro mancipans, apud illum multa de ministri laudibus dicebat, aiens recte illum suo munere perfungi, procùlque affectibus minus sedatis, & integris (vt erat re ipsa) vno disciplinae communis, & priuati cuiusque profectus studio, si quid esset peccatum corrigere, gratùmque illi propterea animum debere omnes profiteri. Porro ars ista duplex exercendi alternis, atque consolandi) feliciter adedò in Loartio cessit, vt interro-

gatus aliquando à ministro, de Ignatio quid sentiret, fontem sibi ait videri oleo profluam, hoc est melleum totum ac suauem; de me vero, intulit minister quid tibi visum est, tu, inquit tranquille admodum asperitatem significans, fons mihi videre aceto profluus, quæ viri responsio valde exhilarauit Ignatium, qui tamen exinde ministrum iussit mitius cum illo agere.

## XXXIX.

*Ignatii casus  
in suis  
occupandis.*

Iam seipsum, & sua quærere, propriâque in causa, velle suum, ac nolle, taeri sollicitè; multo magis, animo destinatum, effectum captare, & persequi; tãcita quædam apud Ignatium fuere præludia Societatis deserendæ, incipiente se iam inde anima Obedientiæ, cui se deuouerat suffurari, suos ita seipsis nudatos volebat, & ad superiorum arbitria dociles, vt est argilla in manu figuli, duci, prompta, & fingi quicquid libuerit; sic æquè volebat ad Theologiam vt ad ianuarum clauis; ad nauigandum in alium orbem, vt ad domum perpetuo seruandam, paratos, & faciles, imo ab eo qui præesset, diuersa in aliquo sentire, censèbat alterum solum pedem in Societate retinere. Quod erat tritum illius monitum, indici ab eo nouitiis solitum quos exceperet in Societatem, monebat siquidem domum ingressuros ipso in limine, velut confinio religionis & sæculi, non fore illic perpetuam, & quietam iis sedem, nisi pede coniunctim utroque, voluntate nimirum, & iudicio limen transilirent, expediti ad omnes illorum nutus, quoscumque illis, Deus præficeret. Eius nihilominus in iubendo modus, de rogante magis, quàm de imperante sapiebat, & sicubi auctoritatis specie opus esset, non aliam à paterna edebat, nempe cum quadam fiducia, & amoris libertate coniunctam: quin & iussis haud raro, vel inexpectatis, vel difficilibus, subdebat vltro iubendi rationes, quo certè nihil fuit procliuus homini, nisi ratione nihil profus mouenti, eaque non humanæ solum ex prudentiæ dictatis, sed caritatis diuinæ hausta, & in suscipiendis rebus summum semper Dei obsequium, tum primo intuitu spectare solita, tum in eo postremum desinere. In adhibendis præterea ad ministeria nostris hominibus, quæ cuiusque natura inclinaret diligentissimè attendebat, vt quoad fieri posset non cuiusque tantum facultati, & dotibus (quorum est interpret ea propensio) sed saluæ quoque gustatuique occurreret, nihil enim violentum durabile, atque illa solum, ferè optimum fortiri finem, ad quæ non imperiosè raptatur voluntas, sed per se libenter, & sponte naturæ procurrit. In assignandis igitur munerum partibus sectabatur hunc morem. Tria cuique proponebat, de quibus ante coram Deo expensis responderent. 1. an essent in omnibus quæ demandarentur obtemperaturi? 2. hoc magis, an illo afficerentur officio? 3. his aut illis rerum conditionibus, vtrum alteri essent prælaturi & præoptaturi? vbi autem in eos incidere, quibus ad ea quæ proposuerat capita nullum suppeteret responsum, aut desiderium, præterquam solius Obedientiæ; tum vero repertis quales maximè optabat, magnopere iis recreabatur. Inter eos inuenit Oliverium Manareum, ex quo exculpi non potuit, tribus ex locis quoram ei dabatur

dabatur optio, vter magis placeret, sed hoc tantum, si mori iuberetur, obediendo libenter moriturum. Huic non absimilis in simili causa Hieronymus Natalis, aliud negavit propendere, nisi vt nullam in partem propenderet.

Præter illam suorum affectuum dominam potestatem, & claram sibi subiectorum perspicientiam; Ignatij gubernationem, duo alia mirè amabilem, & iucundam præstabant, magna de suis Opinio; magnus in illos amor, non personatus, & arte confectus, sed sincerus, & intimè fidus. Nouum prorsus & mirum! persuasisse sibi vnumquemque, in eius benevolentia primas sibi ab eo tribui, vsque ad eò scienter singulis, paternum amorem eiusque argumenta, nulla communis imminutione diuidebat: Nostrorum vero apud illum existimatio, credi vix potest ex illius ore quanta audiretur, de iis enim agebat tanquam hominibus aut metam virtutis eximia affecturis, aut incitato ad eam tendentibus: nec dissidebat à lingua mens, sed concors sermoni, sic planè sentiebat: quam opinionem de suis præclaram fouebat caritas à suspicacitate aliena, nec aurem credulam delationibus aduersis commodans. Contra illam quam malè prudentes politici suadent, suspicionem semper in peius arrectâ, aurèsque patulas quiduis de quolibet garrienti; quod vtrumque ad scopum collineet, quem spectant illorum gubernationes, at si semel in religiosas familias subire cœperit, cessurum profecto est in summam earum perniciem. Præter quam quod enim, datur aditus ingens perperam affectis calumniandi sapius, quam iure accusandi; eæ saltem vmbre, & minus purgatae criminationes, suspendunt animum audientis aduersus illos quos ante magnificiebant, plurimumque amabant prius quam eas de ipsis acceperint: ex quo fit, vt omnis postea benevolentia prioris, laudisque significatio, machinamentum videatur arte concinnatum, haud vnquam vero tam simile, quin serius ocyus id tandem deprehendant qui suis in rebus sunt toti oculi. Hinc suspecta videre omnia, in mentis abstrusa sese recipere, auersum premere ab superioribus animum, quo deterius nihil potest inferioribus euenire. Hæc de Ignatio scribens Ludouicus Gonzales; ne Polanco quidem, addit, facile credidisse, sinistri aliquid de aliis referenti, licet pari vir æquitate ac iudicio foret, quam difficultatem malè de aliis opinandi sapientissimam fuisse B. Bernardi sententia ostendit, *Est item vitium, inquit, Eugenium alloquens, cuius*

XL.

*Ignatij magna de suis opinio, & in eos amor.*

*L. 2. de confid.*

*si te immunem sentis, inter omnes quos noui, ex his qui cathedras ascenderunt sedebis me iudice solitarius, quia veraciter singularitè que lenasti te super te, iuxta prophetam, facilitas credulitatis hæc est, cuius callidissima vulpecula magnorum neminem comperi satis cauisse versutias. Inde eis ipsis pro nihilo ira multa, inde innocentium frequens addictio, inde præiudicia in absentes. Verum quia tam potest gubernationi obesse, si nulla penitus excipiat delatio, quam si quælibet indiscriminatim vndeuis admittatur, iubebat frequenter Ignatius, qui ad se aliquid de aliorum erroribus deferrent, quæ scitu & remedio egere crederent, scripto dare; tunc vero maximè si vehementius*

mentius narrando commotiorem animum præferrent, & recti studio ultra modum flagrantem; verba enim, ut stylo quam lingua lentius, sic & consideratius deduci; & sub oculorum censura scribi, non autem efferri. De absentibus vero, proculque agentibus quos locorum longinquitas, & ignorantia eorum quæ de se scriberentur, à depulsiōe arcebat accusatum, multo iudicabat morosius, præsertim si essent pœna aliqua corrigendi; & fuit cum Roma in Corsicam Sacerdotem è nostris, cautum in paucis, & sagacem transmisit, ut dissimulata persona quasi aliud agens certò indagaret, quæ Patri cuiusdam, mira illic ad Dei gloriam parranti, à mentientibus Catholicum nomen hæreticis obiiciebantur; deformabatur enim eorum literis turbulentus, & seditiosus; quicquid porrò de illo boni, aut secus pernoisset, publicis ad se Primorum auctoritatibus firmatum, referri mandavit. Usque eo in hac re circumspectus, ut emendandas filiorum, aut plectendas culpas, commissurus aliorum consilio, nollet fieri plures earum conscios, quam qui necessarij ad hoc essent. Itaque duobus leue aliquid erratum cum aperuisset, cui vnus sat esse potuerat; non tulit prius ad aram accedere, quam eam maculam confessione ablueret. Quòd autem alterum, tametsi promeritum, præferre alteri, obnoxium vulgo est inuidiolæ offensionibus, & quorum interest, pro contemptu id dolent; sollicitè cauit, ne quo suo vel dicto vel facto, alterum alteri, doctrinæ, prudentiæ, sanctimonix nomine antepone videretur. Petrum Fabrum singulariter amabat, suum in Christo natu primum, habebatque illum in opinione tantæ sanctitatis, & sapientiæ, quantam poscebat administratio Societatis vniuersæ; ubi tamen fuit in vnum conferenda, ab eo, & quouis alio Sociorum, suffragium suum abstinuit, testatus solum, se illum eligere, in quem, vno se dempto, plurimum vota concurrissent. Marcello etiam secundo petente duos è Societate qui sibi in palatio adessent, ad cleri quam meditabatur statuendam reformationem, ipse eum delectum deliberationi multorum credidit. Ne tamen supplenda officia magnis eorum subsidijs priuaret, quæ percipienda ex iis videbantur, quos ad ea censebat idoneos, condiciones fere ponebat in medio, quas inesse iis oportebat qui postularentur ad tractandum quod vertebatur negotium; erantque omnino ex solæ quas rei natura exigebat. Quo item ex alia parte consultoribus obliquè eius indicium fiebat, qui esset iis conditionum auxilijs præditus, & tacitè significabatur, optimè consulturos, si nequaquam ab eo in electione discederent. Quamobrem delectus eiusmodi, etsi non decernebat Ignatius, eius tamen opus idcirco erant quod toti ab eo proficiscerentur, secluso tantum querimoniarum amarore, quem parit in filiis, patris nomen commune, inæquali iure inter æquales gestum, dum eorum vnus palam cæteris rector, melior, laudabilior habetur.

XLI.  
Ignatij intus  
erga  
suos amor.

Opinionem hanc suorum præclaram, sequebatur non dispar erga illos amor, quod est alterum è duobus quæ dicebam valdè illustria in Ignatio fuisse,

fuisse, quodque in regendis religiosis hominibus, singulariter nostris, omnino est necessarium. [ Societas Iesu, scribit quadam sua Epistola Franciscus Xaverius, Societas amoris, & concordiae est, à qua omnis inclementia, & feruilis merus, quàm longissimè exulant ] dixerat vero paulò ante, Rectorem timeri magis cupidum, quàm amari, & asperitate domina potius, quam paterna teneritudine regnantem, paucos consciturum Societati tirones, plurimos desertores. Quanta splenderet mirabilitate in Ignatio hoc decus plus satis affirmant quæ nonnulli ex primis Partibus diu experti scripsere, totum nempe fuisse ex caritate & amore concretum; occurrentibus nostris eam explicuisse frontem, ea verba dixisse, ut excipere illos intra pectoris sinum videretur; Patrem filiis, quàm Ignatium suis, cariorem vnquam fuisse neminem: neminem in Societate, iam tum late diffusa extitisse, præter vnum ( mihi profus ignotum ) qui non totis visceribus afficeretur erga illum; neminem quin sibi quidlibet tolerabilius duceret, quàm longè ab eo disungi. Nec ista in nostros paterni amoris testificatio ad præsentem solum, & domi agentes pertinebat, sed æquè ad longè distitos, & vno complexu, filiorum cuique parem affectum diuidebat, de iis eius sermo patrem spirabat amantissimum; illorum ærumnis, inopia, laborum molestiis, vexationibus frangebatur; commendabat illos Deo assiduis precibus, & multa profusione lacrymarum; solabatur etiam quandoque beneuolis, & paræneticis literis, quibus nullum iis iucundius poterat perpeffionum præmium venire. Sic anno 1555. nostrorum in Gallia nonnullos, insectatione clericorum acerrima laborantes solatus est, tantumque iis addidit animorum, ut mori præoptarint, quàm statione abscedere in qua proximorum saluti militabant. Dedit quoque ad Salmeronem consolatorias ex nimia fatigatione Patuij ægrotum, quibus maiorem in modum recreatus, ut primum potuit, responsum hoc reddidit [ Ex R. V. literis perspexi, quo animi sensu ex hac mea ægrotatione affecta sit agnosco re ipsa, paterni pectoris amorem & viscera, quibus altè inscriptos nos gerit, certòque mihi hoc persuadeo, eius potissimum impetratu factum quod neque medici, nec eorum pharmaca confecissent. Addat gratiæ huic Deus, in pauperes suos semper beneficus, ut tanto amor non parè respondeam quo R. V. nostrum omnium verus pater, consolatur nos omnes & subleuat. ]

Sedenim fructus paternæ in suos caritatis, minime omnium placidi aspectus sterili specie, aut vna verborum, & Epistolarum comitate circumscribent Ignatius, vbicumque spes affulgeret posse illis humana diligentia succuri, nihil omittebat quo illis adesset, eamque ob causam, sanus ægrotusve quis foret, nolebat quenquam sibi vllò modo esse sollicitum, & siue tuendæ, seu refocillandæ valetudini aliunde, quàm à se subsidia quærere, quæ profusissima accuratatione omnibus suggerebat; haudquamquam expectans dum ea peterentur, sed petendi pudorem prouisione, ac liberalitate anteuertens. Ne quæ vero, mente exciderent, adnotabat ea

M n

diligenter,

XLIII.

Suis cura in-  
geni præfer-  
tim ægrotis  
Ignatius profe-  
picit.

diligenter, obseruatúsque est cum ad discutiendam negotiorum turbam, quibus Præpositi officium premitur, aliis alia crederet, quod suorum necessariis deesset, hoc solum peculiariter animo tenuisse, priorque vltro ministris vt prouiderent in memoriam reuocasse. Nemo itineri se dabat, quin pridie quam domo exiret, illi se susteret, vbi coram minutim perlustrabat, ecquid ei deesset recularum, quæ viatori pauperi conducunt. Nemo discrimen incurrebat, quin præsens vel abiens sollicita opera opitularetur laboranti. Roman ex Creta vbi Philosophiam docuerat, vocatus ab sancto nauigabat Ioannes Guttanus natione Gallus, vir doctus, & pius. Hunc fera tempestas in oras Siciliæ proiecit, inde Saraceni captum in Africam deportarunt, quod eo dolore sanctum patrem confixit, vt captiuum optaret sui venditione redimere: Siciliæ proregem sui peramantem, statim supplicibus literis conuenit; Patribus illic degentibus mandauit, ne cui aut operæ, aut sumptibus parcerent ad restituendam captiuo libertatem; ac ne quid eorum prætermitteretur, quod censebat ab ipsis præstari oportere, Messanensi, & Panormitano Rectoribus religione Obedientiæ præcepit, in hebdomadas ad se perscriberent quicquid in eo negotio egissent. Sed Deo visum compendiosius, coronare patientiam boni Patris, quam consolari mœrorem S. Ignatij, prius enim catena seruitutis, simul & corporis, est exemptus quam transigeretur de illo redimendo. Sed hæc in filios communis Ignatij caritas, præcipua fuit aduersus ægrotos. Voluit in die moneri sapius qui haberent; quicquid à medicis quantumlibet minimum iis præscriberetur, ab curatoribus valetudinis exegit an esset ad vnguem, plenèque seruatum, nec impunè iis esse passus est si quid neglectius curassent. Inter alia minister domus, & valetudinarij custos, oblitum cum essent, medicum ægroto per tempus accersere, vtrumque de media nocte iussit medicum quærere, nec domum nisi cum medico redire, quem cum horæ importunitate prohiberentur inuenire, coacti sunt quod noctis supererat in nosocomio subsistere. Ad ea vero quibus opus esset, nullam duxit sumptuum rationem. Laici adiutores duo Gallus alter, & alter Hispanus, vix tyrocinium intrarant, cum morbo vterque correptus est, ægrotabant domi alij complures, & iacentibus cubicula deerant; præter rem adeo angustam vt tam multos ægerrimè aleret; hic fuit qui sancto suggereret de iis duobus in nosocomium, dum conualescerent mittendis. Hoc vero, minime gentium, respondit, nec sinat Deus domi nostræ iis locum deesse, qui se propter Deum, domo, & mundo abdicarunt. Conquirantur omnino iis necessaria, Deus vice versa, nobis quoque per ipsos necessaria videbit: alium quoque adiutorem cibo instaurandum edixerat medicus paulo cariore, tres Ignatio iulios, protulit dispensator, quos vnos haberet ad victum illius diei toti domui coëmendum. At ille, conferantur sanè infirmo refouendo, nos qui rectè valemus, puro pane facile defungemur. Alias eandem ob causam, quod aliundè argentum deesset, catillos stanneos vendi iussit, & partem suppellectilis domesticæ tenuis; cuidam etiam atra bili



ex morbi insolentia consternato iussit interdum adesse nouitios, qui musicè norant, eumque piis cantibus recreare. Sed præter hanc erga ægros caritatem effusam, & sedulam, quæ illorum non modo corporibus, sed maximè animis incredibile fuit morbi, & ægritudinis leuament; aderat iis ipse per sese, ac dulci de rebus diuinis alloquio iucundè solabatur; valetudo si ingrauesceret, aut missus esset sanguis, noctu bis, terue tacitè inuisebat, ne solutis motu fasciis vena sanguini laxaretur, aut quid aliud triste incideret. Demum afflicta sanitate, viribusque prostratis, Præpositi onus, & publicas curas cum omnes in Vicarium transferret, vnam sibi pro ægrotis seposuit, sæpenumero professus, multum se Deo propterea debere, quod se multiplicis miseræ perpeffionibus docuisset alios miserari, & ex incommodis propriis, dedicisset mederi alienis. Vt autem valentes omni officio adesse iacentibus omnique beneuolentia volebat; sic istos patientiæ documenta, subiectique Deo animi de seipsis præbere; ac si quem sui nimium amantem, fastidia querula abalienarent à medico, & obsequiis curatoris, dissimulare tunc quidem lentius, & blanda partim admonitione, partim indulgendo commotum sedare: at postquam bellè iam conualuisset, demum partes æquare rationum, & pro culpæ modo peccatam iniungere. Verum si quem nauseabundi ingenij, & communi grauem, morbus Dei satelles inuaderet, crudiores affectus domiturus, vt cicuratur fustibus animantes; futuri boni spem præsentis labori anteferens, aliquanto quàm consueuisset in alios, suam in illum caritatem cunctantius depromebat, & hoc sacri vatis Deo pro ipsis iterabat, *Contere brachium peccatoris.*

Hanc Ignatius suorum corporibus ægrotantium tribuebat curam; sequitur qua ille animos, quam efficaci atque industriâ, quanto prudentiæ, & amoris temperamento, tum sanos tueretur, tum ægros sanaret; nullum enim amauit ita delicatè, vt indulgeret aliquid roganti, si longè prouidus nociturum ipsi prospiceret, vel exemplo aliis non bono futurum. Scimus, Bobadilla vnus ex nouem ipsius sociis, repulsam cuiusmodi ab eo tulerit. Petebat angustum cubiculum, ampliori mutare, & commodiori; id quia cæteris viam quandam sternebat ad eludenda paupertatis incommoda, significari illi iussit Ignatius, quin imò eius cubiculi quod sibi dicebat angustius, in partem vnam secederet, locumque duobus relinqueret quos illi quamprimum contubernales dare decreuisset. Libenter facturum Bobadilla respondit, & religiosè dicto stetit. Quibus tamen virtutis nondum esset supellex valde ampla, repulsam ita condiebat, vt negatis, potius quàm si forent concessa gauderent: tantum aberat ex ea vt amaritiæ aliquid referrent: nempe sicca non erat, magisque ad potestatis specimen, quàm ad necessitatem iniuncti muneris comparata, qualem incauti perperam vsurpant. Dabat rei negata rationes tam explicitas, & apertas, vt intercessores, persuasi omnino se contra rem illorum agere à quibus adhibiti fuerant, suam culpant incogitantiam, & conuersis in illos rationibus viri

XLIII.

Ignatij caritas in curandis suorum animis.

sancti euincerent non potuisse quod expetierant, nisi damno illorum concedi. Si cui vidisset literarum studia obesse, quod se inde efferret iactantius, vel nouarum chimeris opinionum adhereret, quamlibet sublimi, ac subtili foret ingenio eum amouebat, addens non esse ad scientias natum, ad quem appositæ non essent scientiæ. In emaculandis priuatorum nauis, artes norat mirè oportunas. Quibusdam incompositi oris, & habitus tradebat ad interpretandum modestiæ regulas, ab se scriptas, iubebatque de illis cohortationes domesticas habere, quibus alios docendo, seipos docerent, iisdemque argumentis ad earum obseruationem, eadem opera se & illos mouerent. Cui vero ex vita seculari inueterasset aliquid extraneum ab religione, monitorem ponebat caritate prudentem, qui eum obseruaret, & quicquid in eo notasset, quotidie scripto ei fideliter traderet, cuius tanquam speculi consulto illud emendaret. Quamquam hic vsus valde fructuosus mutæ admonitionis communis tunc inter nostros fuit; certa enim lege id inualuerat, vt veneris diebus omnes conuenirent recognituri errores suos, qui ab designatis monitoribus quatuor palam narrabantur, & quidem in Collegio Rom. censuræ huius initium à Martino Olauio ducebatur viro apud omnes eximio. Nonnulli vero Ignatio sub serum quotidie indicabant quoties in eo lapsi essent, quod eo authore debellandum sibi susceperant, isque dies coram diebus componens, quantum processissent; vel contra; iis obiciebat, quo vtrunque animos fumerent, vel ad promouendum, vel ad denuo inchoandum. Quandoque etiam grauiore aliquo munere perfunctum ad censuram publicam vocabat, priusquam aliud ei committeret; tradit enim Hieronymus Natalis, se post depositum Rectoris officium, patrum quadraginta permissum examini, & qua vsus in suos fuerat minus consideratam duritiem, & acerbiter ab Ignatio reprehensam.

XLVI.  
Quanta vi  
& sapientia  
tentatos in  
proposito eorum  
firmavit.

Sed nulla æquè re se effudit paternus Ignatij animus vt occupandis præfenti remedio suorum periculis, quos religiosæ perseverantiæ desperatione aut tædio dæmon in Ægyptum prolecebat: in iis fuit quem vt impetraret, tri-duo apud Deum lacrymis, precibus, afflictationibus institit, omni plâne cibito se abstinens. Alium noctis silentio, multarum horarum iterata impugnatione, denique expugnauit, consolando, terrendo, rationibus, qua valebat efficacia, configendo, quoad ille in voces, & fletus præ metu, & præni consilij detestatione prorumperet. Ita quoque prolixa concertatione, obfirmatam molliuit vnus duritiem, vt quàm impotenter paulo ante dimitti voluerat, tam supplex ad pedes se illi abiiceret, rogans, & flagitans retineri, pœnam quamlibet paratus subire suæ illius titubationis. At sanctus arctè illum complexus, sit, inquit, hæc eius pœnæ pars, ne te vnquam deinceps Deo seruire pœniteat, alteram eius partem quam commertus es, ex soluam ipsemet, cum ad me stomachi dolores redierint. Inter hæc pro ea qua pollebat perspicacitate, ad detegendas motuum radices, si desertionis impulsu conuiceret scelere aliquo incitari, tacita conscientia malè presso; morbi focum aggressus, exstimulabat illos ad confessionem culparum fidel-

lem,

lem, & candidam, gnarus periculi malignitate perpurgata, desituros lethales illius paroxifimos. Ad eam vero confessionem obeundam, si videbantur difficile inflecti, arte utebatur quam sibi olim expertus fuerat felicem; explicabat iis vitam, perditè, vt aiebat, in sæculo actam, quicquid vnquam illic grauius peccasset, veraci quidem velut Christo præfenti, narratione referebat, sed cum eo dolore iisque lacrymis, vt emollirentur infelices, & edomaretur eorum cæcus pudor. Quos ad sinceram confessionem iam dociles, nulla interposita mora iubebat expiari, adeò vt etiam aliquando de media nocte confessarium domesticum exciret ad huiusmodi aliquem audiendum. Nec sua illum fallebat coniectura, mox enim ad se à confessorio redibant supplices, veniamque poscebant volubilitatis, Deo exinde, ac Societati, fidi & stabiles futuri. Harum porro curationum occultam vim quandam ex ipso aliæ ducebant, ad infringendas voluntates mirabilem; alias patrabat maior humana sagacitas excogitandis remediis ad sanationes morborum repentinas, cum sanationis expertes crederentur. Ribadeneiram de quo modo aiebã suafisse multos vt dimitteretur ab Societate, quòd nimis absurdum putarent in cætu virorum grauium ac pietate præstantium, puerilitates deuorari in quas identidem erumpebat; magno nisu vrgebant demones vt desertione præcipiti, dimissionem præuenteret quam ei Ignatius negabat, nec validiore ad eam machina impellere iuuenem potuere, quam indignati animi auersione quadam ab Ignatio adeo abhorrente, vt non dicam cum eo, more quo prius domestico agere refugeret: sed ne oculis quidem eum sustineret, frustra huic bona verba, frontis alacritas, & affabilitas blandientis, qua prope adhuc pueri placantur. Dissimulauit tamen patientissimè bonus pater, quasi nihil horum aduerteret; nec alteram ei propterea aut agendi speciem, aut oris, vnquam exhibuit. Hunc irati horrorem excepit deliberatum consilium, subducendi se Ignatij oculis, & iurij repetendique quamprimum sæculi. Quod diuino ab iis fauori mox attributum est, qui, & parum in futurum videbant, & illum pridem domi ferebant ægerimè: doluit è contrario vehementer Ignatius, qui vt aliis ipsum pernorat oculis, sic alia amabat caritate: ergo ad se vocat modis omnibus, & rationibus quibus flecti posset illa ætas, conatur à prauo consilio dimouere: sed idcirco in cassum cadebant quod Ignatij odio omnia in peius acciperet. Quare humanam hic opem desperans, multis à Deo precibus contendit Ignatius eam sibi animam donari, factusque conscius impetrati, accersit iuuenem, & verbis tribus ita frangit, vt exclamaret vbertim flens, faciam Pater, faciam, ag: batúrque de Exercitijs ad quæ non potuerat antea ab Ignatio induci; sentiebam enim (ait idem iuratus) vim mihi tantam interius fieri, vt facere aliud non valerem. Exercitia inierat. & confessionis piaculo vitam omnem apud Ignatium purgare voluit, totúmque se illi magna fiducia credere. Auditum, placidè, paucis tantum his verbis Ignatius monuit, Rogo Petre, ne velis esse erga Deum ingratus à quo tot bonis ornatus es. Ad quæ (Pergit Ribadeneira) visa deradi ab oculis

squamæ, obfirmatque pectus in religioso proposito, gradu tam stabili ut per annos duos & quinquaginta ex quo id contigit, hoc est 1543. ne aura quidem me leuis hæctenus afflaret Societatis dimittendæ: nihilo minori efficacitate vacillantis pariter tironis iactationem stabiliuit. Erat is Baldi-  
 nus de Angelo qui Societatem anno 1551. vix ingressus, retro mox cœpit respectare: retraherat hominem pellax nescio quæ erga filium fratris tenerritas, vbique is animo, vbique oculis recurfabat, velut barbariem exprobrans, quod cum patris loco sibi esse deberet, esset tamen ab eo crudeliter destitutus, ita suum illum in Societatem ingressum cogitans impietatis, apud Deum, & homines reum, in procinctu erat ut regrederetur, actumque iam erat, nisi plus pro illo Ignatius, quam contra illum dæmon potuisset. Lucratus illum est primum supplicibus apud Deum votis, simplici deinde narratione quæ totum negotium perēgit. Vocat enim nihil minus opinantem, iubet comiter sibi assideat, & quasi cum eo fabulari aggressus, Ego, inquit, Deo me olim cum traderem, essēque, ut nunc es, in Dei obsequio nouus, appetitus sum insultu dæmonis permolesto, at quàm ridicule, te quæso aduerte, quàmque mirabili comœatu doctus sim à Deo, vincere. Recitabam quotidie ex libello psalmos B. Virginis, inter icones libello adpictas, erat in qua cognatam, ad viuum expressam videbar cernere. Quoties igitur in eam picturam incidissem toties animus examen fundebat innumerabile profanarum cogitationum, & stolidæ erga propin-  
 quos, & affines teneritudinis: hac ut absoluerer importunitate, iam constitueram, ab eo genere pietatis erga virginem abstinere, malebāque mali vitare periculum, quam boni aliquid lucrari: verum deinde, callidius consulens, animaduerti plus nimio gaudij me hosti daturum, si eo nitente, tam sancti operis merito abstissem. Impugnabat me puerili iaculo, & marte puerili; & ipse clypeo, ictus eius ludendos putauī. Carta iconem obduxi glutinata, vnaque hac arte & eam oculis, & quam ingerebat cognatæ speciem animo subduxi. Quibus dictis surrexit, & mestum tironem magna, ut in talibus semper benevolentia significatione complexus, & humanissime consolatus, ex cubiculo remisit. Quo vero animo, quàm supra necessarium murato, testantur verba iureiurando ipsius affirmata [protinus, inquit, totus cœpi in lacrymas fluere, iisque piorum sensuum, & cœlestis affectus voluptatibus perfundi, ut quicquid amoris in consanguineos ante contuleram, in Deum cōuerterem nec fratris filium postea nisi velut ignotum, & extraneum cogitaui.] Sed habet quod sequitur paterni amoris inuentum prudens, magistræ artis eo mirabilius specimen, quo videtur minus artificiosum. Obstinauerat germanus quidam nouitius, ad regustandos Ægypti cacabos; rationibus æternis hominem quatere, haud erat aliud quam phrenericum erudire; quod amabilius, & ambitiosius tenebatur, eo ad discessum incendebatur ardentius. Dat ergo Ignatius efræni habenas, quibus imperare non poterat, eique liberum relinquit, manere vellet an abire; vnam modo ab se impetrari sineret, tot mensium quos  
 domi

domi egisset, mercedem, aut gratiam; vt in quartum diem discessum differret, sed omni planè Obedientiæ, regularum, & disciplinæ morositate absolutus; hospes, more hospitum ederet, dormiret, laxaret animum, & confabularetur, vtrumque ipsi volupe vertisset. Ludum putauit ludi nouitius, & quamuis morarum impotens, condiciones rejicere adeo commodas, & comes in tempus tam breue erubuit. Hic vero cuiam venire in mentem potuit, extinctum iri hoc ipso ardorem repetendi sæculi vesanum, quo videbatur acrius inflammandus, facultate nimirum suo arbitrio viuendi, quasi licentiæ mundanae promulsidæ? Biduum egerat hac lege, vt exlex ageret, cum animaduertit, ad nocturnam quietem se recipienti mentem sibi mœrore amaro contrahi, qui ad suauitatem comparatus quam cœlo antea hauriebat, illuminauit caligantem, & conscium culpæ suæ fecit, sanctioris vitæ in religione, solutioris in sæculo, obiecto discrimine; illam enim, vt stultis deliciarum ludibrijs careat, alit tamen verax & solida voluptas, ex conscientia vitæ innocentis, diuinæ adoptionis, & gratiæ, spæique aternum beaturæ; hanc vnis caruncula huius, & sensuum affixam illecebris pauci claudunt vel anni vel dies, cum immenso dolore, ream supplicij sempiterni, atque his affatim reuictus, confususque nouitius sapuit. Quatriduanæ induciæ nondum effluxerant, cum ad viri sancti genua prouolutus, suamque incusans stultitiam, iterum se illi fide perpetua mancipauit. Magisterium quoque fuit solertis consilij quo Sacerdotem Belgam Andream nomine tenere conatus est, si vti beneficio miser uoluisset, reti enim illi quodammodo expanso iter medium interclusit, quo implicitus denuo, illam denuo perderet, qua se perditum ibat stolidam libertatem. Misit qui rogarent, suum in patriam reditum Laureto dirigeret; illic in adorabili Sacello per aliquod tempus collecto animo versaret, quid & quantum Deus intra sacros illos parietes sua causa fecisset? tum ex se quareret, vnde? quo, quamobrem pergeret? ac si lateres ipsos exprobrantes sibi ingratum animum audiret, denuntiantes periculum in quod præceps ruebat, adspirantesque meliora; rediret sane intra brachia præstolantis, securus discessionem illam, haud alio ipsi quam peregrinationis piæ nomine futuram, ipsamque nihilo quam antea minus carum: se vero interea supplicaturum Parenti virgini, errantem quem ad eam mittebat, & cui retinendo nec industriæ satis, nec meriti habuisset, non ferret sibi de manibus eripi, nec frustra illic salutem quaesisse, vbi omnes mortales eam inuenissent, Societati misellum, & per hanc filio redderet. Viatici ad hæc non plus iuliis tribus dari illi iussit: quæ parsimonia in tam longum iter, domesticæ quidem egestatis pauperies fuit, sed & exquisitæ prudentiæ acumen, quod pecuniam mutuari, ad commodiorem reuultu hominis discessum, etsi ab nostris etiam rogaretur, aiens dissentaneum fore itineris improbi fomitem illi ministrari, qui regressurus sperabatur. Sed in alterius frangenda duritie operosius insudauit. Senensis adolescens, quadrimestris tiro, virtutem monstrabat emeritam, dum se nihil ipsi opposuit. Missus ab Ludouico

Ludouico Gonzales, ministro domus, ad mendicandum per urbem ostiatim, suum quendam cognatum obuiam habuit, qui probrosum familiæ ratus, quod est apud Deum maximè decorum, vultu, verbisque indignè iuuenem accepit; num puderet illius & vitæ, & conditionis? an excidisset animo pater? an generis color? ecquem scisset vnquam ex eo mendicum egisse? ad eone alius orbe toto, vel modus, vel locus defuisset, honorificè, atque vtiliter Deo seruiendi absque suorum dedecore? saperet denique meliora hoc eius admonitu, à quo tanquam confanguineus amaretur; domum manticam refertret & pannosum centonem, reuerteretur ad se quantocyus, curaturum se illi eiusmodi Sacerdotium quod esset eleemolynæ tribuenda suffecturum, nedum exempturum ab ea turpiter corroganda. Dicens linguam monerat Diabolus, & huic aurem imbecillus, impârque malleo adiecit; domum reuertitur nec lætus, nec ille qui modo exierat: cuique illic prius visa erant ridere omnia; nunc è contrario omnia displicere, tædio omnia, & horrore esse, morderi ipse pœnitudine occulta conditionis despiciat, qua suis etiam inuisus fieret, quanto magis vulgo, & externis cumque atro mœrori se permittens haud alio egeat malorum consiliario dæmone, inde ille quamprimum decreuit, genus id vitæ abiicere, in qua sibi dolores statuebat fore perpetuos. Comperta tironis agitatione, causaque illius sanctus pater, & præcipiens animo, Hieronymo Natali sua vice domum tunc administranti, curationem illam fore difficilem, quod totum iuuenem absorbens tristitia, non esset communibus remediis cessura, tria hæc ab se iis addi voluit, præsentî malo maximè opportuna. Primum ne vnquam solitarius maneret, sed continuo adessent qui boni aliquid cum eo loquerentur, vt si à multis impugnabatur dæmonibus, multos etiam Dei famulos haberet auxiliarios; cum autem nocturno omnium rerum silentio, tenebrosus hostis plurimum vtatur vt ausus præcipites, & inopinatam insaniam atra bile affectis suadeat, iussit contubernalem ei dari, quem quoties ipse expergisceretur, statim excitaret, & cum eo aliquid fermocinaretur, ad tenacitatem dissipandam tristium cogitationum; adhæc promittere iussus est, si fixum haberet mundo magis, quàm Christo militare, nobis tamen dierum quindecim concessurum moras, quibus omni planè solutus vinculo regularum, pergeret nobiscum sedere. Postremo hæc si parum iuuissent ad conceptum errorem deponendum, coactis patribus quotquot domi tunc erant, sedatè coram, suum iis animum super eo discussu, eiusque rationibus explicaret, audiretque de illo quæ foret cuiusque sententia: sperabat videlicet illa sui manifestatione tam demissa vel salubriter confundendum, vel patrum cuiuspiam, datum iri à Deo, quod periclitantem conseruaret: tot præsidiiis, dæmonum rabies par esse non potuit, eorum ex vnguibus extorta quidem tunc præda est, & tuto reddita: quam postea infelix, denuo gratiam seque vnà miserè perdidit. Claudio quibus prudentem in filios, turbine aliquo iactatos probare statueram Patris optimi caritatem, sapientissima illius erga nouitium cautione. Ducebatur

cebat humilis paries, quo discluderetur à vico publico domus nostra, & adhibebatur ad hoc tironum opera; eorum modestiâ, feruore, sui que contemptu generoso, prætereuntes magnoperè afficiebantur, vitroque ad eos per otium spectandos ex primoribus quoque ventitabant. Erat tunc in tyrocinio ex nobilitate primaria, apprimè notus, eaque forsitan ex causa præ cæteris spectantium oculos, & admirationem curiosius trahebat, licet ipse de se cogitari ab iis longè alia reputaret, sibi que id pudori verteret, ex quo se alius gloriosulum duxisset. Domo itaque non ausus se condere, & verecundatus oculos, pertranseuntium, hærebat ab iis quam longissimè poterat, obuersisque fere in publicum humeris. Descendebat subinde Ignatius non tam opus, quam operas visurus, contigitque vt circumspiciens, & tironem seorsum ab reliquis videns, pudorem in ore illius, in mente superbiam legeret, quæ illum in vultu pudorem expirabat, & quò, nisi maturè inhiberentur desitura hæc essent prospiciens, accito Bernardo Oliucrio, qui operi præerat; non vides ait, fratrem illum segregantem se procul ab aliis, perperam tentari? expectas videlicet dum se proripiat, & adeo nihili, eius tibi est salus? excusauit minister quod sibi mandatum fuerat, de nouitiis omnibus illic occupandis. Scilicet, infert sanctus, cum id ego mandabam, verabam te prudentia, & caritate vt? Ac post breuem in obseruandis operariis morulam, tironi velut fortuito occurrit, vultuque ac verbis placidè compellans, & tu etiam ad hoc opus? inquit, abi quæso te domum, neque hic præterea compare, non facit ad tuam valetudinem hic labor. Sic semianimum excitauit, & captata ex debilitate corporis medicina, animum sanauit. Iam enim tiro alias meditabatur sedes, vt ipse postmodum narrauit, & vitam priorem mentè designabat. Hæc tamen, vt dixi suorum commiseratio, haud æquè in omnes fundebatur. Illorum erat ferme tantummodo, quorum satus recens in Societate, nondum securas radices egerat. Parens noster, scribit Ludouicus Gonzales, tirones ex tentatione titubantes solet magna suauitate consolari; cæteros vice versa, quos decet tot annis in Societate magnas opes parasse robustæ pietatis, tergiuerfantes præsertim ad iussa obedientiæ, ac priuato iudicio affixos.

Hinc satis appositè attingam aliqua de studio religiosæ disciplinæ quo in errantium emendatione, penitusque vsus est sanctus pater, quodque arduum valde est ita moderari, vt correctione peccati alicuius non fiat peccans deterior. [Nam quemadmodum, non eadem medicamenta, inquit Gregorius Nazianzenus, nec eadem alimenta corporibus quibusuis adhibentur, sed alia aliis, habitâ videlicet, vel sanitatis eorum, vel aduersæ valetudinis ratione, eodem quoque modo animæ diuersa ratione, ac disciplina curantur: Ij porò curationis testes sunt, qui morbis huiusmodi vexantur. Alios sermo ducit, alij exemplo componuntur: Alij calcaribus opus habent, alij freno: Nam qui segnes sunt atque ad bonum ægrè impelluntur, hi verborum stimulis excitandi sunt; qui vero spiritu, quam par sit, feruentiore sunt, atque effrenato quodam animorum impetu feruntur, velut equilei

## XLV.

*De studio religiosa disciplina etiam in amicissimos vindicanda.*

*Orat. 2.*

N u

procul

procul à meta currentes, hos utique Orationis freno coercere, ac cohibere praestiterit. Aliis laudatio utilitati fuit, aliis reprehensio, utraque videlicet tempestivè adhibita; aut contra detrimento, non tempestivè, & ratione adhibita. Alios cohortatio ad officium dirigit, alios obiurgatio: atque hæc rursus alios, si palam arguantur, alios, remotis arbitris si admonentur: Sunt enim qui priuatas admonitiones contemnant, publica autem reprehensione ad officium reuocentur: Sunt rursus qui liberius reprehensi pudorem omnem abstergant, contraque occulta obiurgatione, meliores reddantur, iisque quos vicem suam dolere perspiciunt, hoc muneris vicissim rependant, ut eorum admonitionibus pareant. Quidam etiam, ad minima usque ac leuissima obseruandi sunt, nimirum qui, eo quod peccata sua obscura, & incognita esse putant (quandoquidem id moluntur) tanquam sapientiores animis inflantur: in quibusdam rursus ad nonnulla conuiuere satius fuerit ita ut videntes non videamus, & audientes non audiamus, quemadmodum dici solet) ne alioqui eos nimis crebris obiurgationibus, tanquam fluctibus obruentes, ad desperationem incitemus, ac dissoluto tandem pudore, quod persuasionis pharmacum est, ad quoduis facinus audaciores reddamus. Quin etiam, cum nonnullis ita agendum est, ut non irascentes irascamur; non contemnentes contemnamus; non desperantes desperemus: quatenus videlicet eorum natura id requirit. Alij rursus, lenitate curandi sunt, atque alacri animo vna cum illis meliorem spem induendo. Alios vincere, ab alijs vinci plerunque vtilius fuerit, atque aliorum opes, & potentiam, aliorum inopiam, & calamitatem, vel laudare, vel deprecari. Neque enim, quemadmodum in virtute, ac vitio res se habet, ut illa quidem semper pulcherrima, & omnibus vtilissima sit, hoc autem turpissimum, & perniciosissimum sit: eodem modo medicinae quoque nostrae ratio ea est, ut vnum idemque medicamentum iisdem semper, vel saluberimum sit, vel periculosissimum v. g. acerbitas, aut elementia, aut vnumquodque eorum quæ modo à nobis enumerata sunt. Verum alijs hoc medicinae genus bonum atque vtile fuerit, alijs autem rursus contrarium medendi genus proxt opinor, vel res, vel occasio tulerit, vel ægotantium denique mores admiserint. Videturque hætenus sanctus doctor, morem Ignatij modumque descripsisse in curatione varijs suorum affectionibus, & temporibus aptanda, quod vijs quam varijs, fuerit ab eo cumulativè praestitum, ex ijs partim quæ dicta sunt, partim ex sequentibus colligetur. Iniungendis pœnis, quod dicitabat identidem, id suo exemplo sanciebat oportere scilicet rectorem in ijs esse liberalem: volebat itaque liberum esse superioribus, illas ijs quoque dono dare, qui culpæ nomine non essent committiti; quod tamen nisi in leuibus, minimè vsurpabat, quæ ad refrendam magis disciplinae memoriam pertinent, quam ad puniendam violationem: alioqui si foret alicuius momenti transgressio, vel exempli ratio posceret, reum ad se vocabat, maximè si esset virtutis adhuc imbecilla; deinceps illam suæ gnarum culpæ, ac intelligentem faciebat, non quæsitis ad exaggerandum,



randum, aut sententiis, aut verbis; sed tranquilla, & graui summae totius aestimatione, suis ex vero ponderibus censa, cuiusmodi semper loquendi forma illi fuit, simplex, & ingenui coloris, sed qui pertunderet animum audientis. Nec rescitum est quenquam reprehendenti subiratum ab eo unquam recessisse; sed vni tantum sibi, & culpae quam is damnauerat: delicto nonnunquam, vt explicui ob oculos posito, mulctae loco id solum addebat, vt ore ad seueritatem composito diceret, Abi: atque hoc fere cum iis tantum quos intimè amabat, qui nihil sibi hac voce ducebant molestius: quandoque reo, suimet iudicium permittens, iubebat ferre sententiam, quid & quantum poenarum deberet: qua haud sanè vulgari prudentia, ex quibusdam nimium delicatis, aliquanto plus eliciebat, quam sine-ret iis ipsorum debilitas imponi; ex aliis vero absolutae virtutis hominibus, rara captabat formandae in ceteris humilitatis religiosae, & subiecti animi documenta. Ex his duo hic modo referam exempli ad posteros singularis. Dicebat Romae ad populum Hieronymus Ottellius, quarendarum animarum auiditate flagrans, & in iis ad Christum reducendis non minus industrius, quem vt in Siciliam mitteretur, ereptum sibi sic Roma doluit, vt Ignatio ad aram facienti, ad illud, *Mea maxima culpa*, succlamaret à tergo vetula, tunde, tunde sis pater Ignati, & culpam agnosce, qui Romam viro sancto, & summè vtili orbasti. Hunc pro concione, ardore solito aduersus effrahem peccandi licentiam abreptum, eò impetus tulit vt diceret, quando illam neque Dei amor, nec metus aeterni supplicij susteret, intentandas esse à Pontifice poenas; ab eo ex loco sancto abigendos flagello secleratos. Sub concionem à S. Ignatio aduocatus interrogatusque quot essent in orbe Pontifices, cum respondisset, vnum qui Romae esset. Audes ergo, subinfert vir sanctus, nominatim non designare solum priuatos è pulpito, sed ipsum Pontificem, neque id tantum, sed iis etiam gubernandi dictare regulas, quasi aut ipsis plus sapias; aut si plus sapias, & plura videas, de iis è pulpito illos commonefacere liceat? abi nunc, & te collige, vt coram Deo recogites quid commertus sis; & hoc ante noctem huc ad me referas. Tristis admodum, & supra quam possit conturbatus recessit Ottellius, ac suum errorem subtili diu examinatione perscrutatus, ad pedes Ignatio procidens cartam ei tradit, qua partem eorum descripserat quae sibi ob culpam deberi statuisset, nempe aliquot dies publica per urbem verberatione se ipse caederet; nudis pedibus peregrinaretur Hierusalem; annos aliquot ieiunans pane solo & aqua transigeret, & quod his adiiciendum poenis superiori videretur. Verum Ignatius haec dependendi tam ampla voluntate vel supra debitum, ei imputata, in aliorum eruditionem certum ei tantum praescripsit numerum flagellorum, quae priuatim esset obiturus. Mirabilior est & grauior poena, qua se item iacobus Lainius, leuiori ex causa damnauerat. Prouincialis munere in Italia fungebatur, & optimum quemque, euocari Romam ab Ignatio cernens, vt cui pluris semper communes Societatis rationes, quam priuatae essent, paulo ini-

quius accepit, vnam domum professam tot Collegiorum spoliatione ditescere, deditque ad illum hac de re literas quibus id quidē apud illum, sed tamen reuerenter dolebat. His cum nihil egisset, alteras addidit, quibus Ignatius nihil æquē expetens quam domandi ad maiorum nutus iudicij monumenta Societati relinquere, seriam reddidit, & valde cordatam Epistolam; caneret dum partes superioris boni implere nititur, ne subiecti probi partibus deesset; motus eius radicem scrutaretur, quo nisi intra iudicium proprium non sinebatur quiescere; videret ex mero diuini obsequij studio, an ex cuiuspiam philautiæ tacito alueo duceretur; & vbi reum se deprehendisset, quā pœnā se putaret plectendum ad se perscriberet. Hic Lainius apertis oculis, & videre, & flere largiter quod ipse damnandum iam reputans, in lucro ponebat ab Ignatio damnari: respondens igitur, humilitatis sanctæ incredibili sensu millies veniam petere, rogare in pœnam, abrogari tunc sibi administrandæ prouinciæ officium, deinceps vero abdicari se ab omni regendi & concionandi munere, vsuque literarum; Romam mendicato venire: illic in culina, hortove operam ponere, ad hanc si vires deficerent, in schola grammatices quod vitæ restabat absumere, neglectum, aspernandum, ex hominum recordatione, & oculis pro re vilissima proiectum, quæ si forte neganda putarentur, flagella, ieiunia, & quoduis aliud asperitatis genus libenter subiturum. Quorum nihil ei ratum fecit Ignatius, & exsoluendæ pœnæ voluntatem, culpæ debito censuit largiorem. At hinc facile patet, tentata cuiusque arteria, quam callidè ad cuiusque vires remedia sic moderaretur, vt ipsi suos, & agnoscerent nœuos, & de magnis ipsorum exemplis discerent imbecilli, leuiiores pœnas grauiorum noxarum, æquo, & silenti animo amplecti. Accommodabat etiam interdum has pœnas, non eluendæ solum culpæ, sed erudiendo in illa reo. Sic enim cuidam, magisterium animorum ante pœne aggressio quam probè discipulum egisset, ex quo damni multum in eos redierat, quos susceperat dirigendos, huic inquam, publicas indixit verberationes, sed alis duabus sursum versus, ad humeros ligatis, ponē quopiam inclamante, ne vellet implumis ad volatum eniti. Alium vero cuius versa susdēque, mixtūque perspersa in cubiculo suppellex, confarcinare totam in faccum iussit, libros, lanea, linea, scripta, denique omnia confusè, nulloque ordine, congeri, & circumferre tota domo faccum, culpam incompositæ negligentia subinde repetendo. Sed lepidum illud, quo puerulum castigauit, domi à patre recens ex Iudæis Christiano, nobis commendatum, irascens aliquando puer, carcinoma seu cancerum nescio cui fuerat imprecatus; eius vocis horrorem vt ei iniiceret, cancerum emi curauit Ignatius ex grandioribus, vocatōque puero scin tu, ait, quid hoc animantis sit, is cancer quem imprecatus es? nunc vide sis illum, atque experire, iussisque reduci in tergum manibus, collo cancerum appendi fecit, quem vt vidit puer pectori adrepentem, & distentis chelarum volsellis minantem, v. lut illico lacerandus eiulare, flere, spondere, si vnquam postea; sic aliquandiu detentus,

tentus,

tentus, solutus tandem est, colloque detracta bestia. Is vero multo post ex S. Dominici Ordine, ac demum Episcopus Foroliuensis, narrabat sæpius iucundè id factam, Ignatium laudans qui multa ætati, culpæque tam congrua sic illum penitus imprecandi morem à se abstulisset, vt nunquam postea in buccam veniret. Accedebat æqualis erga omnes vigor, nec erat qui eius peculiaris beneuolentiæ securus, quicquam sibi vel minimum licere crederet aduersus communem disciplinam, aut fore impunè errorem tametsi perleuem. Caros quidem in paucis habuit Martinum Olaium, Petrum Ribadenciram, Ludovicum Gonzales; quod tamen Episcopus è Societate duos, in Æthiopiam destinatos, dum extra urbem deducerent, incautè illent vterius, quam horæ breuitas ferebat, vt ante noctem domi se susterent: præter ieiunium quod illis imperauit, Ludovicum excepit tam acri obiurgatione, vt etiam diceret, quid obstet nescio quominus tam procul te amittam, vt me nunquam præterea videas, quo prorsus nihil ei poterat minari acerbius à quo, patre carius amabatur: & hoc tamen ipsi ex parte infixit, ipsa enim hora quæ tunc erat iam noctis altera, recipere se se in Collegium iussit, ex quo domum ab eo non est reuocatus, nisi diebus aliquot exactis. Fuit quoque Ignatio mirificè carus Iacobus Equia quo pridem confessario utebatur, & quem Petrus Faber ob sanctimoniam præstantiam, Patrem sanctum Iacobum semper nominabat; imò Ignatius, tantis nobis, aiebat, spatis Iacobus in cælo eminebit, vt ægrè illum simus agniti: hic tamen ab eo vetitus de animi rebus, quas ipsi credebat, quicquam aliis efferre; nec silentij, nec linguæ sat potens, erumpebat identidem, exclamans, sanctum esse Ignatium, & sancto maiorem, aliaque, vltra modum communem tam grandia, vt agi extra se simplicitate magis quam admiratione videretur: nec de fuit qui offenderetur hæc audiens; quod vt primum cognouit Ignatius, alium sibi mox à confessionibus delegit, cum acerbissimo boni senis dolore: tum se ipse flagellis per triduum, tamdiu sub vesperum caderet, dum tres quot diebus recitarentur psalmi, intermonente singulis aliquo, meminisset deinceps esse in verbis consideratior, nec offensionis præberet ansam infirmioribus, qui eam facillè, etiã non datã arriperet.

Iam ipsis ex pœnis, vt intelligatur gubernante Ignatio, quam caro staret disciplinæ religiose violatio, earum aliquas memorabo, ad aliorum institutionem. Laicos adiutores duos notauit aliquando nouis rebus narrandis otium fallere, accersitos iussit acruum fortuitorum lapidum in domus area iacentem, in supremam ædium transferre partem, quasi ad præsens opus tunc necessarium, & quoties illos eundem ludum ludere deprehendit, toties eosdem lapides sursum deorsum transferre imperauit, dum tandem perciperent, non esse illam necessitatem operis, sed desidiæ castigationem, sibi que quibus occuparentur utiliter, ipsimet requirerent. Alij duo inter ministeria culinæ immodestè iocando, aquam mutuo in ora iactauerant, indignitatem ioci, longa suimet verberatione imprimis eluerunt, damnati sunt ad sumendum aliquot diebus in stabulo cibum, ad iactan-

Nn 3 dam

XLVI.

*Quanti esset  
regente Ignatij,  
violatio  
communis  
disciplina.*

dam iniucem, inspectantibus ceteris, uti fecerant aquam, sed fordidam; ad audiendam qua excepti sunt publicè acerbissimam obiurgationem, iis denique si vellent, abire permillum. Nam si post decem inquit, aut duodecim annos in Societate iam positos, tam indecora nondum posuerunt; quis neget illos de religioso, præter exteriorem cultum nihil tenere. Mitius habuit Laurentium Tristanum structorem lapidarium, egregium sui domitorem, precationi addictissimum, adeoque silentij tenacem, ut de illo Ignatius diceret, plures ab eo poni lapides quàm verba: huic interiorem domus porticum sternenti, sinu excidit pomum, quod ad sitim mulcendam datum seruauerat, id animaduersum ab Ignatio præsentem suspicatus, erubuit scilicet, seque aliò obuertens, pomum à tergo quasi id minimè cerneret omisit: at sanctus baculo; quo semper dum vixit crus ægrum sustinuit; tacens, & velut aliud cogitans, in pomo ludebat, reuoluebátque illi ob oculos, quos frater quoties præ pudore auertit, roties vir sanctus, pomum illi baculo in conspectum reuoluit, dum hac eius sat longa verecundia contentus abscessit, ne verbo quidem testatus rem displicuisse. Iunioris magistri qui Venetiis docebat, inconsulta verba, longè diuersa appendens trutina, docuit pariter lanci prius fuisse quàm linguæ committenda; quod enim iis apud aliquem imprudentius offendisset, peregrinatum missus est pedes, & mendicans solido trimestri. Sed fratrem valetudinarij curatorem, cæteroqui bonum, & erga ægrotos, caritate, ac patientia insignem, mandauit quantocyus dimitti; quod præterquam ferret exquisitissimæ honestatis, & verecundæ ratio iocatus esset liberius: abeundumque illi erat, nisi patres quotquot domi tunc erant, intercessores accessissent, eiusque integritatem morum, puritatemque præcipuam vno consensu, ac testimonio confirmassent. Amandatus est tamen extra Italiam, habitu sæculari, ultra leucas trecentas, pedes, nullo nisi corrogandæ stipis viatico. Dimissionem similiter comminatus est Ioanni Baptista Borellio, quo tamen vsus diu fuerat vitæ priuatæ administro, quod exseriniolo viri sancti piacularem globulum furtim sublegisset paulo venustiore, substituto in eius locum minus eleganti, quem ipse à sancto habuerat: fratris causam adiuuit, quod is tale tunc primum peccasset, & vltorem fallus, acerrima correptione reprehensione lacrymas dedisset. Sed non potuit ille, olim mihi narratus Soldouilleus precibus vllis aut lacrymaseiectionem ab se defendere, qua propter spiritus peregrinitatem damnatus fuerat, quanquam autem deinde post diuturnum admissi dolorem, & minimè dubia, emendati ingenij argumenta Societatem iterum impetrarit; verum haud prius domi exceptus est, quam totos quinque menses in abiectissimis muneribus nosocomio operam dedisset. Hoc item moris Ignatio fuit, ut domo quandoque ad tempus expelleret, vel eos domi pro hospitibus teneret, quorum adhuc esset emendatio obscura, & dignus fuerat, ea poena lapsus: ita Cornelium Visshauennum quo die Romam è Belgio venerat, recepto viatorio scipione, misit per urbem mendicatum, quoad tantum pecuniæ collegisset, quanto erat opus  
ad

ad exemptionem quandam, quam se Romana in curia obtenturum, in consideratè sponderat. Sacerdotem quoque alium Belgam ad se ex Gallia idcirco transfusum, ut sua de regni cuiusdam exitio visa explicaret, quæ sibi persuaserat diuinitus obiecta, haud alio domum quam extranei nomine ritique admisit, donec somnia illa sex doctissimis patribus inspicenda commisisset, explorandumque num esset paratus illorum iudicio tam ea damnare, quam pro bonis habere: ac foeliciter quidem vir bonus sibi consuluit, erat enim de cætero pius, & satis cordatus; sensitque cum illis sibi esse illudum falsa specie vaticiniorum, & illa pro nugis habuit; haud tamen impune suam illam tulit pertinaciam priorem, quâ sibi superioribus in Gallia se durum præbuerat. In nosocomio Romæ ægrotis ministravit, nec inde totis sex mensibus pedem vnquam tulit, tum domi cum adiutoribus laicis quotidiana officia obiuit aliquamdiu, vbique vero ita se omnibus probavit, ut Collegij Rector demum in Galliam redierit. Foelicitate haud multum absimili fugam infelicem clausit Antonius Monizius nobilis Lusitanus: Hunc post magnam quam principio mouebat præclaræ virtutis expectationem, cepit tædium quoddam eius vitæ, quam sibi eatenus experiebatur pericundam: accessit mox tædio, animi ab ea, æqualis alienatio, & quod consequens est negligentia disciplinæ, & conditionis alterius cupido, in qua illi aut Deus, aut mundus saperet; ac tandem deliberata mens è statione discedendi. Pungebatur quidem holocausti rapina, quod de se Deo obtulerat, & sacrilegij exterrebatur facinore: tandiu tamen perrexit secum perplexari, ut conscientiam mordentem ad suum arbitrium finerit: decernens videlicet, vitæ genus sectari, esto probum, & sanctum, sed iuris sui, nullique subiectum. Illud enim de suo, ne seipsum quidem retinere, nec esse vel gressus promouendi Dominum vel mouendi, tabes ei quædam videbatur, & lenta mors. Optauit igitur peregrini vitam perpetuo ducere, à qua nolens vi vlla verbisque dimoueri, ex Conimbrienti Collegio aufugit, quò ad Petrum Fabrum, missus Valentia fuerat, si quæ posset curandus. Prima eius peregrinatio ad S. Iacobi in Galloeciam fuit, quam pedes, & solas exegit; si tamen solus, cui iam comes, at fera, obiurgatrix admissi pœnitudo. Sequutus est nihilominus suum iter Monferratum versus, ubi iam impar conscientiæ flagellanti, tristitiæ, ac perpeffionibus itineris frigidissimi, egentissimique; sed miseratione, potissimum Beatissimæ Virginis adiutus, Romæ suos errores sistere decreuit, proiectusque ad pedes Ignatij bonum reposcere, quod nisi perditum nescisset suo pretio aestimare. Sic desertione parentis, pannosa inopia, & ærumnis, prodigo similis, eius quoque in voces erumpens *surgam*, inquit, & *ibo ad patrem meum*, Romamque iter arripuit. Quod piè animo conceptum, morbus altius defixit, quo Auenione in nosocomio bimestri conflictatus, tantum non prius viuendi, quam peregrinandi finem fecit. Verum utcumque restitutus, corpus ægrè trahens inualidum, Romam tandem peruenit: illic non ausus in conspectum Ignatij se dare, nisi petitione veniæ mitigatum, ex

Lusitanorum

1111X

Lusitanorum pauperum hospitali domo quo se receperat, dedit ad eum literas doloris, & lacrymarum plenas, quibus ad misericordiam inflexus, educendum curauit Ignatius in alias aedes, ut illic pergeret, infamis fugae sacrilegium expiare, priusquam coram compareret. At is interea, morae illius piaculo minime contentus, nudus zona tenus in publicum erupit, crude in seipsum flagellis saeuens, & luce palam Deo ac Societati ultro neum culpae supplicium dependens, de quo ad iuuenis affinem, principem feminam scripsit Ignatius, stationum sacrarum quas obibat vias, multo sanguine notasse. Eratque illam iteraturus sibi poenam, nisi ab eodem fuisset inhibitus; à quo breui postea vocatus, ea teneritate beneuolentiae exceptus est, ut qui se pudore, & lacrymis confusus ad eius pedes iactauerat, praeter interiori gaudio temperare à flectuo non posset, visus sibi quodammodo renasci, & nouam denuo vitam inchoare. Certè quidem hinc coepit tanta religiosi laboris, & sanctimoniae strenuitate agere, ut praesagire animo videretur breue sibi spatium ad metam superesse: nam aliquanto post lenta febris affectus, craciato longo contabuit. Ad extremum aduerto subiectorum lapsus, in iis qui praerant, quandoque Ignatium puniuisse, si vel eos caute non anteuertent, vel compertos, ipsi non punirent. Duos adiutores cum forte obuios habuisset, minus composito, & modesto incessu, viuaci admodum reprehensione iussit ministri incogitantiam perstringi, in duobus iungendis, quorum neuter posset, incitamento modestiae, vel exemplo comiti suo esse. Quod idem praestitit aduersus Sebastianum Romeum Collegij Rectorem, cum templa septem indulgentiae causa adituros, passus esset aliquid panis, & vini secum in prandium deferre; nec probauit excusationem moris ab eo minime inducti; culpam enim fuisse respondit, quod non sustulisset iam inductum; cum peius erretur quoties in viam longiorem, error fortuitus transire sinitur.

**XLVII**

*S. Ignatius  
alienus ab  
statuendis  
legibus ob  
priuatos er-  
rores, & ab  
rebus nouis  
admittendis.*

Obseruo nihilominus, etsi promptam manum iniiceret, primis laxanda regulae occasionibus succidendis, sed ab lege vniuersis condenda, ad priuati vnus emendandam culpam fuisse alienissimum; nec vnus ebrii scelere vites omnes ferro, & signi, sed aquae liberalis correctione condemnasse. Tiro ille quem dixi, corroganda per urbem stipe pudefactum, desertionem cogitasse, haudquaquam illum ad legem impulit, qua vetaret omnes in perpetuum nouitios ab eo piae humilitatis munere amoueri; sed qua ij tantum ad hoc mitterentur, quos virtutis illorum securus mittendos iudicasset. Nec enim decere virtuti multorum campum claudi, quod vnus aliquis in eo cespitarit. Nec esse magnanimi pectoris, ut sibi quidam blandiuntur, sed debilis potius, & ignaui, idcirco benignam virtutis materiam subtrahere omnibus, quod ea non nemo maligne vsus sit; id enim decretum nisi verbis tribus scribendis dictandisve non constat; peccantis autem quam velle debent iusta correctio, obnoxia est iis quae ipsi deuitant obstaculis, querimoniis, & molestiis, quae magni demum est pectoris superare, & coquere; Inde legum illa vix tolerabilis multitudo, paucitate semper apud sapientes deterior

deterior habita; nam possunt quæ opus est ferri; semel latæ, violari si cœperint, vnâ & mali remedium vel perit, vel per magnas difficultates ægrè inuenitur. Nouitates porro tamerli pertenues, non patiebatur à quoquam inuehi; nec enim vnquam illic quiescère vbi nouandi principium fecerunt, sed vnus finem, gradum esse ad aliquid grauius. Quare Martinum Olaium Collegij tunc Romani primarium, Ribadeneiram, & alios, seuerè arguit, quod rure dum nostri feriarentur ab literis, ludum excogitassent quendam nouum, mali nempe aurati in orbem iactandi, ea lege, vt cui excideret, salutationem Deiparæ statim de genibus recitaret. Quid fuisset in illos decreturus qui opinioniones in scholam nouas ausi essent intrudere, cum frequens in ore id illi fuerit, si sexcentos annos vitam produceret, reclamaturum se constanter, procul nouandi libertas, in Theologicis, Philosophicis, Logicis, adeoque etiam & in Grammaticis, nec boni vllius blandimento ad eam probandam adduci valuerit. Abstinẽtiã illam à consueta cœna quam diebus veneris tenemus, volebant nonnulli, legitimo mutari ieiunio; id quamuis exile attamen reiecit; Andream Galuanellum Venetiis Rectorem audiuit, allocutionem ad suos, profestis diebus per horam, festis vero per duas, habere: iis licet multi proficerent, censuit quibusque hebdomadis vnã sufficere. Eundem multauit Olaium, quod supra mensam librum intulisset; probum quidem, & quem legi exinde non abnuis, sed tunc nondum vsu nostro probatum. Ita bono suo nec commune fraudauit, nec dissimulauit, quod priuatus malè vsurparat. Bonæ mentis ardor, sed nimius, Hieronymo Natali pluris stetit, nam post inspectam illius mandato Hispaniam, semel & iterum vehementius quam decebat euincere ex illo conatus est, vt produceretur tempus quod nostris dum student ad orandum præscribit regula: hunc tam inquieto calentem feruore animum, & increpauit acerrimè, & magnam regendæ Societatis partem aliquanto prius in eum depositam, ei abrogauit. Intellexit vir sanctus non alios esse Ordinis dissipandi aditus proniores, quam si alicunde incipias: quantum enim tibi arripet illa mutatio; duplo tantum alijs aliæ placebunt, videbunturque necessaria; sic illam veluti annulatim instituti catenam dissolui necesse fuerit, quæ nisi nexu constare non potest, cum nisi ex mutua partium ratione, & habitudine non coaluerit. In quo nihil mirum priuatos sapius cæcutire, vt quibus deest is oculis, quem in fundatoribus Ordinum sol sapientiæ accendit: adde quod perperam omnino humanis regulis loco cedere iubentur diuinæ, per fundatores diuinitus traditæ. Quæ causa fuit Ignatio prouidentia exquisitoris, & prope scrupulosæ in rebus quoque leuissimis, circumscribendis modo stabili, ac firmo, ne vlli è posteris nouandi aliquid relinqueretur occasio, tamerli pro ea quæ nactus esset potestate id cuperet: eandemque ob causam in summa rei egestate, compulsus se ait, emere Romano Collegio prædium ad reficiendos nostros à labore morborum, & literarij studij; vt ex eius prædij modo, atque vsu discerent alij quo pacto vti similibus deberent. Fuitque hæc fama dum viueret vnum esse in Societate vniuersa Rectorem

rem, quod esset vbique tam sibi eadem consentiensque gubernatio, vt ab vno geri non à pluribus videretur.

XLVIII. Denique certo persuasus Societatem, non suam sed Dei rem esse, (fuit enim hic eius sensus perpetuus, ( nihil eorum omisit quæ ad cõseruandam illius sanctitatem, auctoritatẽque, & tuendam aduersus impugnantem famam præstari valeret: nulli ante fas erat ad concionandum, vel docendum prodire, quam ipsi & aliis quos secum assumpserat in eo genere versatis, experimentum dedisset suæ facultatis. Quibus à summo Pontifice, missiones, & grauis momenti negotia mandabantur, vti & cæteris quos ipse adhiberet, coram, & scripto tradebat monita, quæ in rem maxime facerent accommodata loco, & tempori. His Ioannem Nugnezium Barretum Æthiopiæ patriarcham, ad suam Ecclesiam è Lusitania discellurum muniuit; his Lainium, & Natalem, Cardinali Moroni ab Iulio III. ad comitia Augustana à consiliis datos; Paschasium, & Salmeronem à Paulo III. in Hiberniam nuncios; Iacobum Mironum, Lusitaniæ Regis obsequio destinatum instituit; suas etiam Manareo, cum gubernatore Laureti versaturo; suas Pelletario, duci Ferrariæ Herculi operam nauaturo; suas Pontificis ad tridentinum confessum Theologis Iacobo Lainio, & Salmeroni; suas quibusque aliis cautiones, & sanctimoniam, ac sapientiæ præcepta tradidit, quorum causas, & mentem longum hic fuerit explicatius narrare, & commodior alias seruetur iis locus. Iam in Societate defendenda, primum hoc tenuit, ne qua re omnino aut nouos sibi aduersarios crearet, aut exasperaret acrius veteres. Quare vi nulla induci potuit, vt refelli ardentius censuram pateretur, qua Academici Sorbonæ Societatem crudè perstrinxerant, vel tumultuosè in eam aliquid moueri. Quod cum domi nonnullos ferre iniquius cerneret, nec illam amplecti nimiam placabilitatem, nec acquiescere satisfaciendi sapius illis Christi verbis, *pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*; publicam ad eos addidit cohortationem, qua vehementius contendit, nec esse religiosi mentibus liberum, tametsi grauer offendis indignari, aut concipere aliquid vindictæ, sub defensione necessaria sapius latitantis; nec pati prudentiam vt æternas, aduersus communitatem, præsertim illustrem, susciperemus inimicitias: ob hoc item Martinum Olaiuum redire ad theses noluit ab religiosi quibusdam in conuentu totius Ordinis positas, quod ex iis aliquas, sic exagitasset, vt responsum propugnanti omnem eriperet. Quippe illi splendor non placuit, quo obscurarentur alij; nec emendam vnius gloriam malevolentia multorum, qui, vt nimis procliuè, offusum pudorem interpretaturi erant iniuriam. Eundem quoque Olaiuum rogauit vt ex positionibus Theologicis quas erat editurus, eam vellet delere, qua male affici poterant qui consueuissent diuersa sentire. In querendis quin etiam Deo cæloque hominibus, in quo vires omnes optabat à nobis exeri; ea tamen id agi moderatione, & solertia cauendi cupiebat, ne cui iusta daretur offensionis occasio. Duo nimirum in Societate operarum feruentium dicere genera solebat, alios qui ædificarent, nunquam destruerent,

XLVIII.  
Societatis  
famam quã  
sopere iustis  
suis sit.



destruerent, qui suum ardorem ea caritatis, & prudentiæ æqualitate temperarent, ut dum cunctis prodesse, nocerent nemini; qui sibi licere quicquid possent nequaquam crederent; sed hoc solum se posse quod liceret atque expediret: qui ubicumque periculum, aut etiam metus offensionum minaretur ex alienandis virorum, maximè principum, animis, religiose suæ modestiæ, humilitati que id imputarent, quod summæ suæ ad iuandos mortales voluntati, aliena culpa non possent imputare: alios è contrario aiebat, ædificare vna, & destruere, telamque hinc simul retexere quam inde contexunt; ardere sed parum cauere; agi perturbatione magis & impetu, quam bene cordata ratione; non attendere ex bono quod facere ambiunt, quid & quantum secuturum sit mali; ac modò quem volunt lucrentur vnum, ad decem quos interim perdunt ne quidem aduertere; velle, si quid ñs controuertitur, rem lite iuridica ad viuum dirimi, tumultu, & turbis omnia implere, auersa etiam plarumque ab Societate illorum beneuolentia, quorum fauore carere non potest ad liberam diuinæ gloriæ procurationem. Hoc genus, difficile dictu est, quantum auersaretur Ignatius, utpote vbique demissionis Christianæ, pacisque percupidus; ergo huiusmodi si quem reperisset in cuius impetu sanioribus motis frænado parum felix fuisset; ligabat operatio illi manus, eumque à publicis ministeriis amouebat. Verum calumnia, & suspectæ doctrinæ, aut consuetudinis accusatio, si eam impeterent Societatis famam quæ ad salutem mortalium confidenter iuandam necessaria est; assurgebat tunc scilicet in defensionem, vrgebatque rem omnibus machinis quoad de illa supremum pronuntiaretur, haud quidem aduersariis infensus, sed iustus depulsor probrosi nominis quo infamabatur opera conuersioni hominum destinata. Hunc stylum tenuerat aduersus fœderatos hæretici monachi, de quo liber proximus narravit; hunc aduersus quendam postea tenuit Mattheum à Sancto Cassiano, Romæ vicedarij præfectum, qui subtrahere suæ libidini vel ab Ignatio, vel alio è nostris meliorem in vitam femina, in rabiem actus tota vrbe Ignatium, & suos, & S. Marthæ cœnobiū (qui erat illarum miserarum ad pœnitentiam receptus) turpissimorum criminum latè traduxerat, vnde mox nonnulla glisceret inculcante tam passim calumniatore, suspitionis fides; inde quod creditum fuerat præstantissimæ caritatis, timeri iam ne occultum foret flagitiorum commercium; inde multi tam sancto ab opere manum restringere, quam in subsidium illius cœnobiij expanderant antea liberalem. Ergo Ignatius, Dei causam acturus, non suam, ad tribunal iudicum prouocauit; illic tam certis, & euidentibus veritatis patrociniis, innocentiam defendit, ut calumniator imminente Dei, & hominum vindicta exterritus, ad palinodiam publicam in campo Floræ, & professionem sui mendacij se nostris offerret. Sedenim sæua in Societatem, eoorta Salmantica tempestas, totamque inde peruadens Hispaniā, fuit carminibus aliis dissipanda: patientia primum constanti, & lenta; cui frustra diu adhibita, iuris præsidium efficax denique successit. Mouerat hos fluctus Theologus Monachus, clientelis suorum, & fama tam potens, prope ut totum in eosdem conatus toto

illo regno Ordinem suum secum immiserit. Furendi causam haud aliam habuit, præter doctrinæ, & sanctimoniam clarum nomen quod illic Deus Societati iam fecerat, ex quo ille cum suis, falso illam religiosi Ordinis titulo se iactare; fallaci doctrina illudere; vitam ducere peruersitate morum sceleratam; quæ uti sentire obstinarant, ita populo inculcabant, ut iam è pulpitis audiretur nihil, nisi Societatem Anti-christorum esse cœtum, quos multiplici parallelo nobiscum minutè componebant. Huic se turbini permittens Ignatius, ferendo, tacehdo, Dei opem quærendo, experiebatur an valeret illum mansuetudine lentare: sed irrupente illo ferocius quod nullius obiectu tardaretur, Petrum imitatus iactatæ nauiculæ metuentem, Christum excitauit, rogato enixe Christi Vicario, ut turbulentis illis comminaretur ventis, & fluctus impios coherceret. Annuuit Pontifex; & dira execratione, pœnisque aliis eorum deuouit audaciam, qui auctoritatem summæ sedis aut spernerent, aut imprudentiæ carperent, in approbando Instituto, quod ipsi non satis probarent. Ne cui tamen hæc appellatio attribueretur præterquam necessitati, diuinæ gloriæ vindicandæ, consilium suum probauit per literas P. M. Ioanni Auilæ sibi amicissimo, ut ubi res posceret, posset vir tota Hispania, & talis & tantus, dicto scriptoque errorem iis demere, quibus forte hæc prouocatio minus patiens videretur. Contendit ergo iis literis, asseritque testimoniis tum patrum veterum, tum Theologiæ principum, propriæ famæ propugnationem necessariò cuique incumbere, cum eius neglectus in boni publici detrimentum euadit. Hoc vno se motum ad propellendum probrum quo bona, & innocens suorum, inurebatur existimatio; quod tamen aiebat præstiturum se quàm placidissimè, & qua maximè posset obseruantia, & suauitate, quibus si nihil promoueret, iturum se via opposita, quam necessaria defensionis religio suasisset.

## XLIX.

Ratio bonos  
formandi su-  
periores.  
Iacobus Mi-  
ron.

Duas egit has partes primarias gubernatio S. Ignatij, quibus debere Societatem regi, quidam ex antiquis illius patribus tradidit; quæ priuatum cum publico bonum ita confociant, ut suam utriusque mensuram modumque conferuent. Hac vero duplici continentur voce. *Fortiter, & Suauiter. Fortiter, ut cum omni rectitudine sit ratio gubernandi efficax atque immobilis in vniuersum, & quæ cum fine constanter, atque magnanimiter coniungatur. Suauiter, ut in particularibus, & rerum usu adhibeatur moderatio, longanimitas, & sustinentia ut expedire videbitur.* Nunc post enarratam in formandis ad summam virtutem inferioribus, illius sanctitatem, cum pari prudentia coniunctam, superest demum, iisdem præsiidiis, superiores quo pacto fingeret videamus, quæue illis præcepta magisterij huius impeditiissimi scriberet. In quo excellentem eius peritiam edoctus Xauerius præfensione quadam sui post annum è vitâ discessus, magnoperè ab eo petiit Rectorem Goano Collegio, quem coram, sua ipse manu, ac voce formasset [ Te per Dei amorem, & obsequium rogo ( ait Cocino scribens ) quod te sanctis pedibus tuis aduolutus, ex te si præsens istic essem, rogarem, mittas huc

huc qui Goæ Collegium regat, hominem caritati tuæ penitus perspectum] & paucis post mensibus Goa iterum scribens [Per Christi amorē obtestor, & obsecro huc destines, qui Goæ Collegio præsit, sed tua ipsius manu lectus, ut enim ipsi doctrinæ suppellex non multa sit, verum ad felicem, & Goæ, & tota India Societatis gubernationem, hoc solo abundè suffecerit, si tuo delectu probatus fuerit, Patres omnes Fratresque huius Collegij nihil æque desiderant, ac superiorem, qui tecum diu versatus fuerit] Parandis itaque ad curam aliorum idoneis, primam habebat delectus rationem, *Diu trutinandus est*, inquit Cassiodorus, *cui traduntur examina*. Hæc suis postremum negotia mandabat, & hac ad vltimum instituebat disciplina, ut & Pithagoram apud S. Augustinum refert Varro, suprema documenta, de administratione reip. tradidisse; *tantos enim ibi fluctus videbat, ut eis nollet committere nisi virum, qui & in regendo, panè diuinè scopulos evitaret, & si omnia defecissent, ipse illis fluctibus quasi scopulus fieret*. Porro in talium delectu magnam quidem ducebat prudentis iudicij rationem, & decori grauitatisque in moribus: verum adeo iis non acquiescebat, ut ciuilem magis quam religiosum ornari rectorem iis intelligeret, nisi accessissent virtutes aliæ quibus solidius gubernatio fulcitur; nempe domitos habere animi sui motus, qui fructus est reportata assiduo de se victoriæ; experimentum sui diuturnum præbuisse in obseruatione regularum etiam minimarum; in causa, & obsequio Dei fortem esse; paternum animum fouere; & esse ad obtemperandum semper expeditum. His auctos dotibus elaborabat Ignatius in superiores, ac principio quidem periclitabatur illos in rebus impeditis, nève usum regendi, suorum damno seriùs discerent, docebat illum nihil minus aduertentes: accersebat non raro ad quotidianam consultationem quæ ultra horam nec proferebatur; nec deliberabat nisi de vno tantum ex iis quæ tunc occurrissent negotio: commendabat illis si quos haberet difficiles, & in religioso proposito nutantes; tractanda illis committebat peculiaria nonnulla, viamque monstrabat, ea feliciter extricandi; integram illis interea permittens executionis libertatem, non quasi rei ab se demandatæ, sed propriæ, & cuius ipsi auctores essent; sic enim ingenium subtilius acui, industriamque pertinaciùs operi instare. Confectis autem quæ præstari ab iis optauerat, reuocare illos ad calculum; quære- re ecquid ipsi sibi fecissent satis; laudare prudentiam vbi commodè exisset; vbi vero minus, indicare quanam potuisset fortunatiùs exire. Sic paulatim iis & oculos, & animos dabat, ad res suis auspiciis gerendas, aquilæ in morem, pullos extra nidum experiundis alis, propiore giro pro-uocantis. Postquam autem satis perspexerat posse tutò se illis confidere, tunc tandem gubernaculis admos, per sese illos volebat rem agere, ac si quando ambigui quid iuberet, quid auctor esset requirerens, responsum ex eo aliud non ferebant, nisi ut suo officio fungerentur. Neque vllò modo probare poterat, superuacaneam, & sæpè molestatam Prouincia- lium quorundam agitationem, qui Rectorum sibi subiectorum exercent

L. 5. ep. 40.

L. 2. de Ordine c. vlt.

gubernationes; vt neque Rectoris qui se in Collegij sui ministros singulos transformat, omniumque personas vnus vult agere, velut superior administratio ceterarum inferiorum peritiam, sui excellentia contineret. Legimus hac de re fragmentum Epistolæ quàm scripsit in Lusitaniã ad Prouincialem, qui nimius erat in rebus ex suo ingenio verfandis, quas siue officij ratione, seu rationis officio, præstabat aliis permitti: verba sunt aurea, & ad eiusmodi omnigerorum hominum censuram omnino adnotanda, [ *Non est, inquit, Prouincialis, neque Generalis priuata negotia curare, ac licet forent omnium capaces, & ad omnia habiles, securius tamen curanda hæc aliis relinquent, à quibus deinde ad Prouincialem, quid in eis actum sit referatur, eiusque postrema deliberatio petatur: præstat quin etiam conficienda rei facultatem omnem, ei concedere à quo tractata est, si valet eam absolueret; idque tum in negotiis animorum, tum maxime in temporariis. Equidem ad me quod attinet hoc seruo, magnūque ex eo oneris leuamen, & tranquilla consolationis fructum percipio, tibi vero cum pro officij munere constituendum sit, quicquid facit ad Prouincia totius vniuersum bonum, quantum ad hoc conducit optimi cuiusque à te sententiam audiri, tantò utilius fuerit, executione singulorum tute abstinere. Motus quidem priuatos velut eorum auctor, & impulsor, certis desines regulis; at hoc satis habeto. Sic plura, & melius, & que gradus tui sint magis propria, non aliter perages, ac si per te ipse illa conficeres. Ac si quando ministros tibi contigerit, tolerabilius fuerit à te illos erigi, quam te ab illis corrigi si forte laberis; quod certe haud rarò futurum est, si velis curam superfluam ad priuatorum munera conferre. Hæc ille omnino sapienter. Tandem quos præesse aliis iusserat, si communi obessent disciplinæ, seu naturæ vitio, seu virtutis imbecillitate, loco illos constanter mouebat, vt duos ex illis, nouem primis instituti sociis amouit, Neapoli alterum, alterum in Lusitania; quod etsi vitæ, mentisque optimæ viri essent, parum tamen secundos euentus haberent in interiori suorum gubernatione.*